

TARTU ÜLIKOOL
RAKE

EESTI ÜLIÕPILASTE ELUOLU 2013.

Rahvusvahelise üliõpilaste uuringu
EUROSTUDENT V Eesti analüüs

Lõpparuanne
2013

Eesti tuleviku heaks

Euroopa Liit
Euroopa Sotsiaalfond

 Primus

Uuring on valminud kõrghariduse kvaliteediarendamise programmi Primus raames Euroopa Sotsiaalfondi toel.

Uuringu tellis SA Archimedes ja koostas Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusuringute keskus RAKE. Projekti juhtis RAKE juhataja Kerly Espenberg.

Uuringu autorid: Kerly Espenberg
Mai Beilmann
Marek Sammul
Oliver Nahkur
Kadri Lees
Sille Vahaste
Uku Varblane

Ekspertidena aitasid uuringu valmimisele kaasa Tartu Ülikooli majandusteaduskonna professor Raul Eamets ja teadur Anne Aidla.

RAKE on võrgustikutüüpi rakendusuringute keskus. Meie missiooniks on tõsta teadmisel põhineva otsustamise osakaalu Eesti ühiskonnas. Lisaks RAKE meeskonnale kaasame kõrgeima kvaliteedi tagamiseks oma uuringutesse parimaid valdkonnaeksperte nii Tartu Ülikoolist kui vajadusel ka väljastpoolt. RAKE võrgustik hõlmab kõiki TÜ sotsiaalteadlasi ning meditsiini-, loodus-, tehnika- ja humanitaarteaduste valdkonna esindajaid.

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. ÜLIÕPILASTE SOTSIAALMAJANDUSLIK OLUKORD JA KÕRGHARIDUSE KÄTTESAADAVUS.....	6
2. METOODIKA	11
3. EESTI ÜLIÕPILASKOND.....	15
4. ERIALAVALIK JA HINNANG ÕPPEKAVALE	22
5. LIGIPÄÄS KÕRGHARIDUSELE	29
6. ELUTINGIMUSED	38
7. AJAKASUTUS.....	44
8. TÖÖTAMINE	48
9. SISSETULEKUD JA TOETUSED	55
10. ÜLIÕPILASTE KULUTUSED.....	64
11. RAHVUSVAHELINE MOBIILSUS	68
12. KOKKUVÕTE JA SOOVITUSED	74
KASUTATUD ALLIKAD	79
LISA 1. KÜSITLUSANKEET EESTI KEELES	83
LISA 2. VALIMI JAOTUS ENNE JA PÄRAST KAALUMIST	100

SISSEJUHATUS

Ehkki akadeemiline maailm väärtustab kõrgelt traditsioone, on kõrgharidus pidevas muutumises, peegeldades arenguid ühiskonnas. Aja jooksul on muutunud arusaamad sellest, mis on haridus, kellel on õigus kõrghariduse omandamisele, kas (kõrg)haridussüsteem peab soodustama ebasoodsas olukorras olevate ühiskonnagruppide ligipääsu kõrgharidusele, milline on inimväärne elustandard ning kes peab üliõpilaste puhul selle kindlustamise eest hoolitsema. Alates möödunud kümnendist on kõrghariduse õiglase kättesaadavuse küsimus olnud Euroopa Liidu tasandil prioriteetne teema ning mitmete meetmetega on püütud parandada kõrghariduse kättesaadavust ebasoodsas olukorras olevate gruppide seas (nt madala sotsiaalmajandusliku taustaga peredest pärit noored, rahvusvähemuste esindajad, Bohonnek jt 2010).

Olukorras, kus tööturg ja teadmispõhine majandus nõuavad üha enam haritud töötajaid, on kõrghariduse kättesaadavus kogu maailmas märkimisväärselt laienenud (Eurydice Network 2012) ning käibesse on tulnud massiülikooli mõiste. Bologna protsess, mille üks eesmärke on võimaldada paremat ligipääsu kõrgharidusele neile ühiskonnagruppidele, mis on olnud üliõpilaskonnas seni alaesindatud, on muutnud kõrghariduse kättesaadavust kogu Euroopas ning toonud kõrghariduspoliitika keskmesse sotsiaalse dimensiooni, st erineva sotsiaalmajandusliku taustaga inimeste ligipääsu kõrgharidusele, õppimis- ja elamistingimused, õpingute rahastamise jne (Praha kommünikee 2001). Euroopa Liidus on eesmärgiks seatud, et üliõpilaskond peegeldaks Euroopa rahvastiku mitmekesisust (Leuveni kommünikee, 2009).

Eestis on viimase paarikümne aasta jooksul kõrgharidust korduvalt reformitud ning sellega seoses on muutunud ka üliõpilaste sotsiaalsed garantiid. Eestis on kõrgharidusõpingute rahastamise küsimus uuringu valmimise ajal päevakajaline seoses 2013/2014 õppeaastast rakendunud nn tasuta kõrgharidusele ülemineva kõrgharidusreformiga, mis muutis põhjalikult õpingute rahastamise ja õppetoetuste süsteemi. Seega on sobiv aeg analüüsida, milline oli Eesti üliõpilaste eluolu enne viimast suurt reformi.

Selleks, et hinnata üliõpilaskonna sotsiaalse mitmekesisuse ja üliõpilaste toimetuleku toetamiseks kasutatud poliitikameetmete edukust ning vajadust täiendavate meetmete järele, on tarvis infot üliõpilaste sotsiaalmajandusliku tausta, kõrghariduseni jõudmise tee ning õpinguid takistavate tegurite kohta. **EUROSTUDENT** on üleeuroopaline üliõpilaste seas läbiviidav uuring, mille käigus kogutakse ühtse metoodika alusel võrdlevaid andmeid kõrghariduse sotsiaalse dimensiooni kohta (EUROSTUDENT 2012). Rahvusvaheliselt võrreldavad andmed üliõpilaste sotsiaalsete ja majanduslike elutingimuste kohta võimaldavad nii riikide kui ka Euroopa Liidu tasandi poliitikakujundajatel hinnata kõrghariduspoliitika tulemuslikkust.

EUROSTUDENT uuringut on läbi viidud alates 2000. aastast. Enne EUROSTUDENTi uuringuid oli Eestis üliõpilaste sotsiaalmajandusliku olukorra kohta uuringuid läbi viidud suhteliselt vähe. Kõrghariduse sotsiaalse dimensiooni ja üliõpilaste eluolu kohta andmete kogumist alustas Eesti Üliõpilaskondade Liit, mis viis 2003. aastal üliõpilaste seas läbi küsitluse nende eluolu, vajaduste ja ootuste suhtes (Kirss jt 2011). Teine uuring viidi läbi aastal 2006 (Eesti üliõpilaskonna küsitluse kokkuvõtte... 2006) ning kolmas aastal 2008. Eesti on osalenud kahes viimases EUROSTUDENT uuringus – EUROSTUDENT III (2005–2008) ja EUROSTUDENT IV (2008–2011) voorudes.

EUROSTUDENT V, mille tulemusi käesolev analüüs tutvustab, osales 27 riiki ning eesmärgiks oli saada ülevaade kõrgharidusele ligipääsust, üliõpilaste sotsiaal-majanduslikust taustast, kõrghariduseni jõudmise teest, elamistingimustest, sissetulekutest ja kulutustest, töötamisest ja ajakasutusest ning rahvusvahelisest mobiilsusest Euroopas. Uuring on valminud paljude inimeste koostöös ja kaasabil. Autorid tänavad kõiki osalenud üliõpilasi, kes leidsid aega mahuka ankeedi täitmiseks ning kõrgkoolide esindajaid, kes aitasid info uuringu kohta üliõpilasteni viia. Samuti täname Olga Bogdanovat ja Nataliya Gavrylovat, kes tõlkisid küsitluse ankeedi vene keelde, Raul Eametsa ja Anne Aidlat väärtuslike kommentaaride eest ning tellija esindajaid Karin Kloostrit ja Kristi Ploomi Haridus- ja Teadusministeeriumist ning Kadriin Kergandit SA Arhimedesest uuringu ettevalmistamisel ja läbiviimisel osutatud toe eest. Loodame, et uuring annab nii poliitikakujundajatele, kõrgkoolidele kui üliõpilasorganisatsioonidele väärtuslikku infot, et teha teadmistel põhinevaid otsuseid üliõpilaste eluolu parandamisel.

1. ÜLIÕPILASTE SOTSIAALMAJANDUSLIK OLUKORD JA KÕRGHARIDUSE KÄTTESAADAVUS

Alates teise maailmasõja lõpust on kõrghariduse elitaarne iseloom arenenud riikides vähenenud ning igas järgnevas põlvkonnas on kõrgharidusõpinguteni jõudnud noorte osakaal kasvanud. Just kõrghariduse massiline kättesaadavus eristab tänast kõrgharidussüsteemi varasemast. Hetkel õpib paljudes Euroopa riikides vähemalt mingi aja (st ei pruugi lõpetada) kõrgkoolis rohkem kui 50% 20–29-aastastest noortest (Bohonnek jt 2010). Aeg, mil kõrgharidus oli džentelmenide privileeg, on massiülikooli tekkega igaveseks ühele poole saanud (Trow 2005).

Nn massiülikooli teke ehk kõrghariduse kättesaadavaks muutumine võrreldes varasemaga palju laiemale osale ühiskonnast on suuresti kaasnenud healuriigi arengu ja egalitarismi tugevnemisega teise maailmasõja järel, mis muutsid oluliseks prioriteediks ka võrdse ligipääsu kõrgharidusele (Trow 2005). Sarnaselt teiste Ida-Euroopa riikidega tuleks Eestit massiülikoolide tekke kontekstis vaadata erijuhtumina, kuna kõrghariduse massidesse levimine toimus siin mõnekümne aastase hilinemisega hoopis teistsuguses sotsiaalses ja poliitilises kontekstis ning paljuski ilma healuriigi toeta (Vukasovic 2009). Erinevalt Lääne-Euroopast, kus kõrghariduse kättesaadavus vähemprivilegeeritud elanikkonna rühmades on kasvanud, on postsotsialistlikes riikides 1990. aastatest alates ebavõrdsus kõrghariduse kättesaadavuses suurenenud ning kõrgharidust omandab varasemast vähem madala sotsiaalmajandusliku staatusega peredest pärit noori (Koucký jt 2010).

Olenemata sellest, kas ligipääs kõrgharidusele tema koduriigis on viimastel kümnenditel kasvanud või kahanenud, seisab iga noor arenenud riikides keskhariduse omandamise järel valiku ees, kas minna kõrgkooli, omandada kutseharidus või siseneda tööturule. Otsus kõrgharidusõpingute kasuks ning üliõpilase edukus kõrgharidussüsteemis sõltuvad mitmetest teguritest, millest osa on isiklikud (motivatsioon, ambitsioonid, võimekus jms) ning osa struktuursed (üliõpilase ja tema vanemate majanduslikud võimalused, õppemaksude ja -toetuste süsteem jms). Oluline küsimus poliitikate kujundamisel on see, kuidas korraldada kõrgharidusõpingute toetamise süsteem nii, et majanduslik olukord ei oleks takistuseks kõrgharidussüsteemi sisenemisel, õppimisel ja edukal lõpetamisel (Eurydice Network 2012).

Ebasoodsas olukorras sotsiaalsetest gruppidest pärit noortele kõrgharidusele ligipääsu võimaldamine pole oluline mitte üksnes sotsiaalse õigluse tõttu, vaid ka seepärast, et inimeste potentsiaal ei jääks nende sotsiaalse tausta tõttu rakendamata ning tööturg ei jääks ilma headest valdkonnaspetsialistidest, kes panustaksid ühiskonna ja majanduse arengusse (Bohonnek jt 2010). Pole juhuslik, et kõrghariduse kättesaadavus laienes märkimisväärselt just ajal, mil tööturg ja teadmispõhine majandus nõudsid üha enam kõrgelt haritud töötajaid (Eurydice Network 2012). Mitmekesine üliõpilaskond on oluline muuhulgas riigi konkurentsivõime seisukohalt, sest loob paremad eeldused loovuseks ja innovatsiooniks (Bohonnek jt 2010).

Haridusliku stratifikatsiooni teoreetilised käsitlused

Võrdne ligipääs kõrgharidusele ei ole tagatud, kui noore inimesi võimalusi kõrghariduse omandamiseks mõjutab tema sotsiaalne taust. OECD (Majanduskoostöö ja Arengu Organisatsioon) definitsioonis on võrdsusel hariduses kaks dimensiooni: õiglus (*fairness*), mis tähendab, et isiklik ja sotsiaalne taust (sugu, sotsiaalmajanduslik taust, etniline päritolu jms) ei tohi olla takistuseks haridusliku potentsiaali saavutamisele, ning kaasatus (*inclusion*), mis tähendab, et hariduse miinimumstandard (kirjaoskus) peab olema kättesaadav kõigile (OECD 2007).

Vaatamata sellele, et sotsiaalteadustes ollakse reeglina üksmeelel, et ligipääs kõrgharidusele peaks olema õiglane, pole jõutud üksmeelele selles osas, kuidas seda saavutada, muuhulgas kuidas peaks hariduse maksumus jagunema erinevate osapoolte (üliõpilane, tema vanemad, riik/maksumaksja, erasektor) vahel ning kuidas tagada, et inimese päritolu ei oleks kõrghariduse omandamisel takistuseks. Haridussotsioloogias on sotsiaalse õigluse ja võrdsuse küsimused olnud teadusharu sünnist alates kesksel kohal. Funktsionalistliku lähenemise kohaselt, mis domineeris haridussotsioloogias 1960. aastateni, määravad inimese positsiooni ühiskonnas eelkõige tema töökus ja andekus ning hariduse omandamise protsessis selguvad ausas konkurentsisis inimesed, kes on oma võimete ning suurema pingutuse tõttu õigustatud saama rohkem ühiskonnas ebavõrdselt jaotunud ressursse. Teisisõnu, selle lähenemise (mida on idealistlikkuse tõttu hiljem palju kritiseeritud) kohaselt tagab demokraatlik ja õiglane ühiskonnakorraldus kõigile hariduse omandamiseks võrdsed võimalused ning see, kui kaugele ja milliste tulemustega inimene haridussüsteemis jõuab, sõltub eelkõige tema pingutusest ja võimetest. Konflikti teoorias aga nähakse koolisüsteemi domineerivate gruppide huvide teenijana ning selle lähenemise pooldajad süüdistasid funktsionaliste selles, et need nägid maailma sellisena, nagu see peaks olema, mitte sellisena, nagu see tegelikult on. Erinevalt funktsionalistidest, kes käsitlesid haridust erineva sotsiaalmajandusliku taustaga inimeste võrdsustajana, kinnistab konfliktiteoreetikute lähenemise kohaselt haridussüsteem sotsiaalset ebavõrdsust ning sotsiaalseid identiteete selliselt, et võrreldes oma jõukamate eakaaslastega puuduvad madalama sotsiaalmajandusliku staatusega perekondadest pärit lastel kohustusliku hariduse omandamise järel suure tõenäosusega nii ambitsioon kui enesekindlus kõrghariduse poole püüdlamiseks (Sadovnik 2004).

Kombineerides konfliktiteooria elemente funktsionalistliku lähenemisega, arendas prantsuse sotsioloog Pierre Bourdieu välja teoreetilise käsitluse haridusliku ebavõrdsuse taastootmisest kaasaegsetes ühiskondades (Bourdieu 1974, 1979, 1983, 1996 [1989], Bourdieu ja Passeron 1977). Sotsiaalse ja haridusliku ebavõrdsuse allikate selgitamiseks eristas Bourdieu majanduslikku, kultuurilist ja sotsiaalset kapitali. Majandusliku kapitali seos haridusliku võrdsusega on selge: vaestest peredest noortele on hariduse omandamisega kaasnevad kulud suuremaks probleemiks kui rikaste vanemate lastele. Üsna hästi on hoomatav ka sotsiaalse kapitali põlvkondlikku haridusliku ebavõrdsuse edasikandumist soodustav mõju: paremal sotsiaalmajanduslikul järjel vanematel on suure tõenäosusega võrgustik, mis soodustab nende laste edasijõudmist haridussüsteemis (nt läbi haridusliku ja ametialase eeskuju, nõuannete ja suunamise, halvemal juhul tutvuste ärakasutamise kaudu). Kultuurilise kapitali roll haridusliku ebavõrdsuse tekitamisel on varjatud. Haritud vanemate lapsed saavad päritud kultuurilise kapitalina kodust kaasa igapäevaelus kasutatava keele, käitumisharjumused, väärtused ja üldkultuurilised teadmised, mida koolikontekstis kõrgelt hinnatakse, samas kui vähem haritud vanemate lapsed on halvemas positsioonis, kuna nende kodune keelekasutus, suhtumine kooliharidusse ja üldkultuurilised teadmised erinevad sellest, mis on standardiks. Seega, kuigi formaalselt on kõigil võimalik saada hea

haridus, pole hariduslik edasijõudmine lääne ühiskonnas seotud mitte üksnes võimekuse, vaid ka päriliku kultuurilise kapitaliga, mille omandamine algab juba sünnist. Bourdieu toonitab, et võimekus on tingitud päritolust ning haridussüsteem, olles küll näiliselt demokraatlik, ei vähenda vahesid, vaid suurendab neid.

Majandusteoorias on haridusliku ebavõrdsuse seletamisel määratletud veel üks täiendav kapitali liik – inimkapital. Inimkapitali teooria kohaselt on haridus indiviidi investering endasse, mis eeldatavasti toob talle tulevikus isiklikku kasu. Hariduse kommertsväärtus on mõnele autorile andnud alust rääkida hariduse kaubastamisest: haridust nähakse tootena, mida õpilased ja üliõpilased tarbivad (Naidoo ja Jamieson 2005). Kui käsitleda haridust kauba või teenusena, mis võimaldab hilisemas elus oma sissetulekut suurendada, siis on sellisest lähenemisest lähtudes õiglane küsida üliõpilastelt õppemaksu, sest nemad võivad oma haridusest kõige enam.

Perekondlik kultuuriline kapital – vanemate haridustasemes mõõdetuna – mõjutab ka Eestis laste kooliedukust (Helemäe jt 2000, Koucky jt 2010, Saar 1997) ning seda, millised on nende akadeemilised ja probleemi lahendamise oskused täiskasvanueas (Halapuu ja Valk 2013).

Kõrghariduse sotsiaalne dimensioon Euroopa Liidu kõrghariduspoliitikas

Viimastel aastakümnetel on Euroopa Liidus tähelepanu pööratud erinevate sotsiaalsete gruppide erinevale võimalusele kõrghariduse saamiseks. Alates möödunud kümnendist on kõrghariduse sotsiaalne dimensioon olnud Euroopa Liidus ja Euroopa kõrgharidusruumis poliitilise debati ja haridusreformide oluliseks osaks ning seda on käsitletud mitmetes olulistest rahvusvahelistes dokumentides. Poliitilistes dokumentides on kõrghariduse sotsiaalset dimensiooni enamasti defineeritud kui võrdset ligipääsu ja kõrgharidusõpingute edukat lõpetamist erinevatest ühiskonnagrupidest pärit üliõpilaste seas (Eurydice Network 2012). Euroopa Komisjoni Valge paber sotsiaalpoliitika alal (1994) näeb ette, et igal peab olema võimalus hariduse omandamiseks, kui tal on selleks vajalikud võimed. Ka üks Bologna protsessi eesmärgi oli mitmekesisuse kasvatamine kõrghariduses (Eurydice Network 2012).

Kõrghariduse sotsiaalsest dimensioonist hakati Bologna protsessi kontekstis rääkima 2001. aastal, sama aasta Praha kommünikee keskendus üliõpilaste kaasamisele. 2003. aastal keskendusid ministrid Berliini kohtumisel laiemalt sotsiaalsele ja soolisele ebavõrdsusele üliõpilaskonnas, rõhutades vajadust eemaldada üliõpilase sotsiaalmajanduslikust taustast tulenevad tõkked kõrghariduse omandamisel (Berliini kommünikee). Valitsuste kohustus võimaldada „sotsiaalselt ebasoodsas olukorras olevatele gruppidele“ võrdne ligipääs kõrgharidusele kinnitati 2005. aastal üle Bergenis (Bergeni kommünikee).

Vaatamata kõrghariduse sotsiaalse dimensiooni olulisuse korduval rõhutamisele puudus Euroopa kõrgharidusruumis kuni 2007. aastani üheselt aktsepteeritud kõrghariduse sotsiaalse dimensiooni definitsioon. Aastal 2007 leppisid Euroopa Liidu haridusministrid Londonis kokku ühtses definitsioonis, mille kohaselt „üliõpilaskond, kes siseneb, osaleb ja lõpetab kõrgharidusõpingud, peaks kõigil kõrgharidusastmetel peegeldama üldpopulatsiooni mitmekesisust“ (Londoni kommünikee). Ministrid rõhutasid samuti, et üliõpilased peaksid saama oma õpingud lõpetada ilma nende sotsiaalmajanduslikust taustast tulenevate piiranguteta. Aastal 2009 Leuvenis kohtunud haridusministrid seadsid käesolevaks aastakümneks eesmärgiks, et kõrgharidusõpinguid alustav ja lõpetav üliõpilaskond peegeldaks Euroopa populatsiooni mitmekesisust (Leuveni kommünikee).

Kõrghariduse kättesaadavus johtuvalt üliõpilase sotsiaalmajanduslikust taustast Euroopa Liidu riikides

Kõige mitmekesisema sotsiaalmajandusliku taustaga on üliõpilased Soomes, Hollandis, Rootsis ja Iirimaa, kõige vähem on erineva sotsiaalmajandusliku taustaga peredest pärit üliõpilasi õppimas Bulgaarias, Lätis, Tšehhis, Slovakkias ja Saksamaal (Bohonnek jt 2010). Sealjuures on enamikus Euroopa riikides madala sotsiaalmajandusliku staatusega peredest pärit üliõpilaste osakaal üliõpilaskonnas viimastel kümnenditel kasvanud. Erandiks on viis riiki – Slovakkia, Ungari, Läti, Leedu ja Eesti – kus on majanduslikult ebasoodsas olukorras olevate gruppide esindatus üliõpilaskonnas viimase paarikümne aasta jooksul kahanenud (Bohonnek jt 2010).

Nagu eespool viidatud, on kõrghariduse omandamiseni jõudmisel majandusliku kapitali kõrval oluline roll ka kultuurilisel kapitalil ning seetõttu on haridusliku kihistumise edasikandumine ühelt põlvkonnalt teisele oluline näitaja. Uuringute tulemused viitavad, et vanemate hariduslik taust mõjutab tugevalt laste hariduslikke saavutusi (Fessler ja Schneebaum 2012, Kraaykamp jt 2013, Saar 1997, van de Werfhorst jt, 2001, van Doorn jt 2011). Kuigi uuringud on näidanud ka seda, et mitmetes Euroopa riikides on see mõju vähenemas, on suuremas osas Euroopa kõrgharidusruumi riikides kõrgharidusega vanematega noortel siiski 2–5 korda suurem tõenäosus jõuda kõrghariduse omandamiseni kui nende eakaaslastel, kelle vanemate haridustase on madalam (Eurydice Network 2012).

Noortel, kelle vanematel on madal haridustase ja tööalane positsioon, on enamikus Euroopa riikides ebaproportsionaalselt väikesed võimalused kõrghariduse omandamiseks (Eurydice Network 2012). Selle üheks põhjuseks võib olla vanemate suurem toetus kõrge sotsiaalmajandusliku staatusega perekondadest pärit üliõpilaste puhul võrreldes madalama sotsiaalmajandusliku staatusega üliõpilastega, kes sõltuvad rohkem enda tööst teenitavast sissetulekust, mis tähendab, et neil jääb töötamise kõrvalt vähem aega õpingutele pühendumiseks (Schwarzenberger 2008).

Ligipääs kõrgharidusele ning struktuursed takistused kõrghariduse omandamisel on erinevates riikides erinevad. Üks olulisemaid takistusi kõrgharidusõpingute alustamisel või edukal läbimisel on vajalike finantsvahendite puudumine. Euroopas kasutatavad õppemaksude ja üliõpilastele suunatud toetuste süsteemid erinevad üksteisest märkimisväärselt: suhteliselt väikeselt geograafiliselt alalt leiab nii riike, kus üliõpilased ei maksa üldse õppemaksu, kui ka riike, kus kõik üliõpilased maksavad õppemaksu; on riike, kus kõik üliõpilased saavad rahalist toetust, ning riike, kus seda saavad üksnes vähesed. Kui vaadata õppetoeuste jagamise põhimõtteid, siis oli Eesti 2013. aasta sügiseni Euroopa Liidu riikide seas erandlik selle poolest, et õppetoeuste määramisel võeti aluseks õppetulemused, mitte vajadus (Seletuskiri „Õppetoeuste ja õppelaenu seaduse...“ 2012).

Üliõpilaste vanemate roll kõrgharidusõpingute rahastajana varieerub riikide lõikes samuti oluliselt. Paljudes riikides (nt Norras, Saksamaal, Šveitsis, Hollandis, Inglismaal ja Austraalias) arvestatakse õppetoeuste määramisel vanemate toimetulekut (Seletuskiri „Õppetoeuste ja õppelaenu seaduse...“ 2012). Kõrgharidusõpingute riiklike toetuste puhul on oluline silmas pidada ka seda, et toetuste süsteem ei hõlma paljudes riikides (näiteks Austrias, Belgias, Tšehhis, Prantsusmaal, Saksamaal, Kreekas, Poolas, Slovakkias ja Sloveenias) ainult üliõpilastele suunatud stipendiume ja laene, vaid ka üliõpilase vanematele tehtavaid maksusoodustusi. Seevastu Skandinaavia riikides (Rootsis, Taanis, Norras, Soomes ja Islandil) ei tehta üliõpilaste vanematele mingeid soodustusi, sest Põhjamaades valitseb arusaam, et kõrgharidust omandavad iseseisvad noored täiskasvanud, keda tuleks toetada pigem otse kui nende vanemate kaudu.

Lisaks Skandinaavia riikidele ei tehta üliõpilaste vanematele täiendavaid soodustusi ka Hispaanias, Suurbritannias, Bulgaarias, Ungaris, Rumeenias, Küprosel, Maltal, Eestis ja Türgis (Eurydice Network 2012).

Kõrgharidusega seotud kulutusi finantseerivad lisaks üliõpilasele ja tema perekonnale reeglina veel kaks gruppi: riik (maksumaksjad) ning teised toetajad (nt erasektor stipendiumi andmise kaudu) (Santiago jt 2008). See, kuidas jagunevad kulutused avaliku ja erasektori, riigi ja üliõpilase ning tema perekonna vahel, erineb riigiti. Riikides, kus üliõpilasi nähakse „sõltuvate lastena“, mängib perekonna toetus palju olulisemat rolli kui riikides, kus üliõpilasi võetakse kui „iseseisvaid täiskasvanuid“ (Santiago jt 2008). Kõrghariduse rahastamise peamiselt vanemate õlgadele asetamine tõstab sotsiaalse ja haridusliku ebavõrdsuse ühelt põlvkonnalt teisele ülekandmise riski, sest jõukatele vanematele on haridusega seonduvate kulutuste katmine lihtsam kui madala sissetulekuga peredele, kellele lapse kõrghariduskulude katmine võib olla majanduslikult võimatu.

Vaadates üliõpilaste sõltumatust vanematest ja riigi rolli kõrgharidusõpingute rahastamisel, on nende dimensioonide lõikes võimalik eristada nelja tüüpi lähenemisi küsimusele, kes üliõpilased on ning kuidas tuleks korraldada nende kõrgharidusõpingute toetamist (Schwarz-Hahn ja Rehburg 2002).

- Riikides, kus üliõpilast käsitletakse kui **vastutustundlikku täiskasvanut**, kes vastutab iseenda ja oma eluaseme eest, on kogu rahaline abi (stipendiumid, toetused, laenud) suunatud otse üliõpilasele olenemata tema perekondlikust taustast ja vanemate sissetulekust. Selline süsteem kehtib Taanis, Rootsis, Norras ja Soomes.
- Riikides, kus üliõpilane on **teismeline õpipoiss**, lasub kõrgharidusõpingute rahastamise kohustus vanematel. Riik pakub rahalist abi üksnes madala majandusliku toimetulekuga peredele. Üliõpilastel on seaduslik õigus oodata ülalpidamist oma vanematelt, üliõpilaste vanemad saavad riigilt erinevaid maksusoodustusi ja toetuseid. Selline süsteem kehtib Prantsusmaal, Belgias, Austrias ja Saksamaal.
- Riikides, kus üliõpilast nähakse **sõltuva lapsena**, maksavad kõrgharidusõpingute eest üliõpilase vanemad. Majanduslik tugi vanematele on haruldane erand. Üliõpilased sõltuvad täielikult kas oma vanemate toetusest või enda teenitud palgast. Toetused ja laenud on marginaalse tähtsusega, aga eluase, transport ja arstiabi on subsideeritud. Selline süsteem kehtib Itaalias, Hispaanias, Portugalis ja Kreekas.
- Riikides, kus üliõpilast nähakse kui **tulevasse elukutsesse investeerijat**, ei toeta vanemad üldjuhul laste kõrgharidusõpinguid, kuigi õppemaksud on sellistes riikides reeglina kõrged. Paljud üliõpilased saavad riigilt toetust, peamiselt laenude kaudu. Üliõpilaste vanemad toetusi ei saa. Selline süsteem toimib näiteks Suurbritannias, Islandil ja Hollandis.

Riikide lõikes on erinevad ka riigi investeeringud kõrgharidussüsteemi (kõrghariduskulutuste osakaal SKP-st; riikide vahelises võrdluses käsitletakse seda üldiselt suhtes üliõpilaskonna suurusega). Aastal 2008 olid riigi kulutused kõrgharidusasutustele ühe täiskoormusega õppiva üliõpilase kohta Euroopas kõrgeimad Rootsis, Norras, Hollandis ja Taanis ning madalaimad Lätis, Leedus, Bulgaarias, Poolas ja kõige madalamad Eestis. Tuleb arvestada, et ühe üliõpilase kohta tehtavate kulutuste ning riigi jõukuse vahel on positiivne seos, kuid isegi siis, kui SKP inimese kohta on analüüsis fikseeritud konstandiks, on Eesti ühe üliõpilase kohta tehtud kulutustelt Euroopa riikide võrdluses eelviimaseks (Eurydice Network 2012).

2. METOODIKA

EUROSTUDENT on rahvusvaheline uuring, mille eesmärk on koguda ühtse metoodika alusel andmeid üliõpilaste sotsiaalmajandusliku olukorra kohta Euroopas. EUROSTUDENT V uuringu läbiviimisel Eestis lähtuti konsortsiumi standardiseeritud metoodikast, kuid küsitlust kohandati siinsele kõrgharidussüsteemile vastavaks. Kuna teiste riikide EUROSTUDENT V andmed ei olnud uuringu valmimise ajaks veel avaldatud, ei saanud Eesti üliõpilaste eluolu 2013. aastal võrrelda teiste EUROSTUDENT V küsitlusvoorus osalevate riikide üliõpilaste olukorraga. Küll aga on andmeanalüüsis ära toodud võrdlus olukorraga aastal 2010, mil valmis eelmine EUROSTUDENT raport.

Ankeet

Rahvusvaheliselt on kokku lepitud üliõpilastele esitatava küsimustiku ühised küsimused, st küsimused, mis on kõikidele EUROSTUDENT V voorus osalevatele riikidele ühesugused ja kohustuslikud. Uuringus küsiti infot üliõpilaste kõrghariduseni jõudmise teede, sotsiaalmajandusliku tausta, majutustingimuste, sissetulekute, toetuste ja kulutuste, tööhõive, ajakasutuse ning rahvusvahelise mobiilsuse kohta (ankeet on toodud lisas 1). Küsimustik koosnes 71 küsimusest. Eesti küsimustikku lisati täiendavad küsimused peamise õppetöö toimumise aja, õppemaksu, keskkooli omandamise õppeasutuse, keskkooli omandamise keele, keskkooliaegse elukoha, eriala ja kõrgkooli valikut mõjutanud tegurite, rahalise toimetuleku ja rahvuse kohta. Küsitlus toimus 2013. aasta kevadel veebiküsitlusena. Ankeedile oli võimalik vastata nii eesti, vene kui inglise keeles.

Valim

EUROSTUDENT V rahvusvahelise uuringu sihtgrupiks olid ISCED 5, 6 ja 7 tasemetele vastavad ehk kõik rakenduskõrghariduse-, bakalaureuse-, magistri- ja integreeritud õppe õppekavadel õppivad üliõpilased, nii osa- kui ka täisajaga õppijad, nii päevases kui ka kaugõppes õppivad üliõpilased ning Eesti kõrgkoolidesse immatrikuleeritud välisüliõpilased. Eesti valim oli sellest laiem ning hõlmas ka ISCED 8 ehk doktoriõppes õppivaid üliõpilasi, see on oluline erinevus võrreldes EUROSTUDENT IV uuringuga, mis ei hõlmanud doktorante.

Uuringusse kaasati kõik kõrgkoolid (kokku 29, sh avalik-õiguslikud ja eraülikoolid, riigi- ja erarakenduskõrgkoolid ning riigi kutseõppeasutused, mis pakkusid küsitluse läbiviimise hetkel rakenduskõrgharidust), kus 2013. aasta kevadel oli võimalik õppida rakenduskõrghariduse-, bakalaureuse-, magistri- ja/või doktoriõppe õppekavadel. Kokku õppis neis koolides 1. mai 2013. aasta seisuga 60 378 üliõpilast (sh doktorandid)¹.

Iga kõrgkool määras uuringu läbiviimiseks kontaktisiku, kes vastutas oma kõrgkoolis küsitluse läbiviimise eest. Uuringu läbiviimisel kasutati **kõikse valimi** põhimõtet, st kutse uuringus osalemiseks saadeti kõrgkoolide poolt määratud kontaktisikute kaudu kõikide ülikoolis immatrikuleeritud üliõpilaste e-posti aadressidele. Valimi usaldusvääruse tagamiseks jälgiti küsitluse läbiviimise ajal vastuste laekumist kõrgkoolidest. Pärast esimese uuringukutse edastamist saatsid kontaktisikud mõnenädalaste

¹ Allikas: EHIS (väljavõte tehtud 15.05.2013).

intervallidega välja veel 2–4 meeldetuletust², milles nad rõhutasid uuringus osalemise olulisust. Uuringut tutvustati ja selles osalema kutsuti olenevalt kõrgkoolist nii kooli kodulehel, Facebooki lehel, stendidel kui ka kõrgkoolis regulaarselt toimuvates infotundides. Sellele vaatamata osutus vastuste saamine mõningates kõrgkoolides keeruliseks. See tuleneb ühelt poolt sellest, et uuring viidi läbi kevadel, mil üliõpilastel on kiire (eksamid, lõputööde kirjutamine, osadel rakendusliku suunaga erialadel praktikaperiood), teisalt toimub Eestis väga palju erinevaid küsitlusi, millele üliõpilastel palutakse vastata, mistõttu on neil tekkinud tüdimus küsitlustes osalemistest.

Kokku vastas ankeedile 6418 üliõpilast 29 kõrgkoolist³. Võrreldes EUROSTUDENT IV uuringuga oli vastajate arv oluliselt kõrgem: 2010. aastal vastas EUROSTUDENT küsitlusele 1219 üliõpilast. Kõrgkooliti oli vastanute osakaal üliõpilaskonnast erinev. Tabel 2.1 annab ülevaate küsitluse üldkogumist, valimist ja vastanute arvust.

Tabel 2.1. Ülevaade EUROSTUDENT V Eesti küsitluse valimist ja vastanutest

Õppeasutus	Üliõpilaste arv seisuga 1.05.2013	Vastanuid	
		Arv	Osakaal (%)
Arvutikolledž	174	11	6
EELK Usuteaduse Instituut	69	17	25
Eesti EKB Liit Kõrgem Usuteaduslik Seminar	38	8	21
Eesti Ettevõtluskõrgkool Mainor	1956	72	4
Eesti Hotelli- ja Turismikõrgkool	150	44	29
Eesti Infotehnoloogia Kolledž	796	79	10
Eesti Kunstiakadeemia	1144	145	13
Eesti Lennuakadeemia	302	64	21
Eesti Maaülikool	4328	506	12
Eesti Mereakadeemia	738	96	13
Eesti Metodisti Kiriku Teoloogiline Seminar	76	16	21
Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia	728	117	16
Eesti-Ameerika Äriakadeemia ⁴	263	45	17
Estonian Business School	1403	137	10
Euroakadeemia	549	123	22
Kaitseväe Ühendatud Õppeasutused	157	52	33
Lääne-Viru Rakenduskõrgkool	783	128	16
Majanduse ja Juhtimise Instituut	386	58	15
Sisekaitseakadeemia	766	129	17
Tallinna Majanduskool	951	138	15
Tallinna Tehnikakõrgkool	2756	296	11

² Meeldetuletuste arv olenes vastanute arvust konkreetses kõrgkoolis.

³ Ankeedi täitmist alustas 8127 üliõpilast. Andmebaasist eemaldati need, kes katkestasid vastamise kohe ankeedi alguses esimeste küsimuste juures, vastasid ebarahuldava kvaliteediga (nt pahatahtlikud ja ilmselgelt valed vastused) või ei kuulunud sihtgruppi (välismaal kõrgharidust omandavad üliõpilased, juba kõrgkooliõpingud lõpetanud või katkestanud inimesed). Andmed puhastati enne kaalumist.

⁴ Praeguseks tegevuse lõpetanud.

Õppeasutus	Üliõpilaste arv seisuga 1.05.2013	Vastanuid	
		Arv	Osakaal (%)
Tallinna Tehnikaülikool	12 656	837	7
Tallinna Tervishoiu Kõrgkool	1440	273	19
Tallinna Ülikool	9713	1374	14
Tartu Kõrgem Kunstikool	293	31	11
Tartu Teoloogia Akadeemia	37	7	19
Tartu Tervishoiu Kõrgkool	1001	201	20
Tartu Ülikool	16 436	1302	8
Võrumaa Kutsehariduskeskus	289	86	30
Täpsustamata		26	
Kokku:	60 378	6418	11

Allikas: EUROSTUDENT V, 2013.

Selleks, et tagada valimi esinduslikkus üldkogumi suhtes, toimus järelkihistamine vastavalt EUROSTUDENT V rahvusvahelisele juhisele. Iga le alagrupile omistati olulisuse kaal, mis vastab sellele, kui palju oli vastav alagrupp valimis võrreldes üldkogumiga ala- (kaalu väärtus üle 1) või üle- (kaalu väärtus alla 1) esindatud. Üldkogumi andmed pärinevad Eesti Hariduse Infosüsteemist (edaspidi EHIS) seisuga 01.05.2013. Tunnused, mille alusel moodustati alagrupid, olid:

- õppeasutus (suurimate vastanute arvuga kõrgkoolid eraldi): Tallinna Ülikool, Tartu Ülikool, Tallinna Tehnikaülikool, Eesti Maaülikool, kõik teised ülikoolid, Tallinna Tehnikakõrgkool, Tallinna Tervishoiu Kõrgkool, Tartu Tervishoiu Kõrgkool, kõik teised kõrgkoolid (va ülikoolid);
- üliõpilase sugu: mees või naine;
- üliõpilase vanus: kuni 21-aastane, 22–24-aastane, 25–29-aastane, 30-aastane või vanem;
- õppeaste: bakalaureuse- või rakenduskõrgharidusõpe (koos), magistri- või integreeritud õpe (koos), doktoriõpe.

Jaotus toimus nelja ülalnimetatud tunnuse alusel, mille väärtuste põhjal oli maksimaalselt võimalik luua 216 (9 × 2 × 4 × 3) alagruppi. Kuna kõikvõimalike tunnuste väärtuste kombinatsioonidega üliõpilasi EHIS andmetel ei eksisteeri (kokku eksisteerib 146 alagruppi) ja mõnes alagrupis oli analüüsimiseks liialt vähe vaatlusi, liideti mõned alagrupid. Liitmise eesmärk oli vältida liiga väheste vaatlustega (alla 30 vastaja) alagruppide teket: esiteks liideti vastavalt vajadusele vanusegrupe (uued grupid „kuni 25-aastane“ ja „25-aastane või üle selle“; kahel juhul ka „22-aastane või üle selle“). Mõnes vähese vastajate arvuga grupis liideti kõik vaatlused ühte gruppi sõltumata vanusest (nt meessoost magistrandid Eesti Maaülikoolis või Tallinna Ülikoolis). Samuti esines alagruppe, kus ei eristatud lisaks vanusele ka sugu (üksnes doktorantide puhul; soo eristamiseks vastas piisavalt doktorante vaid Tartu Ülikoolist). Õppeastmete puhul moodustati bakalaureuse- ja rakenduskõrgharidusõppes õppivatest üliõpilastest ühine grupp, samuti liideti kaalumisel magistri- ja integreeritud õppes õppivad üliõpilased. Rakenduskõrgkoolide puhul ei eristatud õppeastmeid (st rakenduskõrgkoolide puhul liideti nii rakenduskõrghariduse kui ka magistriõppe õppekavadel õppivad üliõpilased ühte gruppi, kus liigitati erinevast soost ja erinevas vanuses üliõpilased omaette allgruppidesse). Agreerimise tulemusena moodustus andmete kaalumiseks 79 alagruppi. Valimi jaotus enne ja pärast kaalumist on toodud lisa 2.

Osa vastuseid kodeeriti andmete kontrollimise käigus ümber, kuna need ei saanud loogiliselt õiged olla. Valedeks loeti vastused järgmiste kriteeriumide alusel:

- „üliõpilane on täisealine ja isik“ – aastaarvude puhul (sünniaasta, keskkariduse omandamise aasta, kõrgkooli astumise aasta jms) kodeeriti valedeks vastusteks kõik vastused, mille kohaselt vastaja oli üliõpilaseks olemiseks liiga noor (nt põhikooliealine, veel sündimata vms) või liiga vana (ületas inimese oodatavat eluiga);
- „üliõpilase ööpäevas on 24 tundi ja nädalas seitse päeva, millest teatud aja peab ta magama“ – valedeks vastusteks kodeeriti vastused, mille kohaselt mõne üliõpilase nädalas oli rohkem tunde kui astronoomiliselt võimalik;
- „üliõpilaste hulgas ei ole miljonäre rohkem kui ülejäänud elanikkonnas“ – valedeks vastusteks kodeeriti ilmselgelt ebarealistlikud sissetulekud ja kulutused (nt kümned ja sajad tuhanded eurod).

Analüüsimeetodid

Andmeanalüüsis on kasutatud peamiselt kirjeldava statistika näitajaid. Raportis on läbivalt tekstis välja toodud üksnes statistiliselt olulised erinevused ja seal, kus on kajastatud statistiliselt mitteolulisi tulemusi, on see selgelt välja toodud. Statistilise olulisuse kontrollimisel on sagedustabelite puhul kasutatud hii-ruut testi. Olulisuse nivooks oli 5%.

Põhjuslike seoste analüüsimiseks on kasutatud regressioonanalüüsi (binaarne või multinoomne logistiline regressioon). Regressioonanalüüsi tulemused on esitatud nendes peatükkides, kus see on asjakohane (andmed on sobivad ning mudel teoreetiliselt põhjendatud). Pidevate tunnuste (keskmiste) erinevust vastajate klasside vahel testiti dispersioonanalüüsiga. Andmete analüüsimisel ja analüüsitulemuste esitamisel on läbivalt kasutatud kaalutud andmeid. Andmete analüüsimisel kasutati statistikapaketti SPSS 21. Järgnevates peatükkides on andmeanalüüsi tulemusi kajastades stiililise ühtsuse huvides kasutatud läbivalt mineviku vormi.

3. EESTI ÜLIÕPILASKOND

Käesolevas peatükis antakse ülevaade Eesti üliõpilaskonnast. Põhifookuses on õppeaasta 2012/2013, kuid mõnede indikaatorite puhul on tulemused esitatud aegreana alates õppeaastast 2005/2006 (või sellele järgnevast aastast), mil magistriõppes rakendus Bologna ehk „3+2“ süsteem endise „4+2“ asemel. Kasutatud on nii haridus- ja teadusministeeriumi⁵ kui ka EUROSTUDENT V uuringu andmeid.

2012/2013 omandas kõrgharidust 64 806 üliõpilast ehk üle 4300 üliõpilase vähem kui 2010/2011 (tabel 3.1). Kõige enam on vähenenud bakalaureuse- ja rakenduskõrgharidusõppel üliõpilaste arv, mille põhjuseks on see, et suurearvuline nn laulva revolutsiooni põlvkond astus kõrgkooli enamjaolt vaadeldava perioodi esimeses pooles. Magistri- ja doktoriõppe üliõpilaste arv on ajavahemikus 2006–2011 suurenenud.

Tabel 3.1. Üliõpilaste arv ja osakaal (%) õppeastmete kaupa

	2006/2007		2008/2009		2010/2011		2012/2013	
	N	Osakaal	N	Osakaal	N	Osakaal	N	Osakaal
Rakenduskõrgharidusõpe	23 659	34%	23 019	34%	21 970	32%	20 233	31%
Bakalaureuseõpe	28 628	42%	27 511	40%	27 461	40%	24 525	38%
Integreeritud õpe	3684	5%	4079	6%	4122	6%	3949	6%
Magistriõpe	10 654	15%	11 325	17%	12 632	18%	13 055	20%
Doktoriõpe	2142	3%	2465	4%	2928	4%	3044	5%
KOKKU	68 767	100%	68 399	100%	69 113	100%	64 806	100%

Märkus: rakenduskõrgharidusõpe – kutsekõrgharidusõpe, diplomiõpe, rakenduskõrgharidusõpe; bakalaureuseõpe – 3+2 ja 4+2 süsteem; magistriõpe – 3+2, 4+2 ja 1-aastane õpetajakoolitus; integreeritud õpe – integreeritud bakalaureuse- ja magistriõpe.

Allikas: EHIS.

Valdav enamik üliõpilastest õppis avalik-õiguslikes ülikoolides (tabel 3.2), kusjuures nende osakaal üliõpilaskonnas on pidevalt tõusnud. Ka riiklikes rakenduskõrgkoolides on üliõpilaskond kasvanud (va 2012/2013 õppeaastal). Kutseõppeasutustes, eraülikoolides ja erarakenduskõrgkoolides on üliõpilaskond kahanenud. Viimase põhjuseks on muuhulgas erakõrgkoolide arvu vähenemine vaadeldava ajavahemiku jooksul.

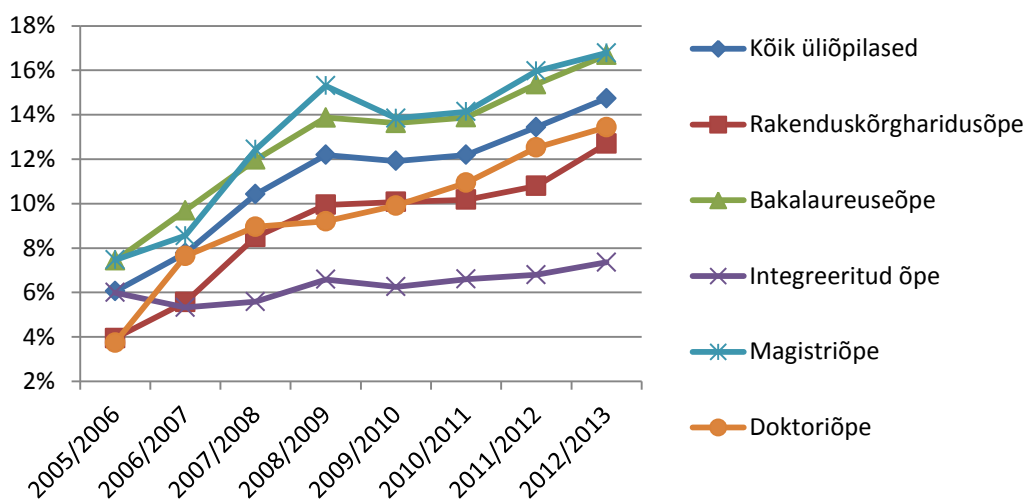
⁵ Seejuures 2005. aasta üliõpilaste arv on esitatud 8. novembri seisuga, ajavahemikus 2006–2012 on toodud üliõpilaste arv 10. novembri seisuga.

Tabel 3.2. Üliõpilaste arv ja osakaal (%) õppeasutuste tüübi lõikes

	2006/2007		2008/2009		2010/2011		2012/2013	
	N	Osakaal	N	Osakaal	N	Osakaal	N	Osakaal
Avalik-õiguslikud ülikoolid	42 844	62%	45 289	66%	48 529	70%	47 883	74%
Eraülikoolid	6308	9%	3881	6%	2676	4%	1520	2%
Riigi rakenduskõrgkoolid	8612	13%	9262	14%	10 094	15%	9043	14%
Erarakenduskõrgkoolid	8190	12%	8190	12%	6298	9%	4924	8%
Kutseõppeasutused	2813	4%	1777	3%	1516	2%	1436	2%
KOKKU	68 767	100%	68 399	100%	69 113	100%	64 806	100%

Allikas: EHIS.

Õppekoormus näitab, kui suure osa ettenähtud õppekava mahust üliõpilane aastas läbib. Täiskoormusega õppides läbib üliõpilane iga õppeaasta lõpuks vähemalt 75% õppekava mahust, osakoormusega õppides 50–75 protsenti. Viimasel seitsmel aastal on osakoormusega õppimine üliõpilaste seas kasvanud (joonis 3.1). Kui õppeaastal 2005/2006 õppis osakoormusega 6% üliõpilastest, siis 2012/2013 õppeaastal 15%. Osakoormusega õppisid kõige sagedamini bakalaureuse- ja magistriastme üliõpilased ning kõige harvemini integreeritud õppe üliõpilased.

Joonis 3.1. Osakoormusega õppivate üliõpilaste osakaal (%) õppeastmete lõikes

Allikas: EHIS.

Õppetöö toimumise aeg erineb õppeastmeti (tabel 3.3). Rakenduskõrgharidus- ja magistriõppes õpiti teiste õppeastmetega võrreldes sagedamini kaugõppes ning harvemini päevasel ajal. Kõige sagedamini õppisid õhtusel ajal magistrandid. Bakalaureuseõppe üliõpilased õppisid enamasti päevasel ajal, veidi ka kaugõppes. Päevasel ajal õppimine on selgelt kõige levinum integreeritud õppes, kuna selles õppeastmes õpivad üliõpilased õppevaldkondades ja -kavadel (nt meditsiin, veterinaaria), kus õppetöö toimubki ainult päevasel ajal. Doktorandid õppisid samuti enamasti päevasel ajal, teiste õppeastmetega võrreldes sagedamini ka õhtuti. 21-aastased ja nooremad üliõpilased õppisid vanematest üliõpilastest oluliselt sagedamini päevasel ajal ning 30-aastased ja vanemad võrreldes noorematega sagedamini kaugõppes.

Tabel 3.3. Üliõpilaste osakaal (%) õppetöö aja ning õppeastmete lõikes⁶

	Päevasel ajal	Õhtusel ajal	Kaugõppena (nädalavahetustel või tsükliõppena)
Rakenduskõrgharidusõpe	61	6	33
Bakalaureuseõpe	80	4	15
Magistriõpe	57	17	27
Integreeritud õpe	92	1	7
Doktoriõpe	82	15	4

Allikas: EUROSTUDENT V, 2013.

Õppevaldkondadest õppis selgelt enim üliõpilasi sotsiaalteaduste, äranduse ja õiguse valdkonnas (tabel 3.4). Samas on selliste erialade üliõpilaste osakaal pidevalt vähenenud: kui 2008/2009 õppeaastal õppis antud valdkonnas 40% üliõpilastest, siis õppeaastal 2012/2013 32%. Populaarsuselt järgnesid tehnika, tootmise ja ehituse ning humanitaaria ja kunstide õppevaldkonnad. Kõige vähem õppis üliõpilasi põllumajanduse valdkonnas.

Tabel 3.4. Üliõpilaste arv ja osakaal (%) õppevaldkondade lõikes

	2006/2007		2008/2009		2010/2011		2012/2013	
	N	Osakaal	N	Osakaal	N	Osakaal	N	Osakaal
Haridus	4767	7%	4787	7%	5133	7%	4727	7%
Humanitaaria ja kunstid	7870	11%	8394	12%	9470	14%	8650	13%
Sotsiaalteadused, ärandus ja õigus	27 339	40%	27 108	40%	23 333	34%	20 705	32%
Loodus- ja täppisteadused	6829	10%	6495	9%	7712	11%	8003	12%
Tehnika, tootmine ja ehitus	9018	13%	9077	13%	9940	14%	9894	15%
Põllumajandus	1680	2%	1504	2%	1563	2%	1452	2%
Tervis ja heaolu	5716	8%	5691	8%	6458	9%	6378	10%
Teenindus	5548	8%	5343	8%	5504	8%	4997	8%
KOKKU	68 767	100%	68 399	100%	69 113	100%	64 806	100%

Allikas: EHIS.

Humanitaaria ja kunstide, loodus- ja täppisteaduste ning põllumajanduse valdkonna erialadel õpiti teistest õppevaldkondadest sagedamini päevasel õppes, samas hariduse valdkonna erialadel sagedamini kaugõppes. Hariduse valdkonna üliõpilased olid võrreldes teiste õppevaldkondadega ka veidi vanemad: nende seas oli rohkem 30-aastaseid ja vanemaid üliõpilasi. 21-aastaste ja nooremate üliõpilaste osakaal oli kõrgeim loodus- ja täppisteaduste valdkonnas.

Riigieelarvelistel õppekohtadel õppisid kõige sagedamini tervise ja heaolu, tehnika, tootmise ja ehituse ning loodus- ja täppisteaduste valdkondade üliõpilased (tabel 3.5). Kõige suurem oli riigieelarvelistel kohtadel õppijate osakaal sotsiaalteaduste, äranduse ja õiguse valdkonnas, kus on ka üliõpilaste arv suurim. Alates õppeaastast 2009/2010 on riigieelarvelistel õppekohtadel õppivate üliõpilaste osakaal

⁶ Ümardamise tõttu võib osakaalude summa erineda 1 protsendipunkti võrra 100 protsendist. Vastav märkus kehtib ka tabelis 3.5 ja joonisel 3.6.

kasvanud. Kasv pole olnud kõikides õppevaldkondades ühesugune, vaid sõltub riiklikest rahastusotsustest. Riigieelarvelistel õppekohtadel õppivate üliõpilaste osakaal on enim kasvanud teeninduses: kui õppeaastal 2008/2009 oli see 53%, siis 2012/2013 õppeaastal 65%. Viimaste õppeaastate jooksul on riigieelarveliste õppekohtade osakaal tõusnud ka hariduse ning humanitaaria ja kunstide õppevaldkondades.

Tabel 3.5. Riigieelarvelistel õppekohtadel õppivate üliõpilaste osakaal (%) õppevaldkonniti

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Haridus	63	64	66	65	65	69	72	72
Humanitaaria ja kunstid	52	51	50	48	49	51	53	56
Sotsiaalteadused, ärimus ja õigus	15	15	14	14	16	17	18	20
Loodus- ja täppisteadused	74	74	77	77	75	76	76	77
Tehnika, tootmine ja ehitus	74	74	76	75	76	77	78	78
Põllumajandus	66	70	71	74	74	74	73	73
Tervis ja heaolu	76	76	80	82	78	78	79	81
Teenindus	53	52	53	53	55	56	61	65
KOKKU	46	45	46	46	48	51	53	55

Allikas: EHIS.

Ootuspäraselt erineb **üliõpilaskonna vanuseline struktuur** õppeastmeti (tabel 3.6). Esimeses õppeastmes õppisid eelkõige 24-aastased ja nooremad üliõpilased. Teises ja kolmandas õppeastmes on varasematel õppeaastatel 24-aastaseid ja nooremaid, 25-29-aastaseid ning 30-aastaseid ja vanemaid üliõpilasi õppinud enamvähem võrdset. Õppeaastal 2012/2013 oli 25-aastaseid ja vanemaid üliõpilasi teises ja kolmandas õppeastmes veidi rohkem kui nooremaid.

Tabel 3.6. Üliõpilased vanusegrupiti õppeastmete lõikes

	2006/2007		2009/2010		2012/2013	
	N	Osakaal	N	Osakaal	N	Osakaal
I aste						
24-aastased ja nooremad	38 038	68%	38 567	71%	32 993	68%
25-29-aastased	7326	13%	6895	13%	7646	16%
30-aastased ja vanemad	10 607	19%	8773	16%	8068	17%
II, III aste						
24-aastased ja nooremad	4359	34%	4916	33%	4645	29%
25-29-aastased	4024	31%	4780	32%	5460	34%
30-aastased ja vanemad	4413	34%	5054	34%	5994	37%

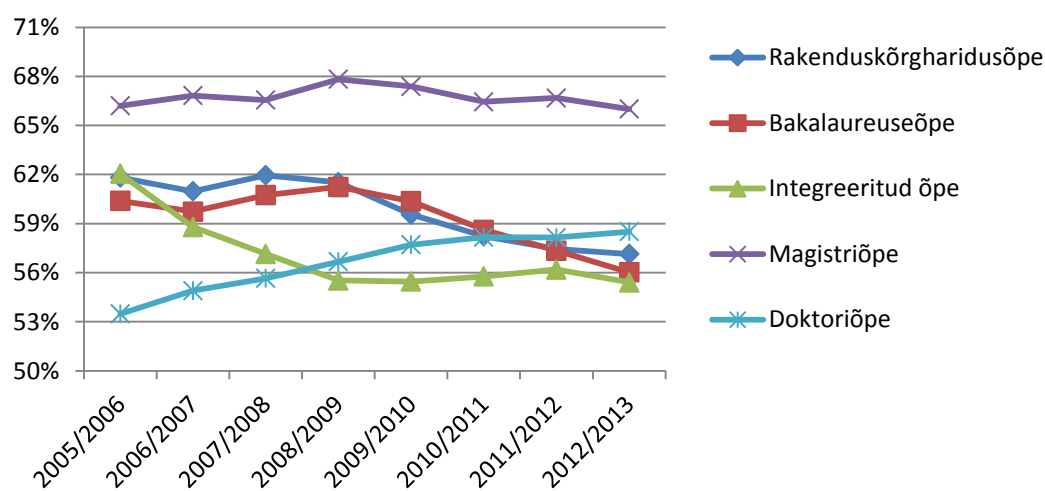
Märkus: I aste - kutsekõrgharidusõpe, diplomiope, rakenduskõrgharidusõpe, bakalaureuseõpe, bakalaureuse- ja magistriõppe integreeritud õppekavad; II aste – magistriõpe; III aste – doktoriõpe.

Allikas: EHIS.

Lapsed olid viiendikul üliõpilaskonnast. Seejuures oli lastega üliõpilastest umbes kahel kolmandikul (69%) üks laps ja 59 protsendil eelkooliealine, s.t alla 7-aastane laps. Ootuspäraselt oli laste olemasolu kõige

sagedasem (31%) doktorantide hulgas, aga ka magistri- ja rakenduskõrgharidusastme (mõlemal 26%) üliõpilaste seas. Kõige harvemini (8%) oli lapsega üliõpilasi integreeritud õppes, kus ollakse enam pühendunud õpingutele (nt meditsiini ja veterinaaria erialad; vt ka peatükk 7). Kaugõppe üliõpilaste seas oli rohkem lapsevanemaid kui päevasel ajal õppijate hulgas.

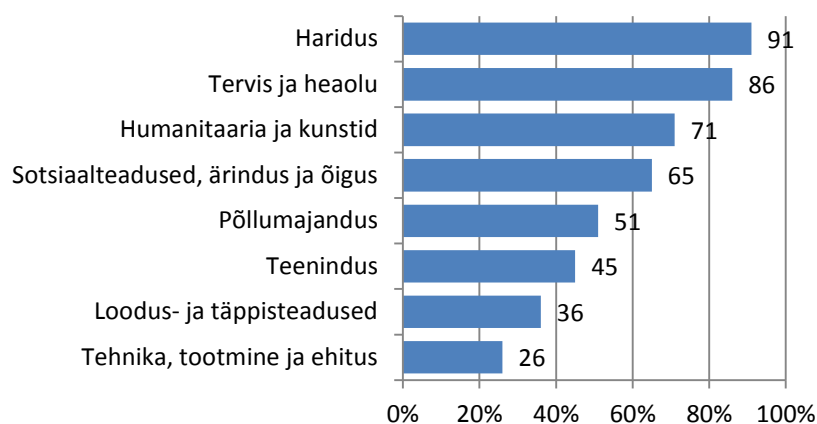
Kõikides õppeastmetes oli **naisüliõpilaste osakaal** meesüliõpilaste omast suurem (joonis 3.2). Eriti kehtib see magistristaseme üliõpilaste kohta ning ka doktoriastmes on naiste ülekaal kasvanud. Bakalaureuse- ja rakenduskõrgharidusõppe puhul on viimastel õppeaastatel naisüliõpilaste ülekaal veidi vähenenud.

Joonis 3.2. Naisüliõpilaste osakaal (%) õppeastmeti

Allikas: EHIS.

Mitmed õppevaldkonnad olid sooliselt tugevalt segregeeritud: kui hariduse ning tervise ja heaolu õppevaldkondades õppisid enamjaolt ainult naised, siis tehnika, tootmise ja ehituse ning loodus- ja täppisteaduste õppevaldkondades eelkõige mehed (joonis 3.3). Sooline jaotus oli võrdseim põllumajanduse ja teeninduse valdkondades.

Joonis 3.3. Naisüliõpilaste osakaal (%) õppevaldkonniti õppeaastal 2012/2013

Allikas: EHIS.

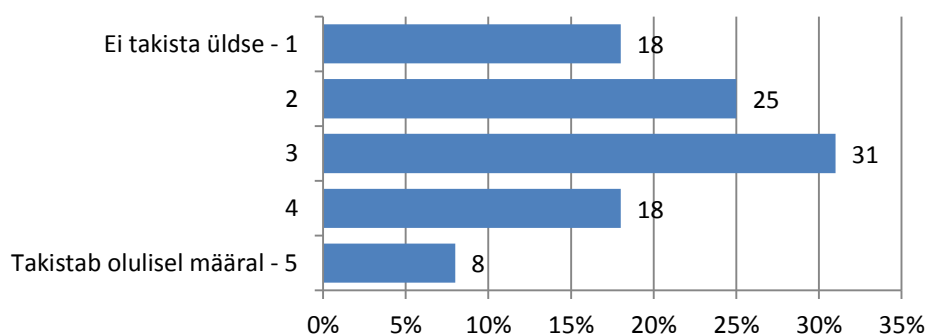
Üliõpilaste päritolu kohta annavad infot üliõpilaste **rahvuslik enesemääratlus ja sünniriik** ning nende vanemate sünniriik. Ootuspäraselt moodustasid EUROSTUDENT V uuringus eestlased ja Eestis sündinute kõrval teise suurema grupi venelased ja Venemaal sündinud üliõpilased (tabel 3.7). Vene rahvusest üliõpilased õppisid ülejäänud rahvustest sagedamini rakenduskõrgharidusõppes, eestlased bakalaureuseõppes, muude rahvuste esindajad aga magistri- ja doktoriõppes. Eelnevaga kooskõlas olevalt oli muude rahvuste esindajaid sagedamini 25-aastaste ja vanemate üliõpilaste seas, eestlasi aga 24-aastaste ja nooremate seas. Muude rahvuste esindajad õppisid sagedamini päevases õppes, eestlased kaugõppes.

Tabel 3.7. Üliõpilaste rahvus ja sünniriik

Üliõpilase rahvus		
eestlane	venelane	muu rahvus
84%	12%	4%
Üliõpilase sünniriik		
Eesti	Venemaa	muu riik
96%	2%	2%
Üliõpilase ema ja isa sünniriik		
Eesti	Venemaa	Muu riik
87%	8%	5%

Allikas: EUROSTUDENT V, 2013.

Õppetööd segava püsiva terviseprobleemi või erivajaduse olemasolu hindas EUROSTUDENT V küsitluses endal olevat 13% üliõpilastest. Seejuures tunnistas õppetööd segava kroonilise haiguse olemasolu 5%, psüühilisi probleeme 3%, nägemis- või kuulmispuuet 2%, õpiraskusi (nt hüperaktiivsus, ärevushäired, düsleksia) 3% ja mõne muu õppetööd segava terviseprobleemi või erivajaduse olemasolu 3% üliõpilastest. Umbes veerand (26%) terviseprobleemi või erivajadusega üliõpilastest leidsid, et see takistab nende õpinguid (joonis 3.4).

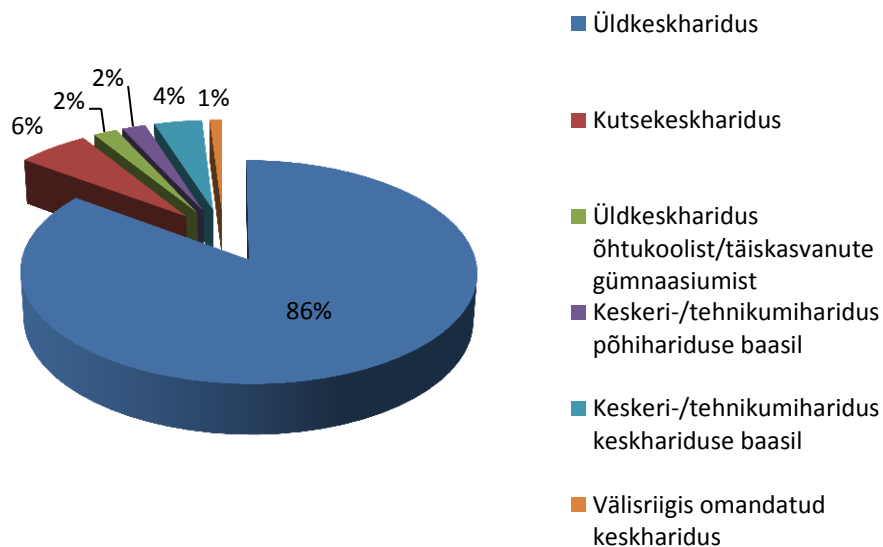

Joonis 3.4. Vastused küsimusele „Mil määral takistavad Sinu terviseprobleemid/erivajadused Sinu õpinguid?“

Allikas: EUROSTUDENT V, 2013.

Suurem osa (70%) püsiva terviseprobleemi või erivajadusega üliõpilasi ei vajanud enda hinnangul oma õpingutega toimetulemiseks kõrgkoolilt eritingimusi või tugiteenuseid⁷. Terviseprobleemi või erivajadusega ning küsimusele „Mil määral arvestavad kõrgkooli pakutavad õppetingimused (sh tugiteenused) Sinu erivajadustega?“ vastanud üliõpilastest 13% leidis, et õppetingimused ei arvesta nende erivajadustega. Ülejäänud 17% leidsid, et õppetingimused üldiselt arvestavad nende erivajadustega.

Kõrgkooli astunute **eelneva haridustee** kohta annab infot joonis 3.5. Kõrgkooli astujad olid valdavalt üldkeskharidusega, 12% õppuritest on kõrgkooli astunud kutsekeskhariduse või keskerihariduse baasil. Integreeritud õppekavade ja doktoriõppe üliõpilastel oli kõrgkooli astudes ülejäänud õppeastmete üliõpilastest sagedamini üldkeskharidus ning rakenduskõrgharidusõppe üliõpilastel kutsekeskhariduse lõpudiplom. 30-aastastel ja vanematel üliõpilastel oli võrreldes nooremate üliõpilastega oluliselt harvemini üldkeskharidus ning sagedamini kutsekeskharidus või keskeriharidus (kas põhikooli või gümnaasiumi baasil). Seega oli neil enne ülikooli astumist noorematest üliõpilastest sagedamini omandatud kutse. Päevase õppe üliõpilastel oli palju sagedamini üldkeskhariduse lõpudiplom võrreldes kaugõppe üliõpilastega (vastavalt 92% ja 68%). Kaugõppe üliõpilastel oli päevase õppe üliõpilastega võrreldes sagedamini kutsekeskharidus (vastavalt 12% ja 4%) või keskeriharidus kas põhihariduse (vastavalt 5% ja 1%) või keskhariduse (vastavalt 11% ja 1%) baasil.

Joonis 3.5. Kõrgkooli astunute eelnev haridustase

Allikas: EUROSTUDENT V, 2013.

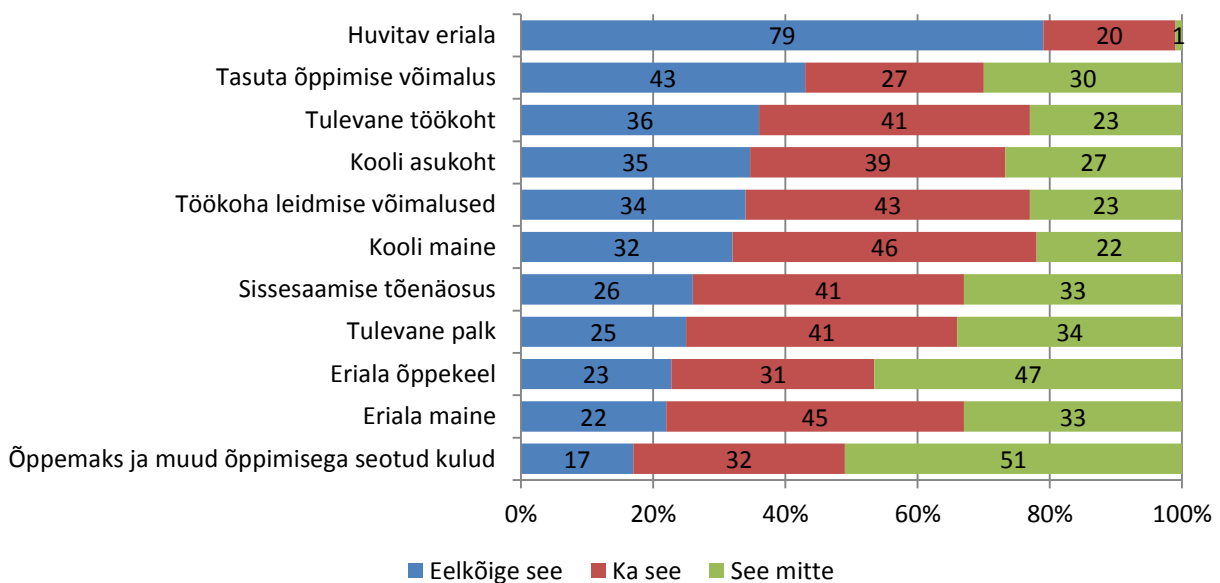
Eesti linnades omandas keskhariduse 71%, Eesti maa-asulates 26% ning välismaal 3% vastanud üliõpilastest. Keskhariduse omandas eesti keeles 84%, vene keeles 12% ja inglise või muus keeles 4%.

⁷ Analüüsist on välja jäetud üliõpilased, kes õpivad ajutiselt välisriigis asuvas kõrgkoolis, sest oluline on saada ülevaade Eesti olukorrast.

4. ERIALAVALIK JA HINNANG ÕPPEKAVALE

Käesolev peatükk annab ülevaate üliõpilaste kõrgkooli- ja erialavalikut mõjutavatest teguritest, nende rahulolust õpingute erinevate aspektidega, õpingute jätkamise plaanidest ning hinnangust enda tööturuvõimalustele.

Üliõpilaste jaoks oli kõrgkooli- ja erialavalikul kõige olulisem huvi eriala vastu (joonis 4.1). Olulisteks otsust mõjutavateks teguriteks olid ka kooli maine ja asukoht, tasuta õppimise võimalus, töökoha leidmise perspektiiv, tulevane töökoht ja mõnevõrra vähem tulevane palk. Õppemaks ja muud õppimisega seotud kulud olid võrreldes ülejäänud teguritega kõige harvemini otsust mõjutavaks teguriks. Kõik joonisel väljatoodud tegurid on otsuse tegemisel olulised: vähemalt pooled üliõpilastest kinnitavad, et on neid suuremal või vähemal määral oma erialavalikul arvesse võtnud.

Joonis 4.1. Üliõpilaste eriala- ja kõrgkooli valikut mõjutanud tegurid⁸

Allikas: EUROSTUDENT V, 2013.

Töökoha leidmise võimaluste, tulevase töökoha ja palga puhul eristusid üliõpilaste seas järgnevad grupid: vanemad, integreeritud ja doktoriõppe ning hariduse, humanitaaria ja kunstide õppevaldkondade üliõpilased. 30-aastased ja vanemad üliõpilased lähtusid valikul töökoha leidmise võimalustest, tulevasest töökohast ja palgast (vastusevariandi „eelkõige see“ osakaalud vastavalt 29%, 28% ja 16%) märgatavalt harvemini kui nooremad üliõpilased. Siiski on ka nende jaoks nimetatud tegurid olulised: umbes kaks kolmandikku arvestasid otsuse tegemisel peamiselt või muuhulgas nende teguritega.

⁸ Tulevane töökoht – üliõpilase hinnang sellele, kui võrd konkreetne kõrgkool ja eriala võimaldavad tal omandada enda soovitud töökohale vajalikud teadmised, oskused ja muud ressursid; töökoha leidmise võimalused – üliõpilase hinnang sellele, kui võrd on üldse tööturul võimalik rakendust leida konkreetset eriala konkreetsetes kõrgkoolis õppides.

Ümardamise tõttu võib osakaalude summa erineda 1 protsendipunkti võrra 100 protsendist. See kehtib ka jooniste 4.2, 4.3, 4.5 ja tabeli 4.1 korral.

Integreeritud õppe (siin ja edaspidi tuleb silmas pidada, et integreeritud õpe toimub vaid teatud spetsiifilistes õppesuundades⁹ ning integreeritud õppe üliõpilaste valikud ja hinnangud võivad olla suuresti põhjendatavad nende õppesuundade eripäradega) üliõpilased arvestasid otsuse tegemisel eelkõige tulevase töökohta ja palgaga (vastavalt 52% ja 36%) sagedamini kui ülejäänud õppeastmetel õppivad üliõpilased, mis viitab, et selles õppeastmes õpivad selliste erialade (nt meditsiin, veterinaaria) üliõpilased, kellel on enne kõrgkooli astumist selge ettekujutus oma tulevases töökohast. Seevastu doktoriõppe üliõpilased pidasid eriala ja kõrgkooli valikul tulevast töökohta ja palka sagedamini ebaoluliseks („see mitte“ vastas 37% ja 49%). Integreeritud ja rakenduskõrgharidusõppe üliõpilased arvestasid otsuse tegemisel töökohta leidmise võimalustega sagedamini (vastusevariandi „eelkõige“ osakaal vastavalt 45% ja 41%) kui teiste õppeastmete üliõpilased ning doktoriõppe üliõpilased pidasid seda sagedamini ebaoluliseks („see mitte“ vastas 35%).

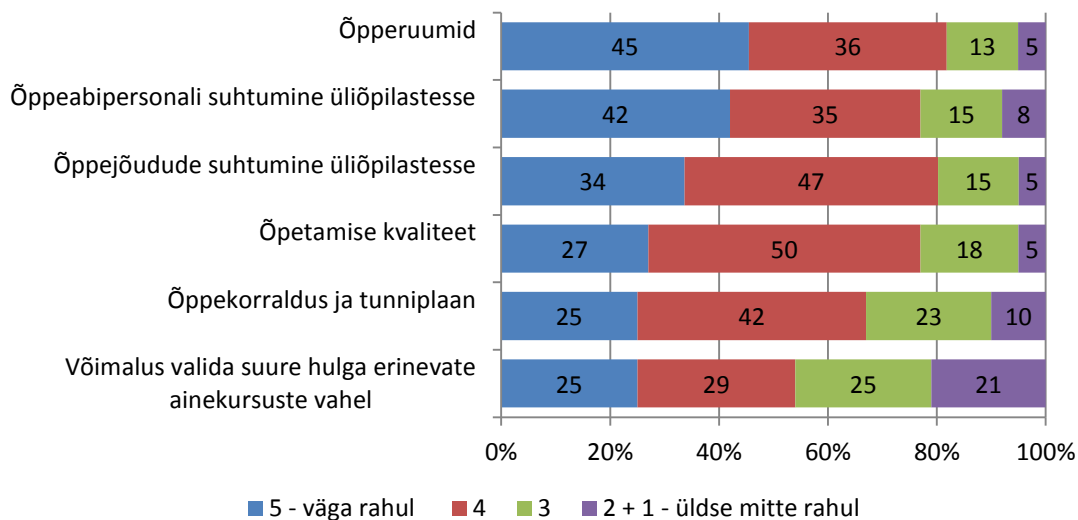
Humanitaaria ja kunstide õppevaldkonna üliõpilased pidasid eriala ja kõrgkooli valikul tulevast töökohta ja selle leidmise võimalusi teiste õppevaldkondade üliõpilastest vähemolulisemaks (vastusevariandi „see mitte“ osakaal vastavalt 46% ja 52%). Humanitaaria ja kunstide ning hariduse õppevaldkonna üliõpilased ei pidanud oluliseks ka tulevast palka (vastusevariandi „see mitte“ valisid palga osas nendest vastavalt 56% ja 71%). Viimane võib olla seletatav nende õppevaldkondadega seotud erialadel töötavate inimeste madalama palgaga.

Kooli asukoha ja maine tähtsustamise puhul eristusid üliõpilaste seas järgnevad grupid: vanemad, hariduse õppevaldkonna ja madala sotsiaalmajandusliku staatusega peredest pärit üliõpilased (arvestada tuleb ristseostega: hariduse õppevaldkonnas on keskmisest rohkem vanemaid üliõpilasi, vt ka peatükk 3). 30-aastased ja vanemad üliõpilased lähtusid valikul sagedamini kooli asukohast („eelkõige see“ vastuse valis 41%) kui nooremad üliõpilased. Ka hariduse õppevaldkonna üliõpilased pidasid kooli asukohta teiste valdkondade üliõpilastega võrreldes olulisemaks: eelkõige arvestasid sellega 47% hariduse õppevaldkonna üliõpilastest. Kooli mainet eriala ja kõrgkooli valikul pidasid madala sotsiaalmajandusliku staatusega peredest pärit üliõpilased võrreldes keskmise ja kõrge sotsiaalmajandusliku taustaga üliõpilastega vähemoluliseks.

Tasuta õppimise võimaluste puhul eristusid kolm gruppi: kõrge sotsiaalmajandusliku taustaga, vanemad ja päevase õppe üliõpilased. Kõrge sotsiaalmajandusliku staatusega peredest pärit üliõpilased lähtusid eriala ja kõrgkooli valikul tasuta õppimise võimalusest palju harvemini kui keskmise ja madala sotsiaalmajandusliku staatusega peredest pärit üliõpilased: eelkõige arvestas sellega 37% vastava rühma üliõpilastest. See näitab, et üliõpilaskandidaadi pere sotsiaalmajanduslik taust võib piirata või anda enam vabadust kõrgkooli- ja erialavalikul. Üle 30-aastased üliõpilased pidasid tasuta õppimise võimalust vähemoluliseks teguriks („see mitte“ vastanuid 42%) kui nooremad üliõpilased. Päevase õppe üliõpilased hindasid tasuta õppimise võimalust oluliseks sagedamini („eelkõige see“ vastanuid 48%) kui kaugõppe üliõpilased. See on ka ootuspärane arvestades, et vanemad ja kaugõppe üliõpilased töötavad sagedamini (vt peatükk 8) ning sellest tulenevalt on neil ka enam võimalik enda õpingute eest maksta.

Erinevatest õpingutega seotud aspektidest olid üliõpilased kõige enam rahul õpperuumidega, õppeabipersonali ja õppejõudude suhtumisega üliõpilastesse (joonis 4.2).

⁹ Integreeritud õppes õpivad järgnevate õppesuundade üliõpilased: tervis (sh meditsiin, farmaatsia, hambaravi ja -hooldus), veterinaaria, arhitektuur ja ehitus, õpetajakoolitus ja kasvatus.

Joonis 4.2. Rahulolu õppetingimuste ja -korraldusega¹⁰

Allikas: EUROSTUDENT V, 2013.

Enam kui kolmveerand üliõpilastest oli rahul õpetamise kvaliteediga. Selgelt kõige vähem oldi rahul ainekursuste valiku mitmekesisusega, kuid ka selle puhul oli rahulolijaid enam kui rahulolematuid. Õppejõudude suhtumises üliõpilastesse eristuvad õppetasemete lõikes selgelt doktorandid, kellest 90% oli rahul õppejõudude suhtumisega üliõpilastesse. Humanitaaria ja kunstide valdkonna üliõpilased olid õppejõudude suhtumisega üliõpilastesse oluliselt enam rahul („väga rahul“ ja „rahul“ vastasid 86%) kui teiste õppevaldkondade üliõpilased. 30-aastased ja vanemad üliõpilased olid õppejõudude suhtumisega üliõpilastesse enam rahul („väga rahul“ ja „rahul“ vastasid 85%) kui nooremad üliõpilased. Viimane kehtib ainult esimese astme üliõpilaste seas. Võimalik, et vanemate üliõpilaste ootused õppejõudude suhtumisse erinevad nooremate üliõpilaste omast või õppejõud suhtuvadki vanematesse üliõpilastesse teisiti. Kõrge ja keskmise sotsiaalmajandusliku staatusega peredest pärit üliõpilased olid õppejõudude suhtumisega üliõpilastesse sagedamini rahul („väga rahul“ ja „rahul“ vastasid 82% ja 82%) kui madala sotsiaalmajandusliku staatusega peredest pärit üliõpilased („väga rahul“ ja „rahul“ vastasid 78%). Vastavat tulemust võib seletada see, et kõrge ja keskmise sotsiaalmajandusliku taustaga üliõpilastel võib olla enam kultuurilist kapitali, mis võimaldab neil õppejõududega enam „dialoogi“ pidada.

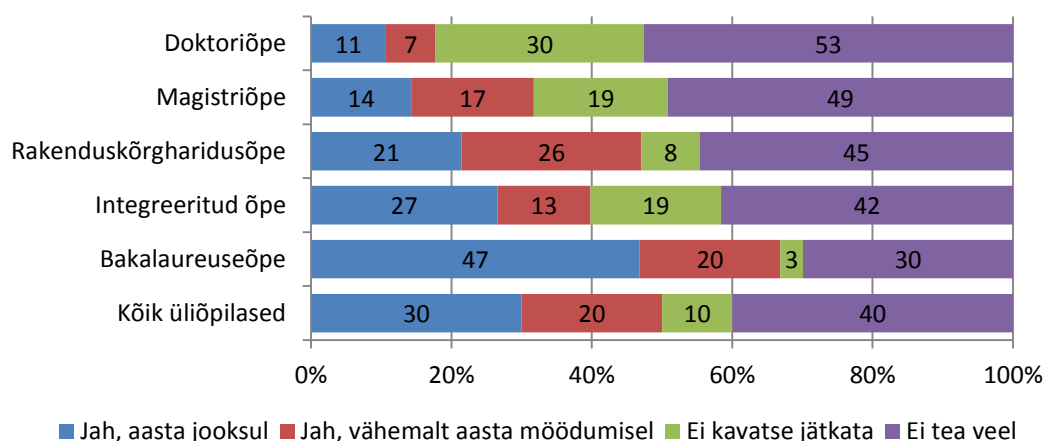
Rakenduskõrgharidus- ja integreeritud õppe üliõpilased olid võrreldes teiste õppeastmete üliõpilastega sagedamini rahul („väga rahul“ ja „rahul“ vastasid 81%) õpetamise kvaliteediga.

Ainekursuste valiku mitmekesisus oli kõige suuremaks probleemiks rakenduskõrgharidusõppe üliõpilaste jaoks, kellest ligi kolmandik ei olnud rahul võimalusega valida erinevate ainekursuste vahel. Kõige kõrgem oli rahulolu võimalusega valida erinevate ainekursuste vahel bakalaureuseastme üliõpilaste seas, kellest 61% olid sellega rahul ja 15% rahulolematud. Ainekursuste valiku mitmekesisusega olid teeninduse valdkonna üliõpilased palju sagedamini rahulolematud („üldiselt ei ole rahul“ ja „üldse mitte rahul“ vastasid 30%) kui teiste õppevaldkondade (v.a põllumajanduse) üliõpilased. Eelnevad tulemused viitavad, et ainekursuste valiku mitmekesisusega on vähem rahul üliõpilased, kes õpivad väiksemates kõrgkoolides,

¹⁰ Siinkohal on analüüsist välja jäetud üliõpilased, kes õpivad ajutiselt välisriigis.

kus on vähem õppevaldkondi ja -erialasid. Ainekursuste valiku mitmekesisusega on 21-aastased ja nooremad üliõpilased enam rahul („väga rahul“ ja „rahul“ vastasid 61%) kui vanemad üliõpilased. Madala ja keskmise sotsiaalmajandusliku staatusega peredest pärit üliõpilased olid ainekursuste valiku mitmekesisusega märkimisväärselt sagedamini rahul („väga rahul“ ja „rahul“ vastasid 56% ja 54%) kui kõrgema sotsiaalmajandusliku staatusega peredest pärit üliõpilased („väga rahul“ ja „rahul“ vastavalt 56%, 54% ja 51%). Päevase õppe üliõpilased on ainekursuste valiku mitmekesisusega enam rahul („väga rahul“ ja „rahul“ vastasid 56%) kui kaugõppe üliõpilased („väga rahul“ ja „rahul“ vastavalt 56% ja 49%).

Suur osa üliõpilastest ei osanud küsitluse toimumise ajal veel öelda, kas plaanivad pärast praeguste õpingute lõpetamist edasi õppida (joonis 4.3). Edasi õppida soovijaid on ootuspäraselt rohkem praeguste bakalaureuseõppe üliõpilaste (67%) seas, samuti 21-aastaste ja nooremate (61%) ning päevase õppe (54%) üliõpilaste seas. Kõrge ja keskmise sotsiaalmajandusliku staatusega peredest pärit üliõpilased (54% ja 51%) plaanivad sagedamini õpinguid jätkata kui madala sotsiaalmajandusliku staatusega peredest pärit üliõpilased (47%). Samuti ootuspäraselt plaanivad kõige harvemini õpinguid jätkata doktoriõppe üliõpilased.

Joonis 4.3. Erinevate õppeastmete üliõpilaste vastused küsimusele „Kas plaanid pärast praeguste õpingute lõpetamist veel õppida?“

Allikas: EUROSTUDENT V, 2013.

Õpingute jätkamise plaaniga üliõpilastest on kõige sagedamini tulevase õppeastme valiku teinud praegused esimese õppeastme, st rakenduskõrgharidus- ja bakalaureuseõppe üliõpilased (tabel 4.1). Oodatult plaanivad nad õpinguid jätkata valdavalt magistriõppes. Pooled praegustest magistrantidest plaanivad jätkata doktoriõppes ning umbes pooled integreeritud ja doktoriõppe üliõpilastest mõnes muus (eelkõige residentuur ja järel doktorantuur) õppeastmes. Enam kui veerand doktorantidest pole veel otsustanud, millisel õppeastmel jätkata.

Tabel 4.1 Praeguste õpingute järgselt õpinguid jätkata plaanivad üliõpilased praeguse õppeastme ja plaanitava õppeastme lõikes¹¹

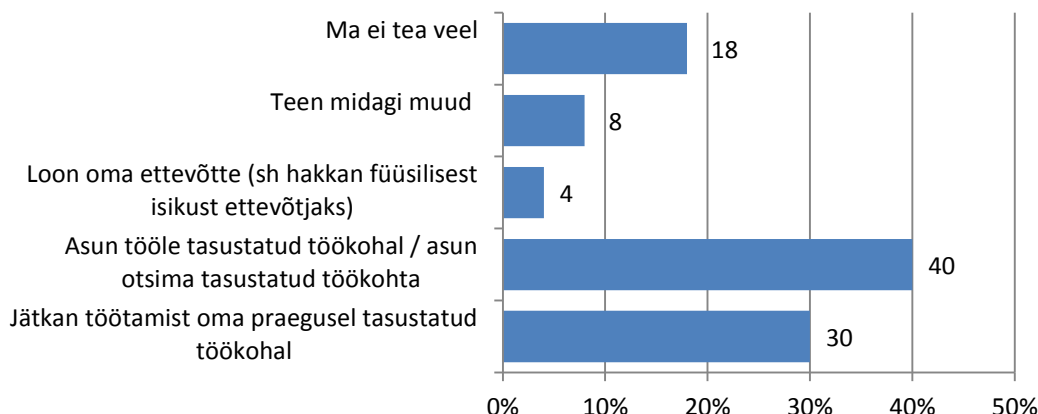
Plaanitav õppeaste	Praegune õppeaste				
	rakenduskõrg- haridusõpe	bakalaureuseõpe	magistriõpe	integreeritud õpe	doktoriõpe
kavatseb õpinguid jätkata (kokku)	88%	93%	81%	83%	72%
...rakenduskõrgharidusõppe	5%	2%	6%	5%	4%
...bakalaureuseõppe	7%	2%	4%	5%	2%
...magistriõppe	73%	89%	16%	5%	8%
...integreeritud õppe	1%	0%	2%	3%	4%
...doktoriõppe	0%	0%	51%	20%	8%
...mõne muu	1%	1%	3%	45%	47%
ei tea veel	12%	7%	19%	17%	28%

Allikas: EUROSTUDENT V, 2013.

Ligikaudu pooled (53%) üliõpilastest, kes plaanivad õpinguid jätkata, kavatsevad seda teha Eestis, 15% välismaal ning ülejäänud pole veel otsustanud. Õppeastmeti plaanivad Eestis õpinguid jätkata kõige sagedamini (60%) rakenduskõrgharidusõppe üliõpilased, välismaal aga doktoriõppe üliõpilased (53%). Õppevaldkonniti plaanivad õpinguid Eestis jätkata kõige sagedamini hariduse ja teeninduse valdkonna üliõpilased (vastavalt 75% ja 64%), välismaal humanitaaria ja kunstide ning põllumajanduse üliõpilased (vastavalt 20% ja 20%). 30-aastased ja vanemad üliõpilased plaanivad õpinguid jätkata Eestis oluliselt sagedamini kui nooremad üliõpilased. Ka kaugõppe üliõpilased plaanivad õpinguid jätkata Eestis palju sagedamini kui päevase õppe üliõpilased (vastavalt 68% ja 50%). Päevase õppe üliõpilased plaanivad õpinguid jätkata välismaal (16%) või pole õpinguplaane veel otsustanud (34%) oluliselt sagedamini kui kaugõppe üliõpilased (vastavalt 8% ja 23%). Kõrge sotsiaalmajandusliku staatusega peredest pärit üliõpilased plaanivad õpinguid välismaal jätkata märgatavalt sagedamini kui keskmise ja madala sotsiaalmajandusliku staatusega peredest pärit üliõpilased (vastavalt 20%, 12% ja 14%).

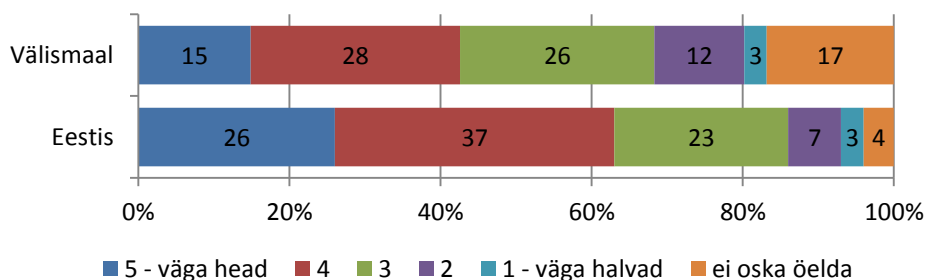
Üliõpilased, kes ei plaani pärast praeguste õpingute lõpetamist vähemalt aasta jooksul õppimist jätkata või kes ei ole veel õpingute jätkamist otsustanud, eelistavad eelkõige jätkata töötamist enda praegusel töökohal või kavatsevad hakata tööd otsima (joonis 4.4). Õppeastmeti ja vanuseti on magistri- ja doktoriõppe üliõpilaste seas (vastavalt 51% ja 53%) ning 30-aastaste ja vanemate üliõpilaste seas (39%) palju suurem nende osakaal, kes plaanivad praegusel töökohal töötamisega jätkata. Kaugõppe üliõpilased kavatsevad sagedamini praegusel töökohal jätkata kui päevase õppe üliõpilased (vastavalt 56% ja 24%). Integreeritud õppe üliõpilased plaanivad teiste õppeastmete üliõpilastest sagedamini asuda töökohta otsima. Samuti kavatsevad 24-aastased ja nooremad üliõpilased hakata tööd otsima sagedamini kui vanemad üliõpilased. Vastavad tulemused on kooskõlas peatükkides 7 ja 8 toodud tulemustega, mille kohaselt töötavad õpingute ajal kõige harvemini integreeritud õppe ja nooremad üliõpilased.

¹¹ Mõni muu – eelkõige järeldoktorantuur, residentuur (integreeritud arstiõppe lõpetajad).

Joonis 4.4. Üliõpilaste, kes ei plaani vähemalt aasta jooksul õpinguid jätkata või kes pole veel otsustanud, vastused küsimusele „Mida Sa kavatsed praeguste õpingute lõpetamisele järgneva aasta jooksul teha?“
Allikas: EUROSTUDENT V, 2013.

Üliõpilased hindasid oma tööturuvõimalusi Eestis paremaks kui välismaal (joonis 4.5). Seejuures pidasid integreeritud õppe üliõpilased oma tööturuvõimalusi Eestis paremaks („väga head“ ja „head“ vastasid 80%) kui teiste õppeastmete üliõpilased. Bakalaureuse- ja doktoriõppe üliõpilased hindasid oma tööturuvõimalusi Eestis halvemaks („halvad“ ja „väga halvad“ vastasid 12% ja 14%) kui ülejäänud õppeastmete üliõpilased. Integreeritud ja doktoriõppe üliõpilased hindasid enda tööturuvõimalusi välismaal palju paremaks („väga head“ ja „head“ vastasid 62% ja 60%) kui teiste õppeastmete üliõpilased. Bakalaureuseõppe üliõpilased hindasid enda võimalusi välismaisel tööturul oluliselt halvemaks („halvad“ ja „väga halvad“ vastasid 19%) kui ülejäänud õppeastmete üliõpilased. Selline tulemus on ootuspärane ning viitab sellele, et bakalaureuseõppe läbimine pole üliõpilaste hinnangul piisav ja tarvilik on ka magistrakraadi omandamine ning doktoriõppe läbinute hinnangul pole neil Eestis võimalik oma kvalifikatsiooni ja potentsiaali sedavõrd hästi rakendada kui seda saaks teha välismaal. 22–24-aastased üliõpilased hindasid enda tööturuvõimalusi Eestis halvemaks („halvad“ ja „väga halvad“ vastasid 13%) kui nooremad ja vanemad üliõpilased. Kaugõppe üliõpilased hindasid enda tööturuvõimalusi Eestis paremaks kui päevase õppe üliõpilased („väga hea“ ja „head“ vastasid vastavalt 66% ja 61%) ning päevase õppe üliõpilased enda tööturuvõimalusi välismaal paremaks kui kaugõppe üliõpilased („väga head“ ja „head“ vastasid vastavalt 45% ja 35%).

Joonis 4.5. Üliõpilaste hinnangud oma tööturuvõimalustele pärast õpingute lõpetamist
Allikas: EUROSTUDENT V, 2013.

Kõrge sotsiaalmajandusliku staatusega peredest pärit üliõpilased hindasid enda tööturuvõimalusi nii Eestis kui välismaal oluliselt paremaks („väga head“ ja „head“ vastasid 69% ja 49%) kui keskmise (64% ja 42%) ja madala (61% ja 39%) sotsiaalmajandusliku staatusega peredest pärit üliõpilased. Üheks võimalikuks seletuseks on, et kõrge sotsiaalmajandusliku taustaga kaasneb ka suurem sotsiaalne kapital, mis suurendab nii kindlustunnet töökoha leidmisel kui ka tõenäosust, et töökoht saadakse.

5. LIGIPÄÄS KÕRGHARIDUSELE

Käesolev peatükk annab ülevaate üliõpilaste ligipääsust kõrgharidusele. Varasemates uuringutes on välja toodud erinevaid kõrgharidusele ligipääsu mõjutavaid tegureid, neist olulisemad on Eesti kontekstis geograafilised piirangud (kas laps kasvas maal või linnas), vanemate sotsiaalmajanduslik staatus ning keskkooli tase (Kirss jt 2011, Mägi jt 2010). Selles peatükis vaadeldakse tegureid, mis soodustavad või piiravad ligipääsu kõrgharidusele ning võivad mõjutada seda, kas inimene jõuab kõrgharidusõpinguteni ning millises koolis ja millisel erialal ta kõrghariduse omandab.

Eestis läbiviidud varasemad üliõpilaskonna uuringud (Kirss jt 2011, Mägi jt 2010) on tähelepanu juhtinud **geograafilistele piirangutele**. Tallinna ja Tartu õppurid on ülejäänud Eesti noortega võrreldes eelisseisus, kuna suurem osa Eesti kõrgkooli paikneb kahes suuremas linnas. Mujal on küll võimalik kõrgharidust omandada suuremate kõrgkoolide piirkondlikes kolledžites ja kõrghariduse õppekavasid pakkuvates kutsekoolides, kuid väljaspool Tallinna ja Tartut on erialade valik piiratud. Seega on tõenäoline, et väljaspool Tallinna või Tartut elav noor ei leia oma elukoha vahetust lähedusest endale sobivat kõrgkooli või eriala ning tal tuleb edasi õppima asuda kodukohast eemal. Sellega kaasnevad paratamatult suuremad kulutused üürile, toidule ja transpordile võrreldes kodukohas või selle lähiümbruses õppimisega. Olukorras, kus üürihinnad Tallinnas ja Tartus on kõrged ning maapiirkondade palgatase madal, võib õppimine kodust eemal kujuneda maapiirkondadest pärit üliõpilaste ja nende perekondade jaoks keeruliseks.

Kõrgharidusele ligipääsu käsitlevad Praxise uuringud (Kirss jt 2011, Mägi jt 2010) on välja toonud, et maapiirkondadest pärit noorte osakaal oli kõrgem teatud tüüpi kõrgharidust andvates õppeasutustes (kutseõppeasutused, eraülikoolid, riigi rakenduskõrgkoolid). Praxise uuringutes moodustasid vallakoolide lõpetajad kõigist üliõpilastest 2008. aastal 21% ja 2010. aastal 28%. Erinevalt EUROSTUDENT IV uuringust (Kirss jt 2011), kus vaadeldi ühe grupina kõiki linnas gümnaasiumihariduse omandanud, on käesolevas uuringus eristatud Tallinnas, Tartus ja mõnes muus linnas gümnaasiumi lõpetanud õppureid, kuna väikelinnas gümnaasiumi lõpetanu seisab silmitsi sarnaste kõrghariduse omandamist takistavate teguritega nagu maa-asulast pärit noor: teise linna õppima ja elama asumine tähendab eluaseme- ja transpordikuludega seoses noore ja tema pere jaoks täiendavaid väljaminekuid. Sellise lähenemise otstarbekusele viitavad ka andmed: väljaspool Tallinna ja Tartut linnagümnaasiumi lõpetanud moodustasid 36% üliõpilastest ning analüüs näitas, et nende jagunemine erinevat tüüpi kõrgharidust andvate õppeasutuste vahel sarnanes pigem maakoolide lõpetajatele kui Tallinna ja Tartu koolidest tulnud õppuritele. EUROSTUDENT V andmetel oli 2013. aastal maa-asulas keskhariduse omandanud üliõpilaste osakaal 17% (tabel 5.1) ning maagümnaasiumi lõpetanute osakaal on võrreldes teiste kõrgkoolidega kõrgem riigi kutseõppeasutustes (25%). Muus linnas gümnaasiumi lõpetanud üliõpilasi õppis keskmisest enam riigi kutseõppeasutustes (48%), riigi rakenduskõrgkoolides (41%) ja erarakenduskõrgkoolides (40%).

Tabel 5.1. Üliõpilased õppeasutuse tüübi ja lõpetatud gümnaasiumi alusel

	Tallinna kooli lõpetanud	Tartu kooli lõpetanud	Muus linnas kooli lõpetanud	Maakooli lõpetanud	Üliõpilaste arv valimis
Riigi kutseõppeasutus	19%	8%	48%	25%	224
Erarakenduskõrgkool	38%	8%	40%	14%	191
Riigi rakenduskõrgkool	30%	11%	41%	18%	834
Eraülikool	53%	2%	31%	14%	170
Avalik-õiguslik ülikool	34%	15%	35%	16%	4256
Kõik üliõpilased	33%	14%	36%	17%	5675

Allikas: EUROSTUDENT V, 2013.

Tallinna ja Tartu koolides keskhariduse omandanud üliõpilased moodustasid vastavalt 33% ja 14% kõigist üliõpilastest. Kahe suurema linna gümnaasiumilõpetajad olid enim esindatud avalik-õiguslike ülikoolide üliõpilaskonnas (vastavalt 34% ja 15%). Erinevalt Tartu koolide lõpetajatest, kes moodustasid kõigest 2% eraülikoolide ja 8% erarakenduskõrgkoolide üliõpilastest, oli Tallinna koolide lõpetajate osakaal keskmisest kõrgem ka eraülikoolide (53%) ja erarakenduskõrgkoolide (38%) üliõpilaste seas. Tallinlaste suur osakaal eraülikooli üliõpilaste hulgas on seletatav sellega, et ainus hetkel tegutsev eraülikool (Estonian Business School) asub Tallinnas.

Selleks, et analüüsida, kas üliõpilaskonna struktuur on võrreldes samasse vanusegruppi kuulujatega regionaalselt proportsionaalselt jaotunud, kõrvaltati Harju- ja Tartumaalt ning mujalt Eestist pärit üliõpilaste arvu 20–34-aastaste (võrdlusgrupi valikul lähtuti sellest, et see vanusegrupp kattub üliõpilaskonnaga vanuse poolest kõige paremini) vanusegruppi kuuluvate inimeste regionaalse jaotumisega Harju- ja Tartumaal ning ülejäänud Eestis. Selgus, et Harjumaal keskkooli lõpetanute osakaal üliõpilaskonnas oli väiksem (40%; tabel 5.2) kui harjumaalaste osakaal antud vanusegrupis üldiselt (49%). Võrreldes vanusegrupi keskmisega oli väljastpoolt Harju- ja Tartumaad pärit üliõpilaste osakaal suurem: kui väljaspool neid kahte maakonda keskhariduse omandanud moodustasid 43% üliõpilastest, siis 20–34-aastaste elanike osakaal teistes maakondades oli 36%. Mõnevõrra suurem kui 20–34-aastaste tartlaste osakaal üldpopulatsioonis oli ka Tartust pärit üliõpilaste osakaal. Vaadates harjumaalaste osakaale üliõpilaskonnas ja üldpopulatsioonis ei saa aga väita, et üksnes kõrgkoolide olemasolu kodu lähedal annaks harju- ja tartumaalastele kõrghariduse omandamisel eelise.

Saadud tulemuste võrdlemisel EUROSTUDENT IV (Kirss jt 2011) tulemustega tuleb olla ettevaatlik, sest võrreldes eelmise küsitlusvooriga pole oluliselt muutunud Harju- ja Tartumaalt ning mujalt Eestist pärit õppurite osakaal üliõpilaskonnas, kuid selles vanuses noorte arv Eesti elanikkonnas üldiselt on vähenenud ning teistsugused on ka Tallinnas ja mujal Eestis elavate 20–34-aastaste noorte osakaalud (tabel 5.2). EUROSTUDENT IV küsitlusvooru andmetel moodustasid Harjumaal, Tartumaal ja mujal Eestis keskkooli lõpetanud üliõpilaskonnast vastavalt 38%, 14% ja 48%. See jaotus on üsna sarnane EUROSTUDENT V tulemustega, kusjuures kolme aastaga oli kasvanud Harju- ja Tartumaalt pärit üliõpilaste osakaal üliõpilaskonnas. Samas moodustasid 20–34-aastased 2010. aastal Harjumaal, Tartumaal ja mujal Eestis vastavalt 40%, 12% ja 48% ja 2013. aastal 49%, 15% ja 36%. Seega on viimase kolme aasta jooksul ligi 10% jagu kasvanud harjumaalaste ja 3% jagu tartumaalaste osakaal 20–34-aastaste vanusegrupis, samas kui muu Eesti osakaal antud vanusegrupis on tosin protsenti kahanenud. Seega on võrreldes eelmise

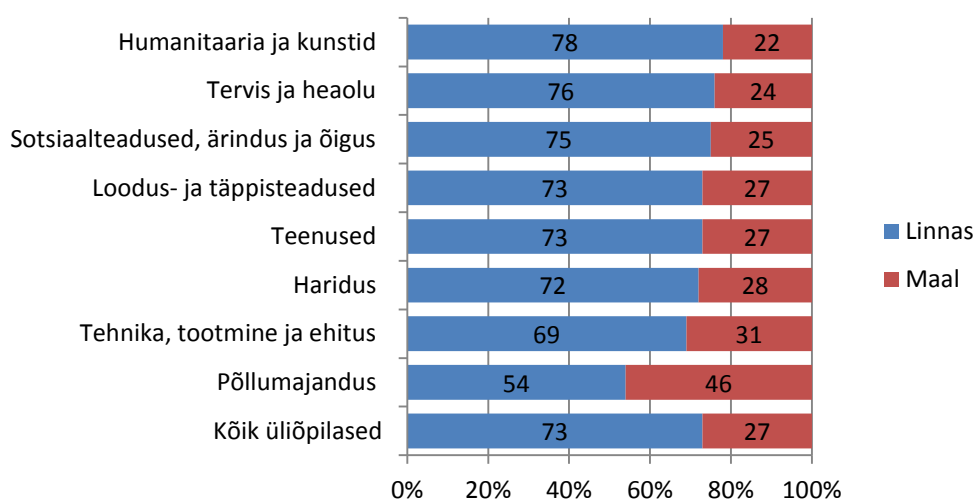
küsitlusvooruga mujalt Eestist pärit noorte osakaal üliõpilaskonnas küll langenud, kuid samal ajal on teistes maakondades kahanenud ka tudengialiste vanusegrupp.

Tabel 5.2. Üliõpilaste jagunemine elukohamaakonna alusel ja võrdlus 20-34 aastaste elanikega

	Vastajaid maakonnas 2013	Osakaal 2013	Vastajaid maakonnas 2010	Osakaal 2010	20-34 a elanikke maakonnas 2013	Osakaal 2013	20-34 a elanikke maakonnas 2010	Osakaal 2010
Harju maakond	2246	40%	464	38%	133 161	49%	119 855	40%
Tartu maakond	983	17%	275	14%	39 530	15%	36928	12%
Muu Eesti	2439	43%	580	48%	98 058	36%	145 002	48%
Kokku	5668	100%	1219	100%	270 749	100%	301 785	100%

Allikas: EUROSTUDENT V, 2013; EUROSTUDENT IV, 2010; Statistikaamet.

Lisaks sellele, et maa-asulates kooli lõpetanud noorte osakaal erinevat tüüpi kõrgkoolides on teistsugune kui linnanoortel (tabel 5.1), erinevad ka maapiirkonnas kooli lõpetanud üliõpilaste erialavalikud linnakooli lõpetanud üliõpilaste omadest (joonis 5.1). Linnakoolide lõpetajatega võrreldes õpivad maa-asulas kooli lõpetanud üliõpilased sagedamini põllumajanduse ning tehnika, tootmise ja ehitusega seotud õppevaldkondades. EUROSTUDENT IV (Kirss jt 2011) tulemused näitasid põllumajanduse ja haridusega seotud erialade eelistamist maakoolide lõpetajate poolt. Linnakoolide lõpetajaid õpib keskmisest enam humanitaaria ja kunstide, tervise ja heaolu ning sotsiaalteaduste, ärimise ja õigusega seotud õppekavadel. Oluline erinevus võrreldes EUROSTUDENT IV tulemustega ilmneb tervise ja heaolu valdkonnas, kus 2010. aastal oli üliõpilaste seas maa-asulatest pärit noori märksa rohkem (35%) kui 2013. aastal. Selle muutuse põhjuseks võib olla asjaolu, et Tallinna Ülikooli vastuvõtt on 2012/2013 aastal tervise ja heaolu valdkonnas peaaegu kahekordistunud, samas kui Tartu Ülikoolis ja teistes kõrgkoolides on vastuvõtt vähenenud.

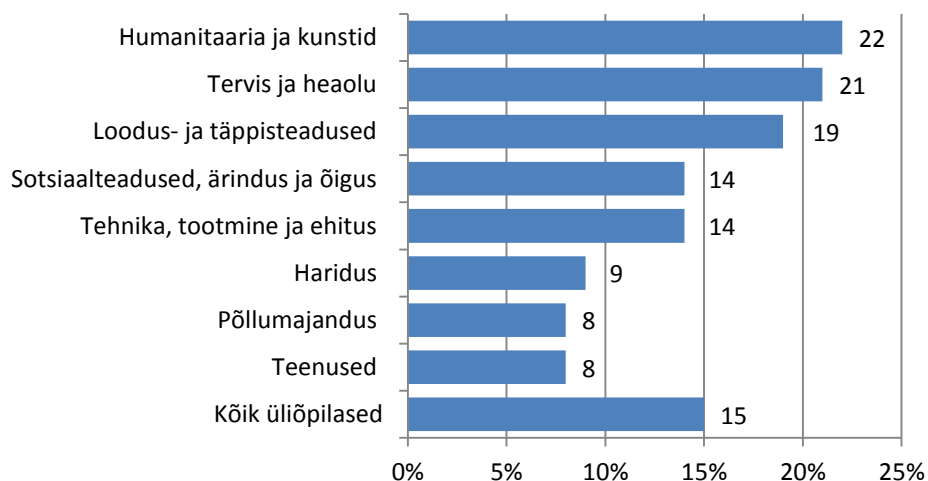

Joonis 5.1. Üliõpilaste jagunemine õppevaldkonna ja gümnaasiumi asukoha alusel

Allikas: EUROSTUDENT V, 2013.

Eliitgümnaasiumidega seonduv pakub Eestis palju kõneainet ning pälvib avalikkuse tähelepanu vähemalt korra aastas, kui avaldatakse riigieksamite tulemuste pingeread koolide kaupa. Praxise uuring kõrgharidusele ligipääsu kohta (Mägi jt 2010) tõi välja, et ennast määratles eliitkooli lõpetajana 17% üliõpilastest ning kõige enam oli eliitkoolide lõpetajaid avalik-õiguslike ülikoolide üliõpilaste seas (21%). EUROSTUDENT V ankeedis ei palutud üliõpilasel määratleda, kas ta on eliitkooli vilistlane või mitte, kuid kuna ankeedis küsiti lõpetatud kooli nime, oli võimalik riigieksamite tulemuste andmete alusel leida eliitkoolide lõpetajate hulk üliõpilaskonnas. Sarnaselt EUROSTUDENT IV raportiga (Kirss jt 2011) defineeritakse käesolevas analüüsis eliitkoolina kõik koolid, mis on viimase viie aasta (2009-2013)¹² jooksul olnud vähemalt korra riigieksamite tulemuste pingerea esikümnes¹³. Sellise definitsiooni alusel määratletuna moodustasid eliitkoolide lõpetajad 2013. aastal kõigist üliõpilastest 15%, aastal 2010 oli see number EUROSTUDENT IV uuringu andmetel 12%, mis tähendab, et eliitkooli lõpetajate hulk üliõpilaskonnas on suhteliselt stabiilne.

Eri tüüpi õppeasutustest õpib eliitkoolide lõpetajaid kõige rohkem avalik-õiguslikes ülikoolides (18%), teiste kõrgkooli tüüpide üliõpilaskonnas on nende osakaal väiksem (14%). Seda, et eliitkoolide lõpetajad koonduvad avalik-õiguslikesse ülikoolidesse, on leidnud ka mõlemad varasemad EUROSTUDENT uuringud (Kirss jt 2011, Mägi jt 2010). Keskmisest enam õpib eliitkoolide lõpetanuid humanitaaria ja kunstide, tervise ja heaolu ning loodus- ja täppisteaduste õppekavadel (joonis 5.2). Eliitkoolide lõpetajate osakaal on keskmisest madalam põllumajanduse, teeninduse ja haridusega seotud õppekavadel. EUROSTUDENT IV (Kirss jt 2011) tulemuste põhjal õppis 2010. aastal kõige enam eliitkoolide vilistlasi loodus- ja täppisteaduste valdkonnas, millele järgnesid tervise ja heaolu ning humanitaaria ja kunstide erialad, mis tähendab, et esikolmik on jäänud samaks.

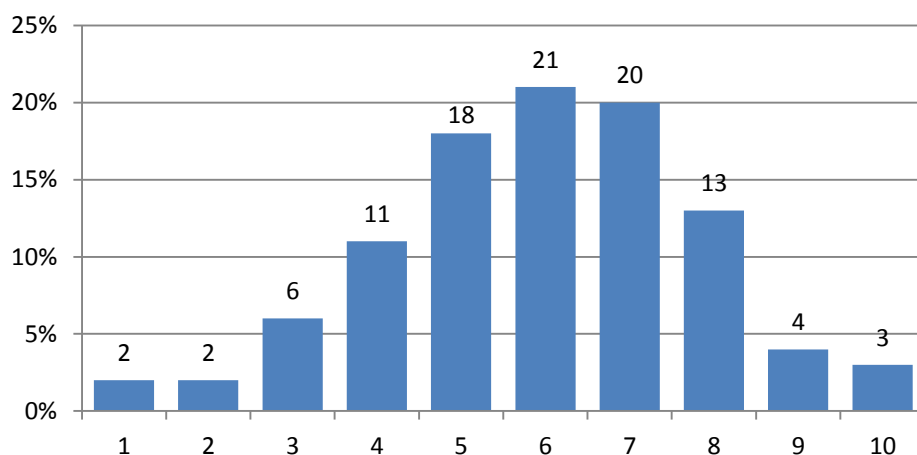
Joonis 5.2. Eliitkoolide lõpetajate osakaal (%) üliõpilaste seas õppevaldkondade lõikes

Allikas: EUROSTUDENT V, 2013.

¹² EUROSTUDENT IV puhul oli vastav periood 2006-2010.

¹³ Gustav Adolphi Gümnaasium, Hugo Treffneri Gümnaasium, Kadrioru Saksa Gümnaasium, Miina Härma Gümnaasium, Narva Humanitaargümnaasium, Nõo Reaalgümnaasium, Pärnu Sütevaka Humanitaargümnaasium, Tallinna 21. Kool, Tallinna Humanitaargümnaasium, Tallinna Inglise Kolledž, Tallinna Prantsuse Lütseum, Tallinna Realkool, Tallinna Õismäe Vene Lütseum (SA Innove/Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus, 2009-2013).

Üliõpilaste sotsiaalmajanduslik taust on rahvusvaheliste uuringute (Frempong jt 2012, Parker jt 2012) kohaselt oluline kõrgharidusele ligipääsu mõjutav tegur. Sotsiaalmajanduslikku tausta mõõdetakse enamasti perekonna majandusliku olukorra, vanemate ametialase positsiooni või haridustaseme kaudu (Mägi jt 2010). Noore sotsiaalmajanduslik taust mõjutab nii tema kõrgharidussüsteemi sisenemist kui ka kõrgharidusõpingutega seonduvaid valikuid. Kehvema sotsiaalmajandusliku taustaga peredest noored omandavad kõrghariduse väiksema tõenäosusega kui paremal järjel ja haritud vanemate lapsed (Bohonnek jt 2010, Frempong jt 2012, Parker jt 2012). Samuti on leitud, et erineva sotsiaalmajandusliku taustaga üliõpilased teevad erinevaid erialavalikuid (Bohonnek jt 2010, Goyette ja Mullen 2006, Ma 2009): kõrge sotsiaalmajandusliku staatusega perekondadest pärit üliõpilased õpivad ühiskondlikult kõrge staatusega ja keskmisest kõrgema sissetulekuga erialasid (näiteks õigus ja meditsiin) või siis erialasid, mis ei anna konkreetset kutset (kunstid, sotsiaal- ja käitumisteadused, humanitaarteadused). Madalama sotsiaalmajandusliku staatusega perekondadest pärit üliõpilased seevastu õpivad suurema tõenäosusega alasid, mis annavad kindla elukutse (ärijuhtimine, administreerimine, õpetajaõpe, inseneriõpe; Bohonnek jt 2010, Goyette ja Mullen 2006). EUROSTUDENT V uuringu raames paluti vastajatel hinnata kümne palli skaalal oma vanemate sotsiaalmajanduslikku olukorda. Sarnaselt EUROSTUDENT IV (Kirss jt 2011) küsitlusvooruga hindasid üliõpilased oma vanemate sotsiaalmajanduslikku tausta pigem positiivselt ning keskmisest kõrgemaid hinnanguid esines rohkem kui madalaid (joonis 5.3). Kõrge sotsiaalmajandusliku staatusega perekondadest pärit üliõpilased õppisid õppeastmete lõikes kõige harvemini rakenduskõrgharidusõppes, mis on kooskõlas rahvusvaheliste uuringute tulemustega, et kõrge sotsiaalmajandusliku staatusega peredest pärit üliõpilased eelistavad pigem erialasid, mis ei anna kindlat elukutset (Bohonnek jt 2010, Goyette ja Mullen 2006).

Joonis 5.3. Üliõpilaste hinnang oma vanemate sotsiaal-majanduslikule staatusele kümne palli skaalal (1 – kõige madalam, 10 – kõige kõrgem sotsiaalmajanduslik staatus)

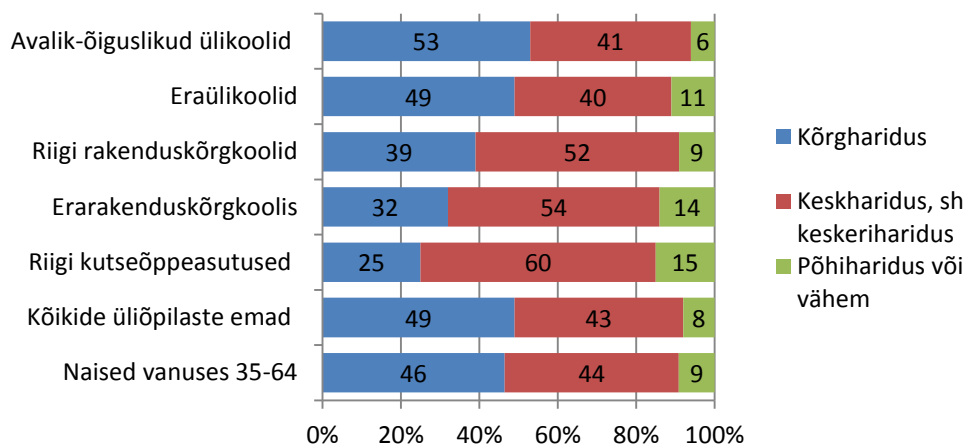
Allikas: EUROSTUDENT V, 2013.

Haridusliku kihistumise edasikandumine ühelt põlvkonnalt teisele on oluline kõrgharidussüsteemile ligipääsu ebavõrdsust väljendav indikaator. Uuringud on näidanud, et vanemate hariduslik taust mõjutab tugevalt laste hariduslikke saavutusi (Fessler ja Schneebaum 2012, Kraaykamp jt 2013, Saar 1997, van de Werfhorst jt 2001, van Doorn jt 2011).

Üliõpilase perekonna sotsiaalmajandusliku tausta kohta täiendava informatsiooni saamiseks ongi järgnevalt vaadatud üliõpilaste vanemate haridustaset. Mujal maailmas läbiviidud uuringutes on üliõpilaste sotsiaalmajandusliku tausta määratlemisel reeglina vaadatud isa haridustaset, sest paljudes riikides ületab meeste haridustase naiste oma ning uuringud on näidanud seose esinemist isa ja laste haridustasemete vahel (Fessler ja Schneebaum 2012, va de Werfhorst jt 2001). Võrreldes Eesti üliõpilaste isade haridustaset Eesti 35–64-aastaste meeste keskmisega ilmneb, et kui kõrgharidusega mehi on 35–64-aastaste meeste seas üldiselt 31%¹⁴, siis üliõpilaste isadest on 37% kõrgema haridusega. Seega on ka Eestis kõrgharidusega isade lastel keskmisest veidi suurem tõenäosus kõrghariduse omandamiseks.

Eesti kontekstis on otstarbekas analüüsida nii isade kui emade haridustaset, sest Eestis on naiste haridustase keskmiselt kõrgem kui meestel (2011. aasta rahvaloenduse andmetel oli kõrgharidus 35–64-aastastel naisest 46% ning 31% sama vanusegruppi kuuluvatest meestest). Samuti on sotsioloogilised uuringud (Halapuu ja Valk 2013, Helemäe jt 2000, Koucky jt 2010, Saar 1997) näidanud, et erinevalt suuremast osast teistest riikidest prognoosib Eestis inimese haridustaset paremini tema ema haridustase.

Üliõpilaste emade haridustase on sarnane 35–64-aastaste naiste haridustasemele Eestis: kui kogu rahvastikus on 35–64-aastaste naiste seas kõrgharitud osakaal 46%¹⁵, siis üliõpilaste emadest on kõrgharitud 49%. Väikesed erinevused ilmnevad, kui vaadata üliõpilaste emade haridustaset kõrgkooli tüübi alusel (joonis 5.4). Kõige rohkem on kõrgharitud avalik-õiguslikes ülikoolides õppivate üliõpilaste emade seas: nende hulgas on keskmisest veidi rohkem kõrgharitud ning samas keskmisest vähem põhi- või keskhariidusega naisi. Kõige vähem on kõrgharidusega emasid riigi kutseõppeasutuste ja erarakenduskõrgkoolide üliõpilaste emade seas.

Joonis 5.4. Üliõpilaste emade haridustase kõrgkooli tüübi alusel

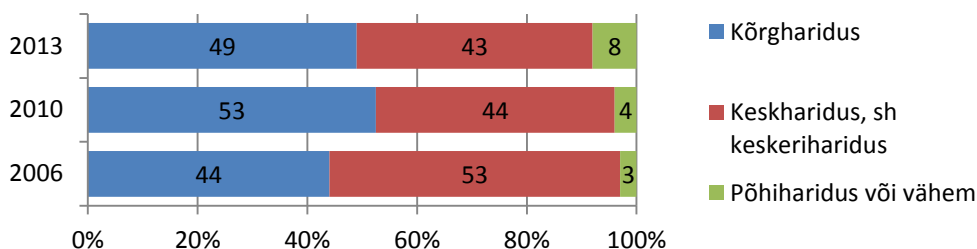
Allikas: EUROSTUDENT V, 2013; Rahva ja eluruumide loendus 2011.

Üliõpilaste emade haridustaset kui kõrgharidusele ligipääsu mõjutavat tegurit on käsitletud ka varasemates üliõpilaste sotsiaalmajanduslikku olukorda käsitlevates uuringutes (joonis 5.5). Kui EUROSTUDENT IV (Kirss jt 2011) andmed töid võrreldes Mägi jt (2010) uuringuga ning EUROSTUDENT III

¹⁴ Rahva ja eluruumide loendus, 2011.

¹⁵ Rahva ja eluruumide loendus, 2011.

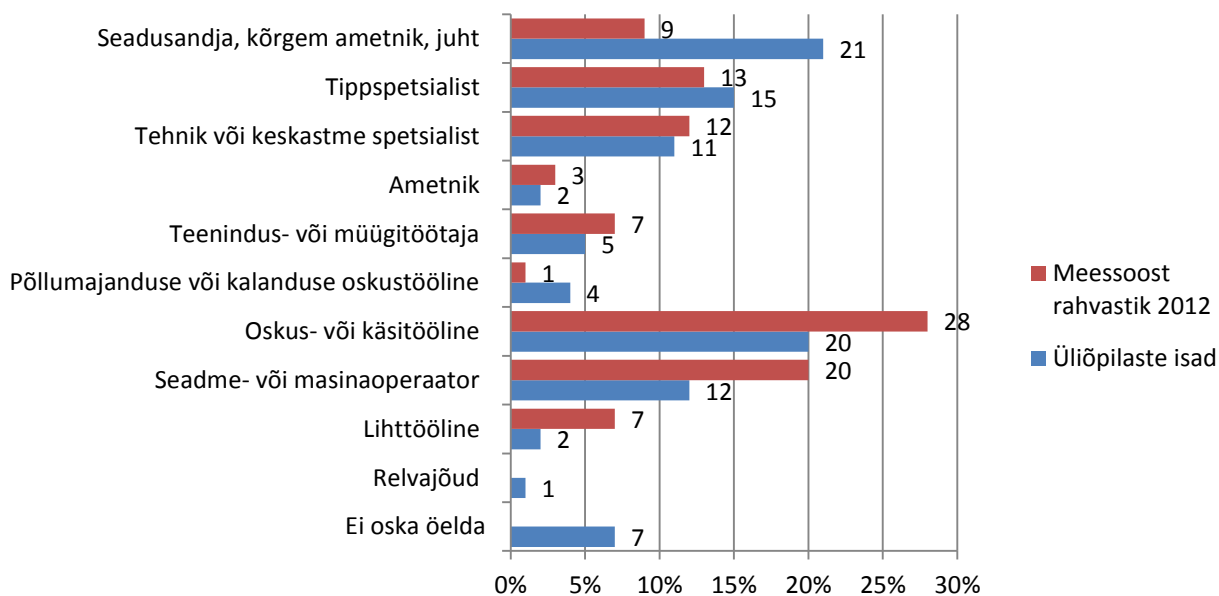
(2006) tulemustega välja kõrgharitud emadega noorte arvu kasvu üliõpilaskonnas, siis käesolevale küsitlusele tuginedes on kõrgharitud emade osakaal veidi langenud.

Joonis 5.5. Üliõpilaste emade haridustase 2006., 2010. ja 2013. aastal

Allikas: EUROSTUDENT V, 2013; EUROSTUDENT IV, 2010; EUROSTUDENT III, 2006.

Täiendavat infot üliõpilaste sotsiaalmajandusliku tausta kohta annab nende vanemate ametialane positsioon. Joonisel 5.6 on kõrvutatud üliõpilaste isade ametikohti statistikaameti andmetega Eesti meeste tööalase rakendatuse kohta ISCO ametite klassifikaatori alusel. Isade tööturustaatust on kasutatud seetõttu, et tulemused oleksid võrreldavad EUROSTUDENT IV uuringuga (Kirss jt 2011). Kui EUROSTUDENT IV uuringutulemuste põhjal ei ilmnenud väga suuri lahknevusi üliõpilaste isade ning Eesti meessoost rahvastiku ametikohtade vahel, siis antud küsitlusvooru andmete põhjal töötavad üliõpilaste isad võrreldes Eesti meeste keskmisega oluliselt sagedamini kõrgematel ametikohtadel. Üliõpilaste isade seas on keskmisest märgatavalt rohkem seadusandjaid, kõrgemaid ametnikke ja juhte ning veidi enam tippspetsialiste. Tehnikuid või keskastme spetsialiste ning ametnikke on üliõpilaste isade seas umbkaudu sama palju kui Eesti meeste seas keskmiselt. Keskmisest harvemini töötavad üliõpilaste isad teenindus- või müügitöötajate, oskus- või käsitöölise, seadme- ja masinaoperaatorite ja lihttöölisena.

Joonis 5.6. Üliõpilaste isade ametikohad võrrelduna 15–74-aastaste meeste keskmisega

Allikas: EUROSTUDENT V, 2013; Statistikaamet.

Tabelis 5.3 on isade ISCO klassifikaatori järgsed ametid koondatud kaheks suuremaks grupiks: sini- ja valgekraedeks¹⁶. Keskmiselt on üliõpilaste isade seas valgekraesid veidi enam kui sinikraesid, vastavalt 53% ja 47%. Keskmisest enam õpib üliõpilasi, kelle isa töötab sinikraede alla liigitaval töökohal, hariduse, põllumajanduse ning teeninduse õppekavadel. Valgekraesid on enim humanitaaria ja kunstide, loodus- ja täppisteaduste ning tervise ja heaolu valdkonnas õppivate üliõpilaste isade seas. Samasuguse mustri kohaselt jaotusid valge- ja sinikraedest isade laste erialavalikud ka 2010. aastal EUROSTUDENT IV (Kirss jt 2011) tulemuste alusel, mis tähendab, et isa ametiala mõju lapse erialavalikule pole võrreldes eelmise EUROSTUDENT uuringuga muutunud.

Tabel 5.3. Üliõpilaste isade ametikohad õppevaldkondade kaupa

	Valgekrae	Sinikrae	Vastanud üliõpilaste arv
Haridus	42%	58%	363
Humanitaaria ja kunstid	58%	42%	418
Sotsiaalteadused, ärimine ja õigus	54%	46%	1107
Loodus- ja täppisteadused	57%	43%	562
Tehnika, tootmine ja ehitus	52%	48%	669
Põllumajandus	44%	56%	81
Tervis ja heaolu	56%	44%	457
Teenused	46%	54%	350
Keskmine	53%	47%	4009

Allikas: EUROSTUDENT V, 2013.

Keskharidusõpingute õppekeel mõjutab samuti seda, millises kõrgkoolis üliõpilane õpib. Kõrgharidus Eestis on valdavalt eestikeelne, mis tähendab, et eesti keeles keskhariduse omandanud noortel on suhteline eelis vene keeles keskhariduse omandanud noorte ees. EUROSTUDENT V uuringu andmetel õpib üksnes 10% üliõpilastest muus keeles kui eesti keeles (neist 6% inglise ja 4% vene keeles).

Selleks, et analüüsida, kas vene keeles keskhariduse omandanud inimeste hulk Eesti üliõpilaskonnas on sarnane koolilõpetanute jagunemisega õppekeele alusel, kõrvutati EUROSTUDENT V andmeid Statistikaameti andmetega. EUROSTUDENT V uuringus vastas 12% küsitletutest, et omandas keskhariduse vene keeles. Statistikaameti andmetel omandas 2012. aastal keskhariduse muus õppekeeles kui eesti keeles 18% lõpetajatest, 2010. aastal oli see osakaal 25% ja 2006. aastal 36%. Ka EUROSTUDENT IV (Kirss jt 2011) küsitlusvoorus oli vene keeles keskhariduse omandanud vastajate seas vähem kui vene keeles keskhariduse omandanute arvu alusel võiks oodata. Pole tõenäoline, et võõrkeeles keskhariduse omandanud on EUROSTUDENTi küsitlusele vastajate hulgas alaesindatud, sest EUROSTUDENT V küsitlusele sai vastata ka vene keeles. Seega viitavad tulemused, et vene keeles keskhariduse omandanud noored on Eestis kõrgharidusõppes alaesindatud (vene keeles keskhariduse omandanute edasine töö- ja õpitee vajaks põhjalikumalt analüüsi, näiteks võivad nad asuda õppima mõnes teises riigis, kuid selle kohta ei ole Eestis täpsemat infot). Viimast oletust toetavad Praxise koolilõpetajate uuringu (Mägi ja Nestor 2012) tulemused, mille kohaselt on vene keeles gümnaasiumiharidust omandavatel noortel

¹⁶ Esimesed neli ametiala joonisel 5.6 moodustavad valgekraede grupi, ülejäänud kuus kuuluvad sinikraede hulka, sarnast klassifikatsiooni kasutab ka Eesti Statistikaamet.

võrreldes eesti keeles õppivate eakaaslastega kuus korda suurema tõenäosusega soov jätkata õpinguid välismaal.

Järgnevalt on eelpool välja toodud kõrgharidusele ligipääsu mõjutavad tegurid koondatud ühte mudelisse¹⁷, mis prognoosib tõenäosust, **millist tüüpi õppeasutuses üliõpilane õpib** (tabel 5.4). Võrdlusgrupiks on avalik-õiguslike ülikoolide üliõpilased ning Exp(B) koefitsiendid tabelis näitavad tunnuse esinemise tõenäosust võrreldes taustagrupiga. Regressioonimudel võimaldab välja tuua tunnuste nõu puhasmõju, näidates, milline on ühe tunnuse roll koolivaliku kujunemisel, kui kõik teised mudelis arvestatud üliõpilase tunnused on samad. Näiteks samast soost ühevanustel inimestel, kelle vanemad on sama haridustasemega ja kes ise on lõpetanud sama tasemega (st kas tava- või eliit-) kooli ning omandasid keskhariduse mitte eesti keeles (peamiselt vene keeles), on võrreldes eesti keeles õppinutega kaheksa korda suurem tõenäosus õppida erarakenduskõrgkoolis kui avalik-õiguslikus ülikoolis. Samuti on muus keeles keskhariduse omandanutel suurem tõenäosus õppida riigi rakenduskõrgkoolides ja eraülikoolides. Kui aga võrrelda samast soost ühevanuseid inimesi, kes on omandanud keskhariduse samas keeles ning kelle vanemad on sama haridustasemega, siis on nendel, kes ei ole lõpetanud eliitkooli, võrreldes eliitkooli lõpetanutega 21 korda suurem tõenäosus õppida riigi kutseõppeasutuse kõrghariduse õppekaval kui avalik-õiguslikus ülikoolis. Samasugune muster kordub ka teiste kõrgkoolitüüpide puhul: kuigi erinevus on olenevalt koolitüübist umbes 2-3-kordne, on eliitkooli lõpetanutel võrreldes teiste keskkoolide lõpetajatega palju suurem tõenäosus õppida avalik-õiguslikus ülikoolis. Samasugusele tulemusele jõuti ka EUROSTUDENT IV andmeid analüüsid (Kirss jt 2011), arvestada tuleb, et eelmises EUROSTUDENT uuringus oli vaatluse all vähem kõrgkooli tüüpe. Avalik-õiguslikus ülikoolis õppimine on tõenäolisem ka nende üliõpilaste puhul, kelle emal on kõrgem haridus.

Tabel 5.4. Eri kõrgkoolidesse õppima sattumist prognoosivad tegurid (multinoomne logistiline regressioon, võrdlusgrupp: avalik-õiguslik ülikool)

	Riigi kutse- õppeasutus	Erarakendus- kõrgkool	Riigi rakendus- kõrgkool	Eraülikool
	Exp (B)	Exp (B)	Exp (B)	Exp (B)
Naine (vs mees)	1,722**	0,710*	0,468***	0,895
Alla 24 a (vs 30 a ja vanem)	1,078	0,477***	1,208	0,675
25-29 a (vs 30 a ja vanem)	0,889	0,554*	0,990	1,040
Ei lõpetanud eliitkooli (vs lõpetas)	21,494***	2,661**	2,983***	2,199*
Keskharidus eesti keeles (vs muus keeles)	0,876	8,073***	1,486**	3,847***
Enam haridus (keskharidus) (vs kõrgem)	3,785***	2,397**	1,786**	1,478
Enam haridus (põhiharidus) (vs kõrgem)	2,546***	2,133***	1,721***	1,010

*** $p < 0,001$, ** $p < 0,01$, * $p < 0,1$.

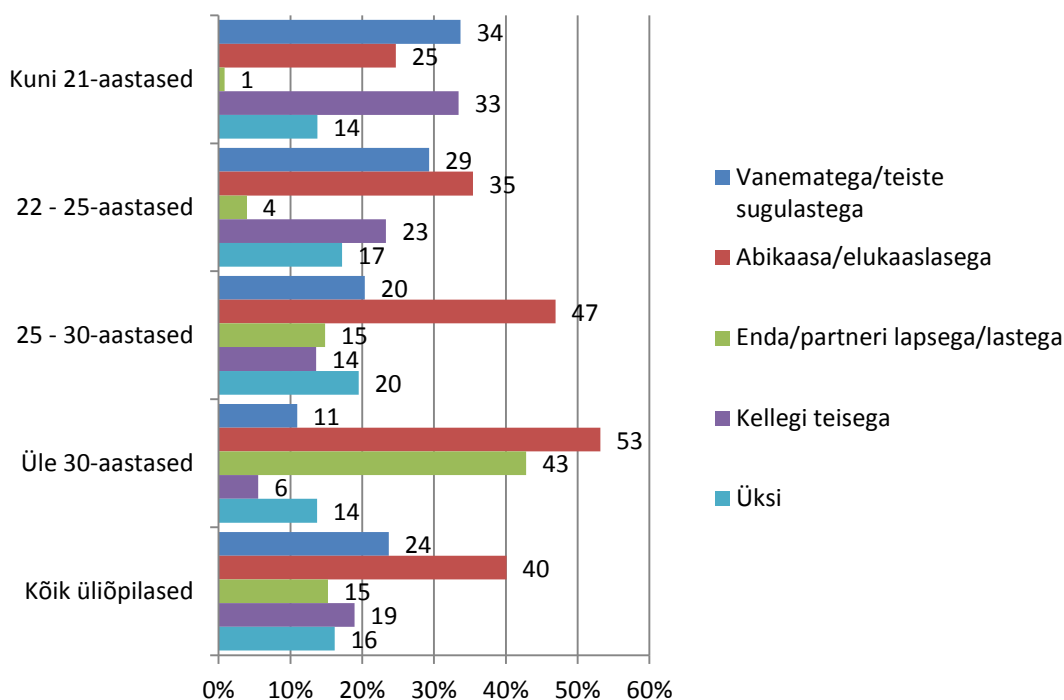
Allikas: EUROSTUDENT V, 2013.

¹⁷ Mõned tegurid (geograafilised piirangud, isa tööalane staatus) jäeti mudelist välja multikollineaarsuse vältimiseks.

6. ELUTINGIMUSED

Käesolev peatükk annab ülevaate üliõpilaste tegelikust eluasemest, eelistuste kohta EUROSTUDENT V uuringus infot ei kogutud. Üliõpilaste elutingimused on väga erinevad: üliõpilasi elab nii ühiselamutes, üürikorterites kui vanemate juures. Seejuures sõltuvad võimalused olulisel määral rahalistest piirangutest: eluasemekulud moodustavad ligikaudu kolmandiku üliõpilaste kulutustest, olles toidu järel suurim kuluallikas (vt peatükk 10). Järgnevalt on analüüsitud, kus ja kellega üliõpilased oma õpingute ajal elavad ning milline on nende rahulolu oma elutingimustega.

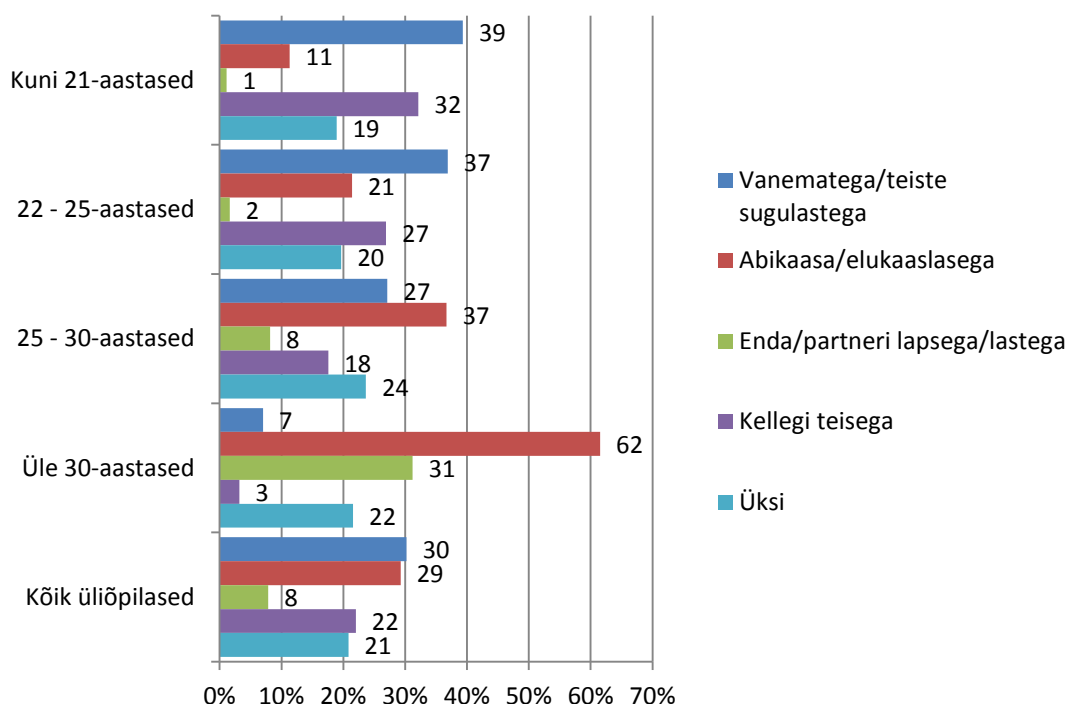
Kõige sagedamini elasid naissoost üliõpilased abikaasa või elukaaslasega (joonis 6.1). Kuni 21-aastased naissoost üliõpilased elasid kõige sagedamini vanemate või teiste sugulastega või kellegi teisega (näiteks toakaaslased, sealhulgas ühiselamu toakaaslased). Seda võib põhjendada asjaoluga, et kellegagi koos elamine on soodsam. Üksi elamine oli kõige levinum 25–30-aastaste naisüliõpilaste seas. Üle 30-aastased naised elasid kõige sagedamini abikaasa/elukaaslasega ja/või oma enda või oma partneri lapsega. Viimane tulemus on ka ootuspärane, arvestades, et selles vanuses on inimesed loomas või juba loonud perekonna.

Joonis 6.1. Vastused küsimusele „Kellega koos Sa õpingute ajal elad (esmaspäevast reedeni)?“ vanuserühmade kaupa, naissoost üliõpilased

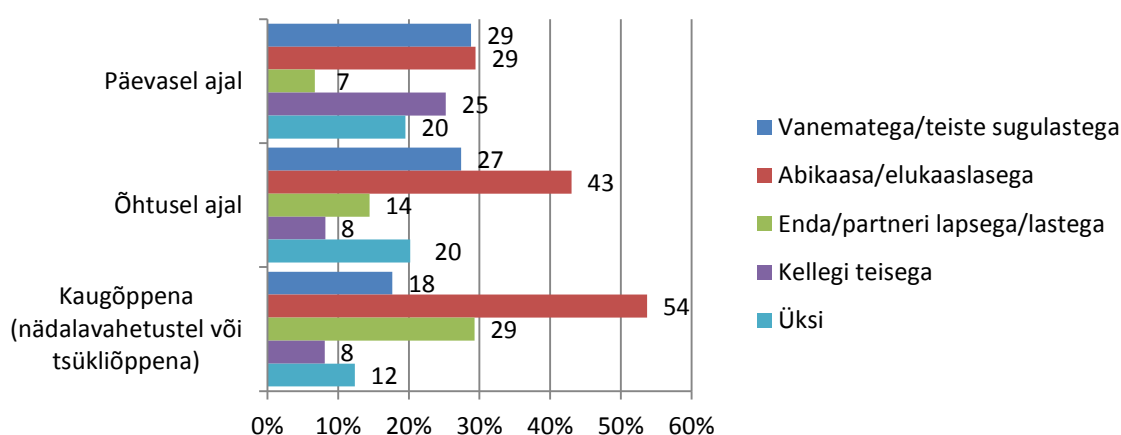
Allikas: EUROSTUDENT V, 2013.

Meesoost üliõpilased elasid kõige sagedamini kas vanemate/teiste sugulastega või abikaasa/elukaaslasega. Kuni 21-aastaste ja 22–25-aastaste meesüliõpilaste seas on kõige rohkem levinud vanemate või teiste sugulastega elamine. 25–30-aastased ning üle 30-aastased meesüliõpilased elavad kõige sagedamini koos oma abikaasa/elukaaslasega (joonis 6.2).

Joonis 6.2. Vastused küsimusele „Kellega koos Sa õpingute ajal elad (esmaspäevast reedeni)?“ vanuserühmade kaupa, meessoost üliõpilased
Allikas: EUROSTUDENT V, 2013.

Kaugõppe ning õhtuse õppe üliõpilased elasid kõige sagedamini koos abikaasa/elukaaslasega, vastavalt 54% ja 43% juhtudest. Päevases õppes õppivate üliõpilaste seas elati kõige sagedamini koos vanemate/teiste sugulaste või abikaasa/elukaaslasega (joonis 6.3).

Joonis 6.3. Vastused küsimusele „Kellega koos Sa õpingute ajal elad (esmaspäevast reedeni)?“ õppetöö toimumise aja järgi
Allikas: EUROSTUDENT V, 2013.

Suured erinevused vanematega kooselamise sageduses ilmnevad geograafilises lõikes. Nendest üliõpilastest, kes elasid keskkooli lõpetamise ajal Tallinnas või Tartus, elas uuringu läbiviimise hetkel vanemate juures 37%. Teistes piirkondades (va Tallinn ja Tartu) elas koos vanematega 19%. Võrdluseks, EUROSTUDENT IV uuringus (Kirss jt 2011) elas Tallinnast või Tartust pärit üliõpilastest vanematega 41%.

Järgnevalt on analüüsitud tegureid, mis kirjeldavad üliõpilaste tõenäosust elada ka kõrgkooliõpingute ajal vanemate või teiste sugulastega. Ilmneb, et meestel oli võrreldes naistega suurem tõenäosus elada õpingute ajal koos vanemate või teiste sugulastega. Samuti mõjutas vanematega elamist ka vanemate sotsiaalmajanduslik staatus: madala sotsiaalmajandusliku staatusega vanemate lastel oli suurem tõenäosus jätkata õpingute ajal kodus elamist. Samal ajal suurendas vanematega elamise tõenäosust vajadus maksta õppemaksu. Kui üliõpilane elas keskkooli lõpetamise ajal linnas, siis elati suurema tõenäosusega ka ülikooliõpingute ajal vanematega. Võrreldes kuni 21-aastastega oli kõikide teiste vanusgruppide esindajatel väiksem tõenäosus elada õpingute ajal koos vanematega, mis on ootuspärane tulemus (tabel 6.1).

Tabel 6.1. Koos vanematega elamist prognoosivad tegurid (binaarne logistiline regressioon, võrdlusgrupp: ei ela koos vanematega)

Selgitav tegur	Exp(B)
Mees (võrdluses naine)	1,329***
Keskmine sotsiaalmajanduslik staatus (võrdluses kõrge sotsiaalmajanduslik staatus)	0,971
Madal sotsiaalmajanduslik staatus (võrdluses kõrge sotsiaalmajanduslik staatus)	0,773**
Maksab õppemaksu (võrdluses ei maksa õppemaksu)	1,197**
Elas keskkooli lõpetamise ajal linnas (võrdluses elas maal)	1,284***
22-25-aastased (võrdluses kuni 21-aastased)	0,817**
25-30-aastased (võrdluses kuni 21-aastased)	0,571***
üle 30-aastased (võrdluses kuni 21-aastased)	0,217***
Bakalaureuseõpe (võrdluses rakenduskõrgharidusõpe)	1,131
Integreeritud bakalaureuse- ja magistriõpe (võrdluses rakenduskõrgharidusõpe)	0,984
Magistriõpe (võrdluses rakenduskõrgharidusõpe)	0,878
Doktoriõpe (võrdluses rakenduskõrgharidusõpe)	0,996

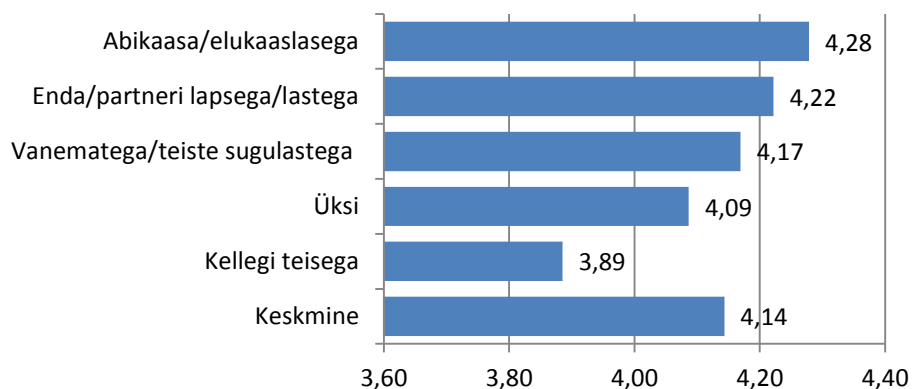
Märkus: vanemate sotsiaalmajanduslikku staatust hinnati kümne palli skaalal. Toodud mudelis ja ka edaspidi on hinnangud koondatud kolme gruppi: kõrge, keskmine ja madal.

*** $p < 0,001$, ** $p < 0,01$.

Allikas: EUROSTUDENT V, 2013.

Eesti üliõpilaste rahulolu oma eluasemega oli võrdlemisi kõrge (joonis 6.4). Teistest pisut enam olid oma eluasemega rahul need, kes elasid oma abikaasa või elukaaslasega. Kõige vähem olid oma eluasemega rahul need, kes märkisid, et elavad kellegi teisega. Viimaste seas oli tõenäoliselt palju neid, kes elasid toakaaslastega (sh ühiselamu toakaaslastega). Võrreldes EUROSTUDENT IV (Kirss jt 2011) uuringuga on Eesti üliõpilaste rahulolu oma eluasemega mõnedes gruppides tõusnud. Vanemate/teiste sugulastega elavate üliõpilaste rahulolu oma eluasemega oli EUROSTUDENT IV uuringus 4,09 palli ning üksi ja kellegi teisega elavate puhul oli rahulolu elamuasemega vastavalt 3,77 ja 3,85 palli. Ühiselamus elavate

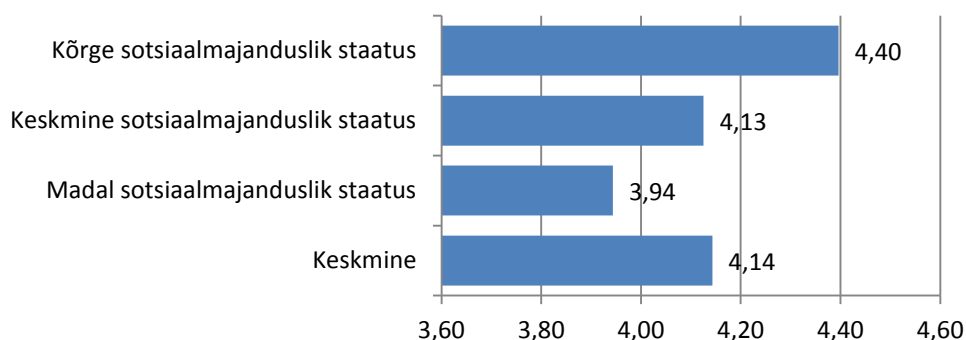
üliõpilaste rahulolu oma eluasemega oli 2013. aastal keskmiselt 3,7 palli, EUROSTUDENT IV uuringus (Kirss jt 2011) oli sama näitaja 3,6 palli.

Joonis 6.4. Rahulolu oma eluasemega (5 – väga rahul, 1 – üldse ei ole rahul) olenevalt sellest, kellega koos üliõpilane elab

Allikas: EUROSTUDENT V, 2013.

Vanemate sotsiaalmajanduslik staatus oli seotud rahuloluga eluasemega: oma eluasemega olid kõige rohkem rahul need üliõpilased, kes olid oma vanemate sotsiaalmajanduslikku staatust hinnanud kõrgeks ning kõige vähem olid rahul oma eluasemega need üliõpilased, kelle vanemate sotsiaalmajanduslik staatus oli madal (joonis 6.5). Võrdluseks, EUROSTUDENT IV uuringus (Kirss jt 2011) oli keskmine rahulolu eluasemega kõrge sotsiaalmajandusliku staatuse puhul 3,19 ning keskmise ja madala sotsiaalmajandusliku staatuse puhul vastavalt 3,98 ning 3,61 palli, st 2013. aastal olid hinnangud kõrgemad kui 2010. aastal.

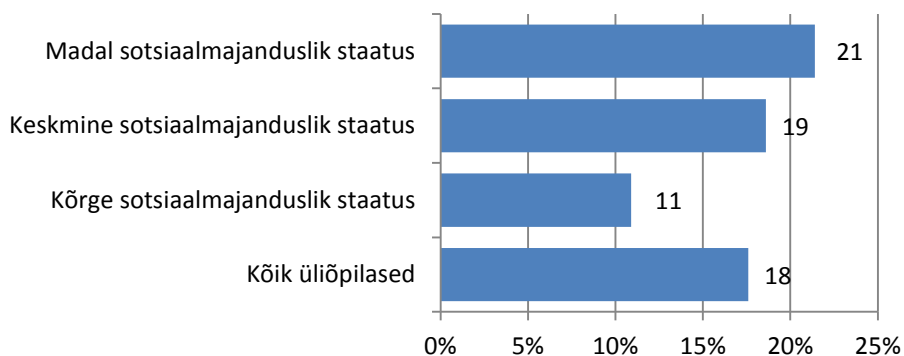

Joonis 6.5. Rahulolu oma eluasemega olenevalt vanemate sotsiaalmajanduslikust staatusest (5 – väga rahul, 1 – üldse ei ole rahul)

Allikas: EUROSTUDENT V, 2013.

Arvestades, et ühiselamud on võrreldes korteri üürimisega soodsamaks elamispinnaks, on ootuspärane, et ühiselamus elavate üliõpilaste osakaal oli kõrgem nende üliõpilaste seas, kes olid oma vanemate sotsiaalmajanduslikku staatust madalamalt hinnanud. Kõrgema sotsiaalmajandusliku staatusega vanematega üliõpilaste seas elas ühiselamus vaid 11% (joonis 6.6). Võrdluseks, EUROSTUDENT IV uuringus (Kirss jt 2011) leiti, et kõrgema sotsiaalmajandusliku staatusega vanematega üliõpilastest elas ühiselamus 14%. Kokku elas ühiselamus 18% üliõpilastest, mis on sama nagu EUROSTUDENT IV uuringus (Kirss jt

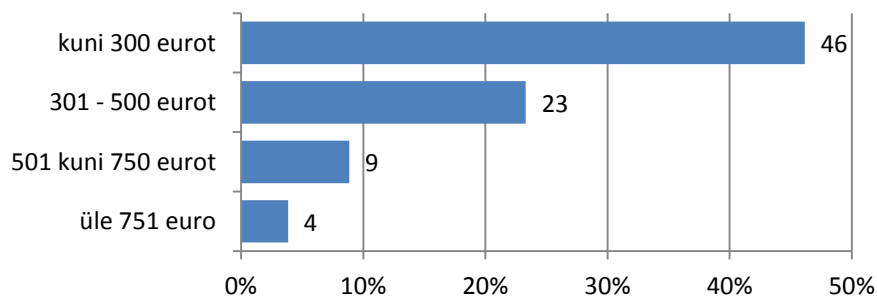
2011). Ühiselamus elamine oli levinum kuni 21-aastaste üliõpilaste seas, kellest elas ühiselamus 29%. 22–25-aastastest üliõpilastest elas ühiselamus 22%, 25–30-aastastest 12%, üle 30-aastastest 6%.

Joonis 6.6. Ühiselamus elavate üliõpilaste osakaal (%) vanemate sotsiaalmajandusliku staatus järgi

Allikas: EUROSTUDENT V, 2013.

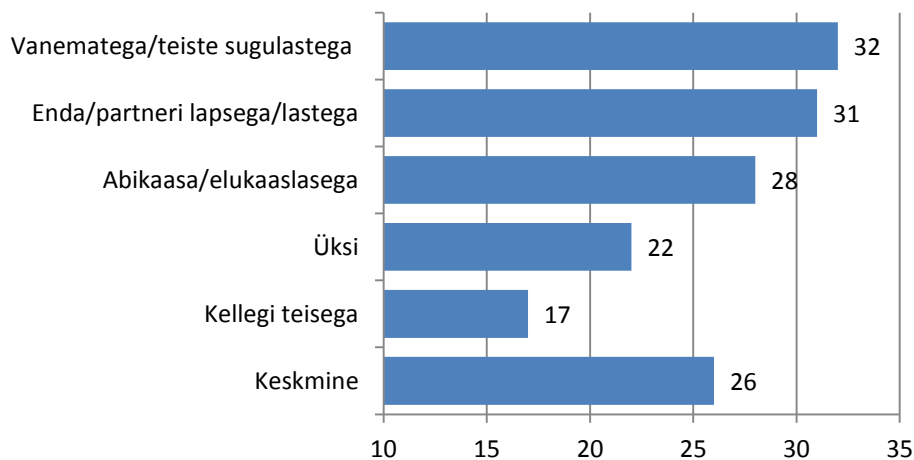
Asjaolu, et ühiselamu on üks soodsamaid võimalusi elamiseks, tõestab ka see, et üliõpilastest, kelle kulutused elamisele (elamiskulud hõlmavad kulutusi eluasemele, toidule jne) jäid kuus alla 300 euro, elas ühiselamus 46%. Samas üliõpilastest, kes kulutasid kuus elamisele kuni 500 eurot, elas ühiselamus 23% (joonis 6.7).

Joonis 6.7. Ühiselamus elavate üliõpilaste osakaal (%) kuiste elamiskulutuste järgi

Allikas: EUROSTUDENT V, 2013.

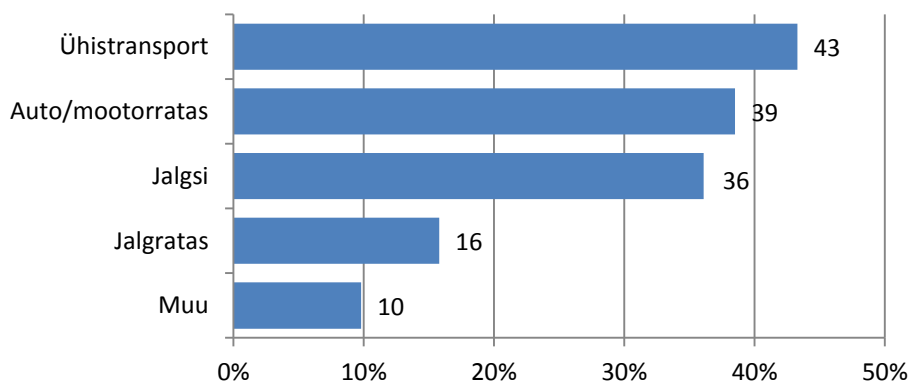
Igapäevaselt kõrgkooli jõudmise aeg oli kõige pikem neil üliõpilastel, kes elasid koos vanematega (keskmiselt 32 minutit) või oma lastega (keskmiselt 31 minutit). Kõige vähem (17 minutit) kulus kõrgkooli jõudmiseks aega neil, kes elasid kellegi teisega (süü hulka kuuluvad näiteks ühiselamus elavad üliõpilased). Keskmiselt kulus kõrgkooli jõudmiseks aega 26 minutit (joonis 6.8).

Joonis 6.8. Keskmine kõrgkooli jõudmiseks kuluv aeg olenevalt sellest, kellega üliõpilane koos elab (minutites)

Allikas: EUROSTUDENT V, 2013.

Kõige lühem oli kõrgkooli jõudmise aeg päevase õppe üliõpilastel (25 minutit), õhtusel ajal õppivatel üliõpilastel oli kõrgkooli jõudmise aeg keskmiselt 31 minutit ning kaugõppes õppivatel üliõpilastel keskmiselt 41 minutit. Transpordivahenditest, millega elukohast kõrgkooli jõutakse, nimetati peamiseks autot või mootorratast (39%) ning ühistransporti (43%). 36% üliõpilastest liigub ülikooli peamiselt jalgsi (joonis 6.9).

Joonis 6.9. Peamised transpordivahendid elukoha ja kõrgkooli vahel liikumiseks

Märkus: vastajad said valida mitu varianti

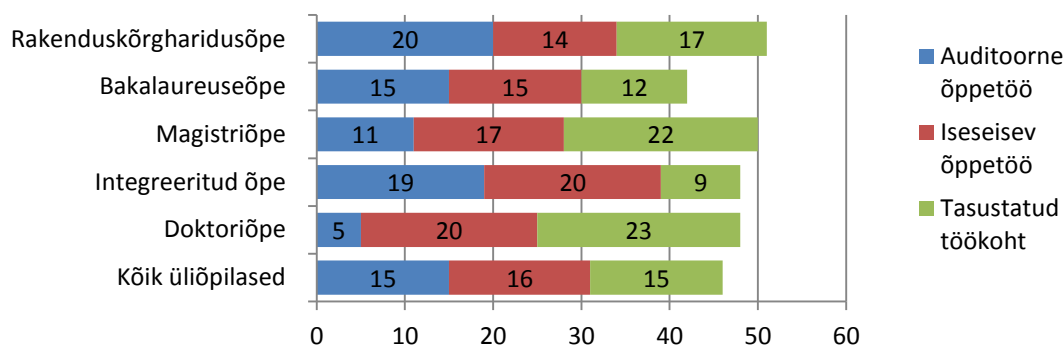
Allikas: EUROSTUDENT V, 2013.

7. AJAKASUTUS

Eesti üliõpilastel kulus nende endi hinnangul¹⁸ 2013. aasta kevadsemestril nädalas õppetööle ja töötamisele kokku keskmiselt 46 tundi, millest 31 tundi kulus õppetööle. Seejuures auditoorsele ja iseseisvale õppetööle kulus nädalas võrdselt aega. Kuigi võrreldes EUROSTUDENT IV uuringuga (Kirss jt 2011) on regulaarselt töötavate üliõpilaste osakaal kasvanud (vt peatükk 8), on mõnevõrra kahanenud tasustatud töökohale kulunud aeg (2010. aastal tehti tasustatud tööd keskmiselt 18 tundi nädalas). Samas ei ole oluliselt kasvanud õppetööle kuluv aeg (2010. aastal kulus õppetööle keskmiselt 30 tundi nädalas)¹⁹.

Õppetööle kulus nädalas kõige enam aega integreeritud bakalaureuse- ja magistriõppe üliõpilastel (auditoorsele ja iseseisvale õppetööle kuluv aeg nädalas 39 tundi), kes tegid tasustatud tööd keskmisest tunduvalt vähem, keskmiselt vaid üheksa tundi nädalas (joonis 7.1). Need tulemused on kooskõlas järgmises peatükis (vt peatükk 8) toodud töötamise analüüsi järelostega, mille kohaselt oli integreeritud bakalaureuse- ja magistriõppe üliõpilaste seas kõige vähem regulaarselt töötavaid üliõpilasi. Seevastu näiteks doktorandid töötasid enda hinnangul nädalas keskmiselt 23 tundi ja magistrandid 22 tundi, kuid auditoorses õppetöös osalesid vastavalt vaid viis ja 11 tundi nädalas. Kui doktorantide puhul on auditoorses õppetöös osalemise väike maht seletatav muuhulgas sellega, et doktoriõppes on põhiohk iseseisval teadustööl, siis magistrantide puhul võib üheks põhjuseks olla see, et magistriõppe tasemel on kõige rohkem regulaarselt töötavaid üliõpilasi, mis tähendab, et paljudel neist ei pruugi auditoorses õppetöös osalemiseks lihtsalt piisavalt aega leiduda (vt peatükk 8). Magistrantidel ja doktorantidel oli võrreldes teiste õppeastmete üliõpilaste hinnangutega ka madalaim õppekoormus ehk aeg, mis kulus auditoorsele ja iseseisvale õppetööle kokku. Üldine koormus oli suur rakenduskõrgharidusõppe üliõpilastel, kellel kulus õppe- ja palgatööle kokku keskmiselt 52 tundi nädalas. Sarnaselt integreeritud bakalaureuse- ja magistriõppe üliõpilastele osalesid ka rakenduskõrgharidusõppe üliõpilased keskmisest enam auditoorses õppetöös (keskmiselt vastavalt 19 ja 20 tundi nädalas).

Võrreldes 2010. aastaga on vähenenud kõikide õppeastmete üliõpilaste tasustatud tööle kuluv aeg, kuid oluliselt ei ole suurenenud õppetööle kuluv aeg. Vaid rakenduskõrgharidus- ja magistriõppes oli vähesel määral suurenenud keskmine iseseisvale õppetööle kuluv aeg nädalas – vastavalt kahe ja kolme tunni võrra.

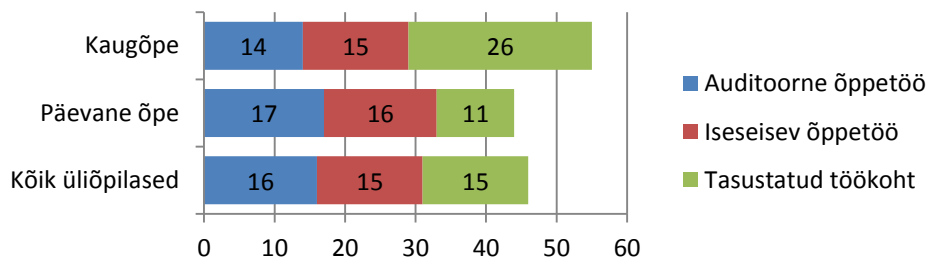
Joonis 7.1. Ajakasutus õppeastmete kaupa, tunde nädalas

Allikas: EUROSTUDENT V, 2013.

¹⁸ Antud peatükis antakse ülevaade üliõpilaste hinnangust nende ajakasutuse kohta.

¹⁹ Võrreldes EUROSTUDENT IV uuringuga (Kirss jt 2011) on käesolevas peatükis analüüsi kaasatud ka doktorandid.

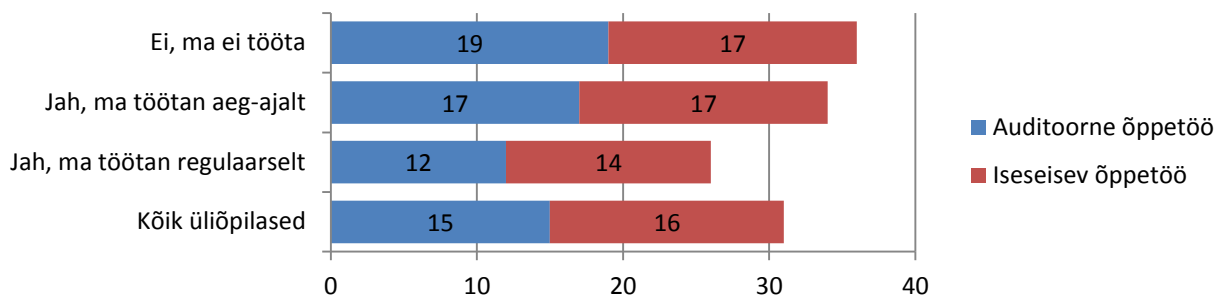
Üliõpilaste pühendumine õppetööle ja tasustatud tööle on erinev ka olenevalt õppetöö toimumise ajast: päevases õppes õppijatel on tööl keerulisem käia kui kaugõppes õppijatel. Õppetööle kuluv aeg on õppevormide lõikes kaugõppe ja päevase õppe puhul sarnane (vastavalt 29 ja 33 tundi nädalas). Oluline erinevus esineb aga tasustatud tööle kuluvas ajas – kaugõppe vormis õppivad üliõpilased kulutavad enda hinnangul tasustatud töökohale nädalas keskmiselt 26 tundi, st 15 tundi enam kui päevases õppevormis õppivad üliõpilased (joonis 7.2).

Joonis 7.2. Ajakasutus õppevormi kaupa, tunde nädalas²⁰

Allikas: EUROSTUDENT V, 2013.

Õppetööle pühendatavat aega mõjutab üliõpilaste töötamine (pooled üliõpilastest töötavad regulaarselt ning 16% aeg-ajalt; vt täpsemalt peatükk 8). Allolevalt jooniselt 7.3 on näha, et üliõpilased, kes ei töötanud uuringu läbiviimise hetkel või töötasid aeg-ajalt, pühendusid enda hinnangul palju enam õppetööle (vastavalt 36 tundi ja 34 tundi nädalas) kui need üliõpilased, kes töötasid regulaarselt (keskmiselt 26 tundi nädalas).

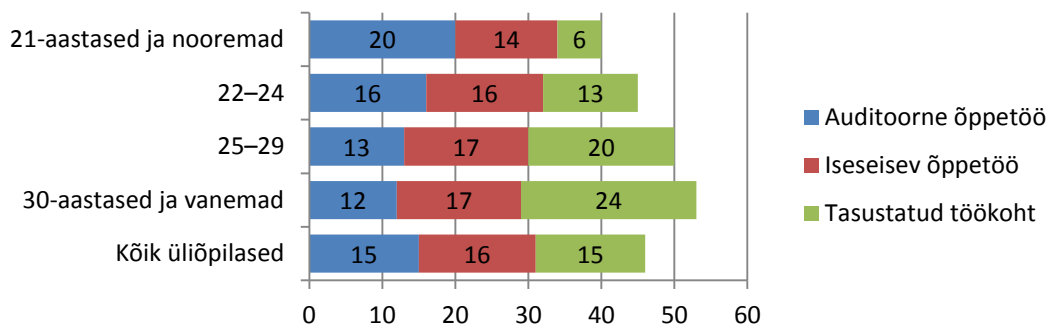

Joonis 7.3. Õppetööle pühendatud aeg töötavatel ja mittetöötavatel üliõpilastel, tunde nädalas

Allikas: EUROSTUDENT V, 2013.

Suurema tõenäosusega töötavad vanemad üliõpilased (vt peatükk 8). Siiski, nagu näha jooniselt 7.4, ei muutu vanusegrupiti oluliselt õppetööle kuluv aeg, kuid kuna vanemates vanusegruppides on töötavate inimeste osakaal suurem, siis suureneb vastavalt vanusele ka tasustatud töökohale kuluv aeg nädalas ning seetõttu ka koormus üldiselt. Kõige madalamaks hindasid õppimisele ja tööle kuluvat aega 21-aastased ja nooremad üliõpilased (keskmiselt 40 tundi nädalas) ning kõige enam olid enda hinnangul õppimise ja tööga hõivatud üle 30-aastased üliõpilased (53 tundi nädalas).

²⁰ Käesolevalt jooniselt on välja jäetud doktorandid, kuna neile õppevormi erinevus (päevane- ja kaugõpe) ei kohaldu.

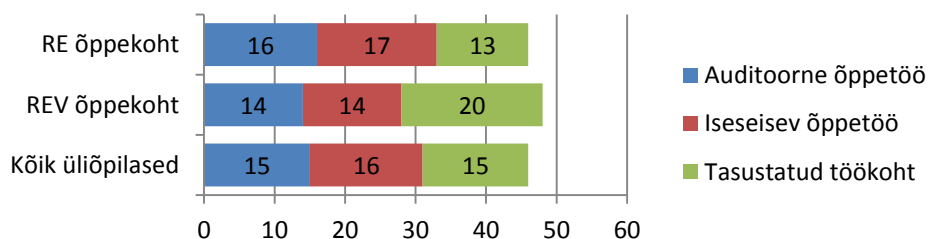

Joonis 7.4. Ajakasutus vanuserühmade kaupa, tunde nädalas

Allikas: EUROSTUDENT V, 2013.

Kuigi iseseisvale õppetööle pühendatav aeg ei erinenud oluliselt vanusegrupiti, mõjutas töökoormuse kasvamine auditoorses õppetöös osalemist. Vanemad üliõpilased (üle 30-aastased) osalesid enda hinnangul võrreldes 21-aastaste ja nooremate üliõpilastega tunduvalt vähem auditoorses õppetöös. Sarnane trend, kus vanuse tõustes kasvas õppe- ja töökoormus üldiselt ning töökoormuse suurenemise arvelt vähenes auditoorses õppetöös osalemine, oli täheldatav ka 2010. aasta uuringus. Huvitav on märkida, et kuigi 2010. aastal läbiviidud uuringu tulemuste kohaselt oli tasustatud tööle kuluv aeg suurem kui 2013. aastal, oli 2013. aastal suurenenud 25–29-aastaste ja üle 30-aastaste üliõpilaste iseseisvale õppetööle pühendatud aeg.

Üliõpilased, kes õppisid riigieelarvelisel õppekohal, kulutasid enda hinnangul enam aega õppetööle kui need, kes pidid oma õpingute eest tasuma (õppetööle kulus keskmiselt aega vastavalt 33 tundi ja 28 tundi nädalas). Riigieelarvevälistel kohtadel õppivad üliõpilased pühendasid nädalas keskmiselt seitse tundi rohkem tasustatud tööle kui riigieelarvelistel kohtadel õppijad (joonis 7.5). Võrreldes 2010. aastal läbiviidud uuringuga on 2013. aastal tunduvalt vähenenud aeg, mis kulus riigieelarvevälistel õppekohtadel õppivatel üliõpilastel palgatööle – kui 2010. aastal pühendasid need üliõpilased endi hinnangul tööle 26 tundi, siis 2013. aastal 20 tundi nädalas.

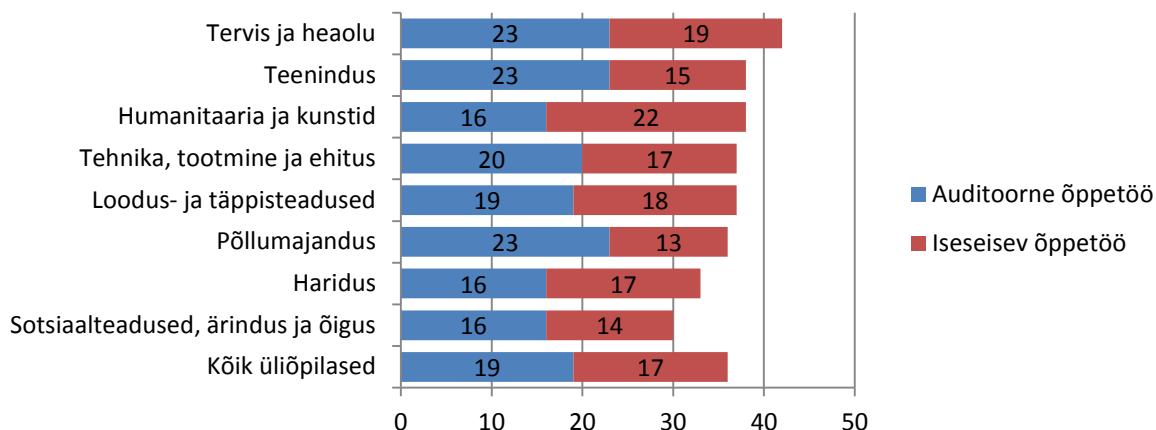

Joonis 7.5. Ajakasutus riigieelarvelistel ja riigieelarvevälistel õppekohtadel, tunde nädalas

Allikas: EUROSTUDENT V, 2013.

Üliõpilaste ajakasutus võib olla erinev vastavalt õpitavale valdkonnale. Selleks, et välistada töötavate üliõpilaste mõju ja võrrelda käesoleva uuringu tulemusi 2010. aasta uuringuga, on joonisel 7.6 välja toodud vaid mittetöötavate üliõpilaste (valimi maht 1540) ajakasutus õppevaldkonniti. Mittetöötavatel üliõpilastel kulus nende endi hinnangul õppetööle keskmiselt 36 tundi nädalas. Kuigi üldiselt oli õppetööle pühendatav aeg erialati küllaltki sarnane, kerkis teiste seast erandina esile tervise ja heaolu valdkond,

mille üliõpilased pühendasid õppetööle enam aega kui teiste valdkondade üliõpilased. Nädalas kulus tervise ja heaolu õppevaldkonna üliõpilastel keskmiselt 42 tundi ehk kuus tundi enam aega õppetööle kui mittetöötavatel üliõpilastel keskmiselt. Võrreldes 2010. aasta uuringuga oli 2013. aastal antud valdkonna üliõpilaste õppetöö ajaline maht viis tundi madalam.

Joonis 7.6. Õppetööle kuluv aeg õppevaldkonniti mittetöötavatel üliõpilastel, tunde nädalas

Allikas: EUROSTUDENT V, 2013.

Lisaks tervise ja heaolu erialade üliõpilastele kulus auditoorsele õppetööle keskmisest enam aega ka nendel üliõpilastel, kelle õppevaldkonnaks oli teenindus või põllumajandus (keskmiselt 23 tundi nädalas). Samas kulus nii põllumajanduse kui ka teenindusvaldkonna üliõpilastel vähem aega iseseisvale õppetööle (vastavalt 13 ja 15 tundi nädalas keskmiselt). Sarnane suundumus ilmnes ka 2010. aasta uuringus (Kirss jt 2011).

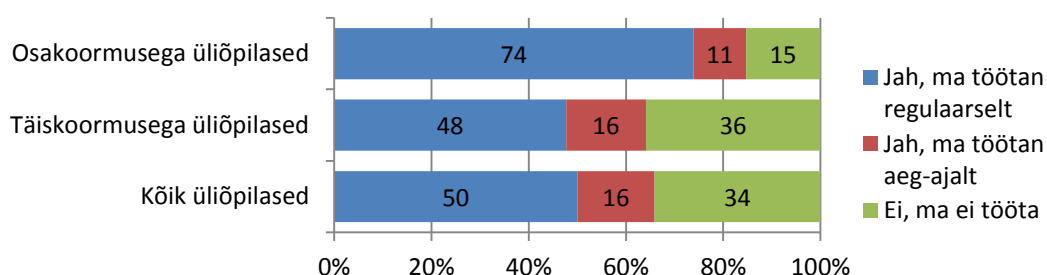
Tervise ja heaolu valdkonna üliõpilastest oluliselt vähem kulus õppetööle aega hariduse (õppetööle kuluv aeg 33 tundi nädalas, võrdluseks 2010. aastal oli õppetööle kuluv aeg keskmiselt 37 tundi nädalas) ning sotsiaalteaduse, ärimise ja õiguse valdkonna üliõpilastel (õppetööle kuluv aeg 30 tundi nädalas, 2010. aastal 31 tundi nädalas). Nimetatud erialade üliõpilastel kulus teistest vähem aega nii iseseisvale kui ka auditoorsele õppetööle. Seejuures on oluline märkida, et sotsiaalteaduse, ärimise ja õiguse üliõpilaste seas on töökäijate osakaal kõige suurem (vt peatükk 8), kuid vaadates võrdluseks töötavate üliõpilaste ajakasutust vastavalt õppevaldkonnale, siis kulutavad sotsiaalteaduste, ärimise ja õiguse üliõpilased ka sel juhul kõige vähem aega õppetööle.

Iseseisvale õppetööle pühendatavat aega hindasid kõige suuremaks humanitaaria ja kunstide õppevaldkonna üliõpilased (keskmiselt 22 tundi nädalas). Neist kolm tundi vähem, kuid siiski keskmisest enam, pühendasid iseseisvale õppetööle aega tervise ja heaolu valdkondade üliõpilased. Võrreldes 2010. aasta uuringuga kulus humanitaaria ja kunstide valdkonna üliõpilastel 2013. aastal iseseisvale õppetööle neli tundi enam aega.

Vaadates sarnast ajakasutuse jagunemist võrdluseks ka töötavate üliõpilaste puhul, siis on tendents küllaltki sarnane: kõige enam kulutavad õppetööle aega tervise ja heaolu valdkonna üliõpilased ja kõige vähem kulub õppetööks aega sotsiaalteaduse, ärimise ja õiguse valdkonna üliõpilastel.

8. TÖÖTAMINE

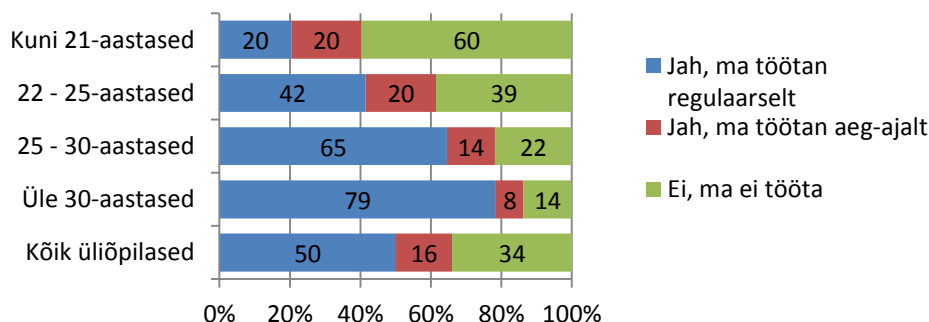
2010. aastal läbiviidud uuringu EUROSTUDENT IV (Kirss jt 2011) andmetel töötas kõigist üliõpilastest regulaarselt 40%. Võrreldes kolme aasta taguse uuringuga oli regulaarselt töötavate üliõpilaste osakaal 2013. aastal kõrgem: Eesti üliõpilastest töötas regulaarselt 50%. Kui doktorantide rühm vaatluse alt kõrvale jätta, siis töötas regulaarselt 49% üliõpilastest. Täiskoormusega õppivatest üliõpilastest töötas regulaarselt 48% ning osakoormusega üliõpilastest 74% (joonis 8.1). Vaid 38% Eesti üliõpilastest ei olnud enne kõrgkooli astumist töökogemust, 35% oli töötanud tasustatud töökohal või osalenud kutsealases väljaõppes vähemalt ühe aasta jooksul enne õpingute alustamist. 27% kõigist üliõpilastest oli enne kõrgkooliõpingute alustamist töötanud tasustatud töökohal alla aasta.

Joonis 8.1. Töötavate üliõpilaste osakaal (%) õppekoormuse järgi

Allikas: EUROSTUDENT V, 2013.

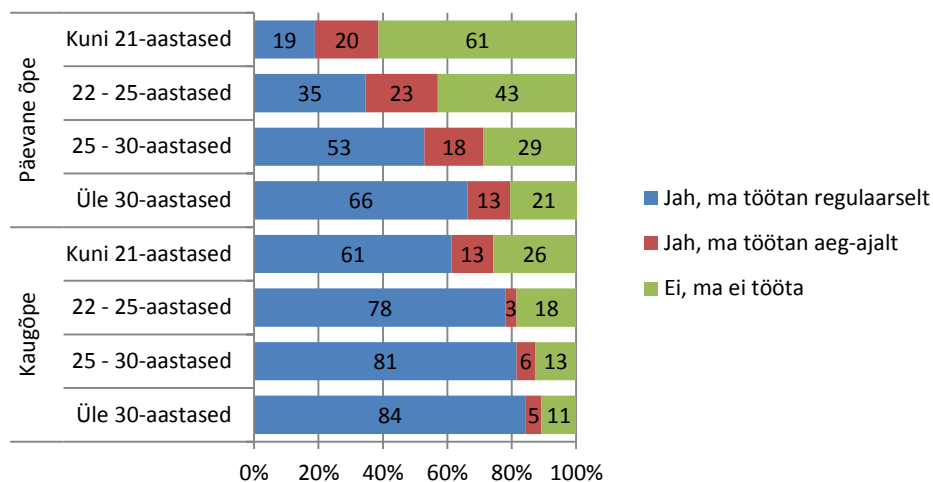
Vaadeldes üliõpilaste töötamist vanuserühmade kaupa, selgus, et kuni 21-aastaste üliõpilaste hulgas oli regulaarselt töötavaid üliõpilasi võrreldes teiste vanuserühmadega märgatavalt vähem ning aeg-ajalt töötavate inimeste osakaal sama või isegi suurem kui teistes vanuserühmades (20%). Tõenäoliselt on selle põhjuseks aeg-ajalt töötamine koolivaheaegadel. Järgmises vanuserühmas (22–25-aastased) oli regulaarselt töötavaid üliõpilasi 42% ning üle 30-aastastest üliõpilastest töötas regulaarselt 79% (joonis 8.2). Võrreldes EUROSTUDENT IV uuringuga (Kirss jt 2011) on peaaegu kõikides vanuserühmades töötamine sarnanenud (uuringute võrdlemisel tuleb arvestada, et eelmises uuringus oli vanuserühmadesse jaotus veidi teistsugune): 2010. aastal töötas kuni 24-aastastest üliõpilastest regulaarselt 21%, 25–29-aastastest 56% ning üle 30-aastastest 84%.

Joonis 8.2. Töötavate üliõpilaste osakaal (%) vanuserühmade kaupa

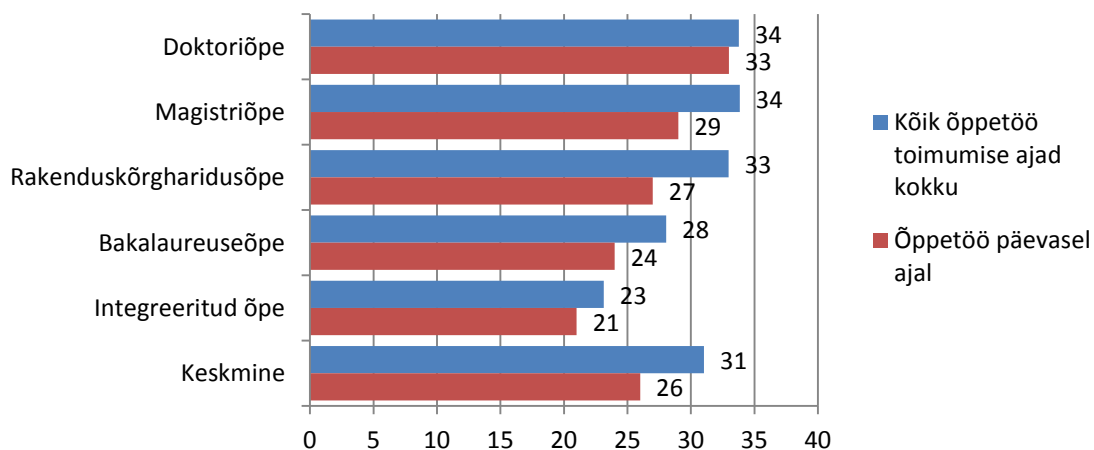
Allikas: EUROSTUDENT V, 2013.

Regulaarselt töötavate üliõpilaste osakaal oli kaugõppes õppivate üliõpilaste seas kõikide vanuserühmade lõikes suur (joonis 8.3), mis on ootuspärane, sest kõrgkoolide kaugõppe programmid ongi mõeldud eelkõige neile inimestele, kes soovivad oma põhitöö kõrvalt haridust omandada. Nii päevases õppes kui ka kaugõppes õppivate üliõpilaste seas suurenes regulaarselt töötavate üliõpilaste osakaal vanuse kasvades.

Joonis 8.3. Töötavate üliõpilaste osakaal (%) päevases ning kaugõppes vanuserühmade kaupa
Allikas: EUROSTUDENT V, 2013.

Eesti üliõpilased töötasid tasustatud töökohal (kas regulaarselt või aeg-ajalt) nädalas keskmiselt 31 tundi (joonis 8.4). Töötundide arv oli keskmisest suurem doktori- ja magistriõppe üliõpilastel (keskmiselt 34 tundi). Kõige vähem tunde töötasid integreeritud õppe üliõpilased (keskmiselt 23 tundi), kes pühendasid rohkem aega õppetööle (vt peatükk 7). Need üliõpilased, kelle õppetöö toimub päevasel ajal, töötasid keskmiselt 26 tundi nädalas. Päevasel ajal õppivatest üliõpilastest töötasid kõige rohkem tunde nädalas doktorandid ning magistrandid. Kaugõppe üliõpilased töötasid keskmiselt 39 tundi nädalas.

Joonis 8.4. Keskmine töötundide arv nädalas õppetaseme ja õppetöö toimumise aja järgi lõikes
Allikas: EUROSTUDENT V, 2013.

Üliõpilaste regulaarset töötamist prognoosivad tegurid on esitatud tabelis 8.1, kus on esitatud logistilise regressioonianalüüsi tulemused. Sõltuvaks muutujaks on regulaarselt tööl käimine võrdluses mittetöötamisega. Ilmneb, et magistriõppes ning doktoriõppes õppivatel üliõpilastel oli suurem ning integreeritud õppe üliõpilastel väiksem tõenäosus käia õpingute kõrvalt tööl võrreldes rakenduskõrgharidusõppes õppivate üliõpilasega. Vajadus tasuda õppemaksu suurendas üliõpilaste töötamise tõenäosust. Olulisel määral sõltub töötamise tõenäosus üliõpilase vanusest: võrreldes kuni 21-aastaste üliõpilastega on kõigi teiste vanusegruppide esindajatel märgatavalt suurem tõenäosus õpingute ajal töötada. Mõneti üllatavalt ei olnud töötamise tõenäosuse ning vanemate sotsiaalmajandusliku staatuse vahel statistiliselt olulist seost. Samuti pole statistiliselt olulised muutujad inimese sugu ning keskhariduse omandamine linnas võrdluses maapiirkondade keskkoolides omandatuga. Nendel üliõpilastel, kes õpivad õhtuses või kaugõppes, on võrreldes päevase õppe üliõpilastega suurem tõenäosus õpingute kõrvalt regulaarselt töötada.

Tabel 8.1. Õpingute kõrvalt töötamist prognoosivad tegurid (binaarne logistiline regressioon, võrdlusgrupp: ei tööta)

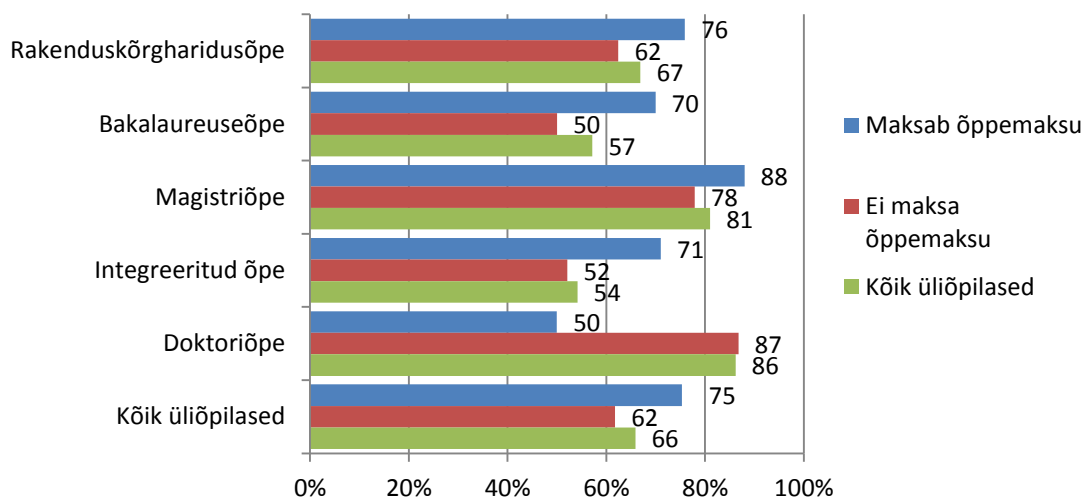
Regulaarselt tööl käimist prognoosivad tegurid	Exp(B)
Mees (võrdluses naine)	0,993
Bakalaureuseõpe (võrdluses rakenduskõrgharidusõpe)	0,898
Magistriõpe (võrdluses rakenduskõrgharidusõpe)	1,824***
Integreeritud bakalaureuse- ja magistriõpe (võrdluses rakenduskõrgharidusõpe)	0,737*
Doktoriõpe (võrdluses rakenduskõrgharidusõpe)	4,231***
22 - 25 aastased (võrdluses kuni 21 aastased)	2,425***
25 - 30 aastased (võrdluses kuni 21 aastased)	4,769***
üle 30 aastased (võrdluses kuni 21 aastased)	7,611***
Keskmine sotsiaalmajanduslik staatus (võrdluses kõrge sotsiaalmajanduslik staatus)	0,929
Madal sotsiaalmajanduslik staatus (võrdluses kõrge sotsiaalmajanduslik staatus)	0,839
Maksab õppemaksu (võrdluses ei maksa õppemaksu)	1,461***
Omandanud keskhariduse linnas (võrdluses maal)	0,876
Õhtune õpe (võrdluses päevasel ajal õpe)	5,472***
Kaugõpe (võrdluses päevasel ajal õpe)	2,911***

*** $p < 0,01$; * $p < 0,1$.

Allikas: EUROSTUDENT V, 2013.

Õppetaseti ning õppemaksu maksmise lõikes erines õpingute ajal töötamine märkimisväärselt. Kõige vähem oli regulaarselt ja aeg-ajalt töötavaid üliõpilasi integreeritud bakalaureuse- ja magistriõppes. Selle rühma puhul on teada, et sinna kuuluvad muuhulgas ka näiteks arstiüliõpilased, kelle õppekoormus on võrdlemisi kõrge, mistõttu kulub õpingutele palju aega. Õppemaksu maksvate üliõpilaste seas oli rohkem õpingute ajal töötajaid: õppemaksu maksvatest üliõpilastest töötas regulaarselt 64% ning aeg-ajalt 11%, õppemaksu mittemaksvatest üliõpilastest vastavalt 44% ning 18%. Kõige rohkem oli töötavaid üliõpilasi magistriõppe tasemel, kus töötas ka 78% neist, kes õppemaksu tasuma ei pea (joonis 8.4). Võrreldes EUROSTUDENT IV uuringuga (Kirss jt 2011) on kõikide õppetasete kokkuvõttes lõikes riigieelarvevälisel õppekohal õppivate üliõpilaste hulgas töötamine suurenenud, eelmises uuringus töötas kõikide

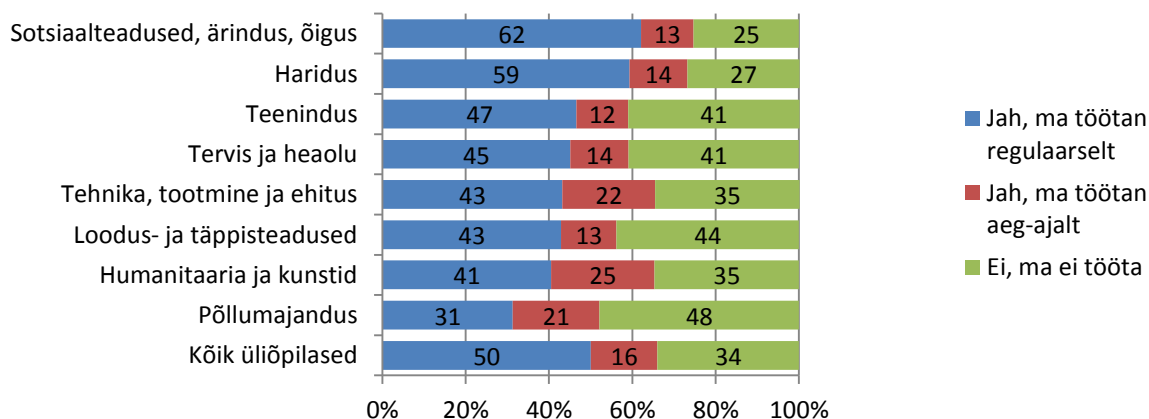
õppetasemete lõikes 74% üliõpilastest. Riigieelarvelistel kohtadel õppivate üliõpilaste seas on töötamine võrreldes eelmise uuringuga (2010. aastal töötas neist 43%) märgatavalt tõusnud.

Joonis 8.5. Tööl käivate üliõpilaste osakaal (%) õppeastme ja õppemaksu maksmise järgi

Allikas: EUROSTUDENT V, 2013.

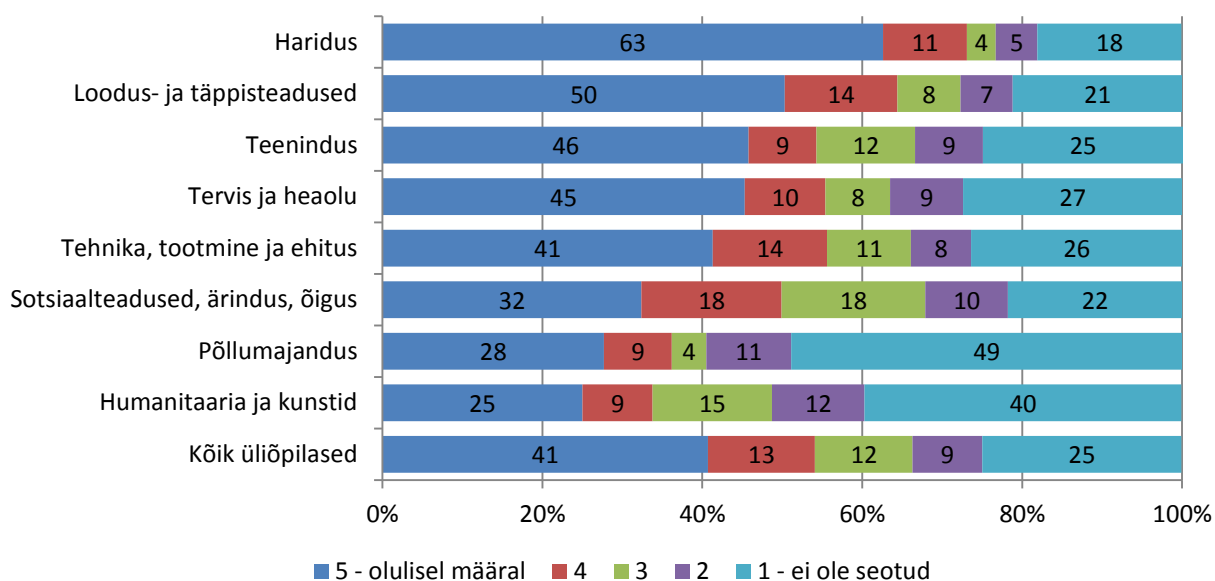
2011. aastal avaldatud uuringus „Üliõpilaste töötamise fenomen Eesti kõrghariduses“ (Mägi jt 2011) toodi välja, et üheks õpingute kõrvalt töötamise põhjuseks on töökogemuse omandamise soov, et suurendada konkurentsivõimet tööturul. Seega on ka mõneti ootuspärane, et tuleviku kindlustamiseks soovivad üliõpilased juba varakult tööturule siseneda. Õppevaldkonniti on näha, et ülekaalukalt kõige rohkem töötasid õpingute kõrvalt sotsiaalteaduseid, äriandust ja õigust tudeerivad üliõpilased (62%) ning hariduse valdkonna üliõpilased (59%; joonis 8.6). Siinkohal on oluline märkida, et ilma doktorantide rühmata oleks näiteks põllumajandust õppivate üliõpilaste seas regulaarselt töötavate üliõpilaste osakaal 24%, st doktorantide kaasamine mõjutab teatud õppevaldkondades tulemusi.

Joonis 8.6. Töötavate üliõpilaste osakaal (%) õppevaldkondade lõikes

Allikas: EUROSTUDENT V, 2013.

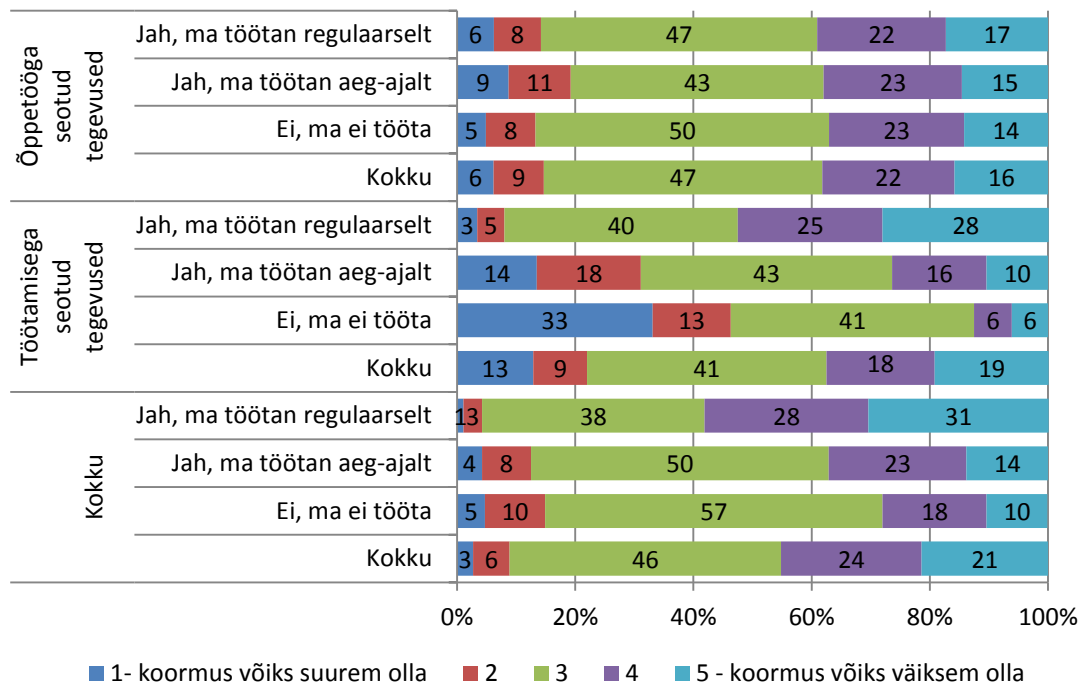
Lisaks üldisele töökogemusele on oluline ka erialaline töökogemus, mis annab võimaluse juba varakult õpitut praktikas rakendada. Töökoha seotust erialaga hindasid kõige kõrgemalt hariduse valdkonna üliõpilased. 63% töötavatest hariduse valdkonna üliõpilastest leidis, et nende töökoht on olulisel määral seotud õpitavaga. Märkimisväärne on saadud tulemus eelkõige seetõttu, et hariduse valdkonna üliõpilaste seas oli töötavate üliõpilaste osakaal kõrge. Samal ajal leidis aga vaid 32% sotsiaalteaduste, äriduse ja õiguse üliõpilastest, et nende töökoht on olulisel määral seotud õpitava erialaga. Võrdlemisi kõrgelt on oma töökoha seotust erialaga hinnanud loodus- ja täppisteaduste, teeninduse ning tervise ja heaolu valdkondade üliõpilased, kelle eeliseks erialalise töökoha leidmisel võib olla õpitava eriala konkreetsus. Laiapõhjalise humanitaaria valdkonna üliõpilased aga leidsid 40% juhtudest, et nende töökoht ei ole õpitava erialaga seotud (joonis 8.7). Kõikide erialade peale kokku leidsid päevase õppetööga üliõpilastest 37%, et nende töö on olulisel määral seotud õpitava erialaga, 30% leidsid, et nende töö ei ole seotud õpitava erialaga. Samal ajal leidis 49% kaugõppe üliõpilastest, et nende töö on õpitava erialaga olulisel määral seotud ning 19% leidsid, et nende töö ei ole seotud õpitava erialaga. Tulemus on ootuspärane, kuna kaugõppe vorm on sageli mõeldud inimestele, kes soovivad töö kõrvalt haridust omandada.

Joonis 8.7. Töökoha seotus õpitava erialaga õppevaldkondade lõikes

Allikas: EUROSTUDENT V, 2013.

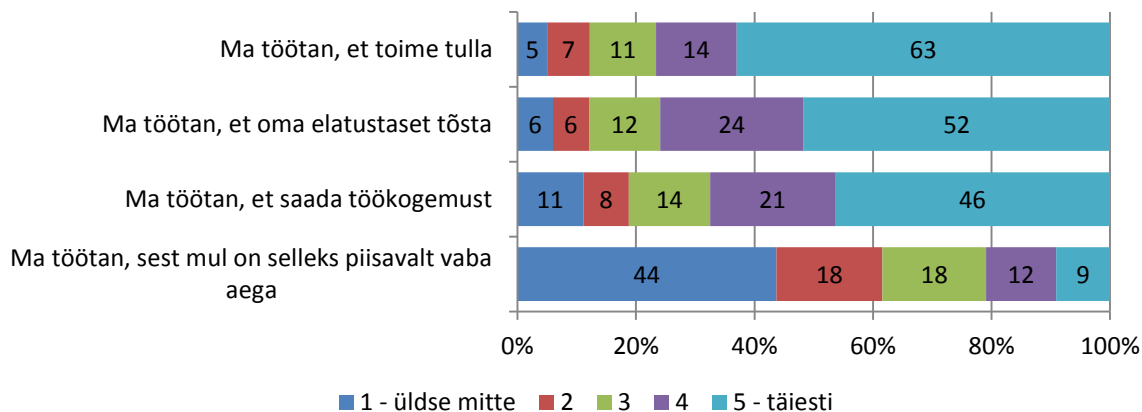
Arvestades seda, et suur osa töötavatest üliõpilastest õpib päevases õppes, tähendab see märkimisväärselt suurt koormust. Regulaarselt töötavad üliõpilased leidsid, et nende koormus seoses töötamisega võiks olla väiksem. Samas ei leidnud regulaarselt töötavad üliõpilased võrreldes nendega, kes regulaarselt ei tööta, märkimisväärselt rohkem, et õppetööga seotud tegevuste koormus võiks olla väiksem. Oluline on märkida, et mittetöötavad üliõpilased leidsid, et töötamisega seotud tegevustel võiks nende koormus suurem olla, mis viitab soovile leida tööturul rakendust (joonis 8.8).

Joonis 8.8. Rahulolu töö- ja õppekoormusega töökoormuse lõikes

Allikas: EUROSTUDENT V, 2013.

Põhjused, miks töötatakse, oldi kõige rohkem nõus väitega, et töötakse toime tulemise ning oma elatustaseme tõstmise pärast: nii leidsid vastavalt 63% ja 52% vastanutest. Väitega, et töötatakse pigem piisava vaba aja olemasolu pärast, nõustusid vähesed (joonis 8.9).

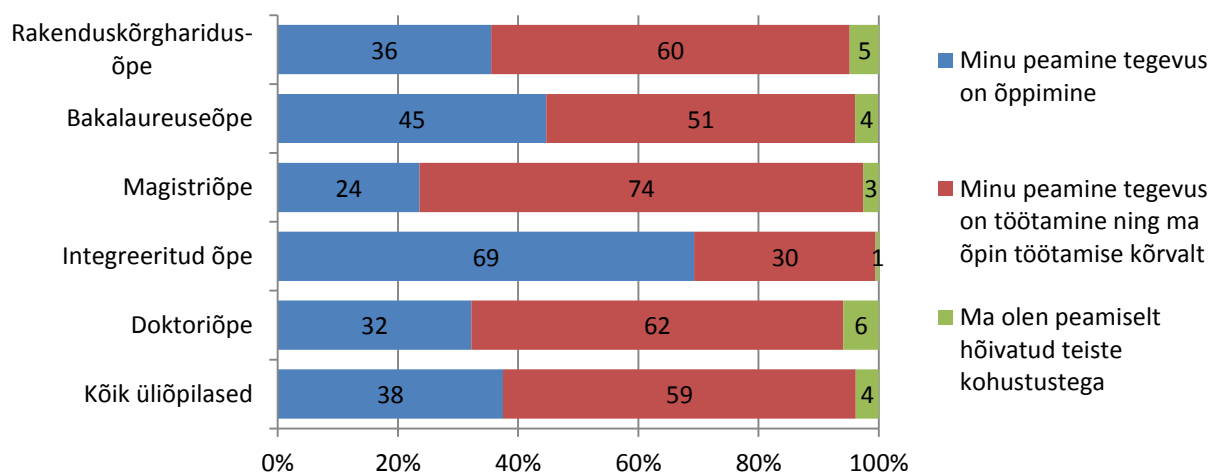
Joonis 8.9. Vastuste jagunemine töötamise põhjuste väidetele

Allikas: EUROSTUDENT V, 2013.

Oluline on märkida, et üle 30-aastastest oli väitega „Ma töötan, et toime tulla“ täiesti nõus 76%, kuid kuni 21-aastastest 45%. Sarnane hoiak oli ka väite „Ma töötan selleks, et oma elatustaset tõsta“ lõikes. Kuni 21-aastastest oli nimetatud väitega täiesti nõus 47%, 25–30-aastastest ning üle 30-aastastest vastavalt

56% ja 54%. Põhjuseks võib olla see, et üle 30-aastastel inimestel on tõenäoliselt juba finantskohustused, vajadus perekonna eest hoolitseda, suuremad eluasemekulud jm.

Arvestades olukorda, kus märkimisväärne osa üliõpilastest töötavad, on huvitav analüüsida, mida peavad nii regulaarselt kui ka aeg-ajalt töötavad üliõpilased ise oma peamiseks tegevuseks – kas töötamist või õppimist. Töötavate integreeritud õppe üliõpilaste jaoks on selgelt esiplaanil õppimine, töötavatel magistriõppe üliõpilastel aga töötamine (joonis 8.10). Päevase õppe üliõpilastest peab 56% oma peamiseks tegevusalaks õppimist. Samas, enam kui pooled päevasel ajal õppivatest magistriõppe ning doktoriõppe üliõpilastest seavad esiplaanile pigem töötamise – vastavalt 58% ja 57%.

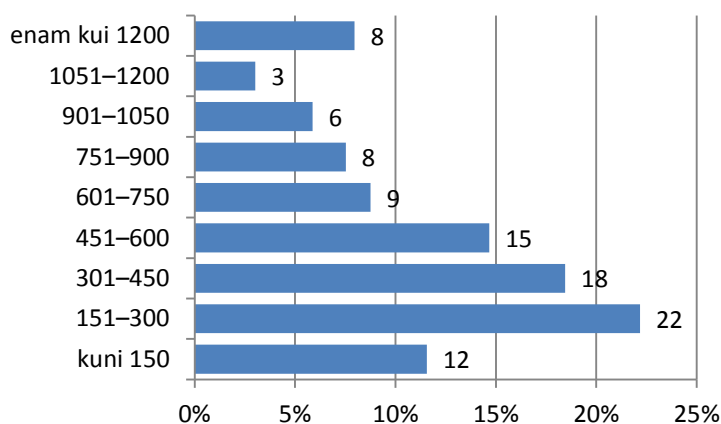
Joonis 8.10. Üliõpilaste peamine tegevus õppetasemete lõikes (küsimusele vastasid need üliõpilased, kes töötavad regulaarselt või aeg-ajalt)

Allikas: EUROSTUDENT V, 2013.

9. SISSETULEKUD JA TOETUSED

Eesti üliõpilaste sissetulekud olid 2013. aastal praktiliselt samal tasemel nagu 2010. aastal. Kui 2013. aastal oli keskmine üliõpilaste netosissetulek²¹ 545 eurot kuus, siis 2010. aastal oli see EUROSTUDENT IV uuringu (Kirss jt 2011) andmetel 524 eurot kuus (8192 krooni). Üliõpilaste sissetulekute kasv on olnud ligikaudu kaks korda madalam sama perioodi tarbijahinnaindeksi muutusest (perioodil 2010–2012 oli see Eesti statistikaameti andmetel 9,1%), mis tähendab, et Eesti üliõpilaste ostujõud on 2010. aastaga võrreldes vähenenud. 2012. aastal oli arvestuslik elatusmiinimum Eestis 196 eurot üheinimeselisel leibkonnal kuus (statistikaameti andmeil), minimaalne toidukorv moodustas sellest 88 eurot.

Enamiku üliõpilaste sissetulek oli tudengite keskmisest sissetulekust madalam. Üliõpilaste mediaansissetulek oli 2013. aastal 436 eurot, sealjuures on mediaansissetuleku ja keskmise sissetuleku vahe 2010. aastaga võrreldes vähenenud (mediaansissetulek oli 2010. aastal 6000 krooni ehk 383 eurot). Ühelt poolt võib seda tõlgendada kui Eesti üliõpilaste sissetulekute võrdsemaks muutumist, kuid samas on üliõpilaste jaotus sissetulekute suuruse järgi sarnaselt 2010. aasta EUROSTUDENT IV uuringu tulemustega (Kirss jt 2011) kaldu madalamate sissetulekute poole (joonis 9.1). 40% üliõpilaste kuine netosissetulek on 151–450 eurot; vahemikus 151–600 eurot on kuus kasutada 55% üliõpilastest. 12% üliõpilastest märkis, et neil on kasutada kuni 150 eurot kuus. Nii väikese sissetulekuga saavad toime tulla vaid need, kes elavad kellegi teise juures ja (osaliselt) kellegi teise kulul.

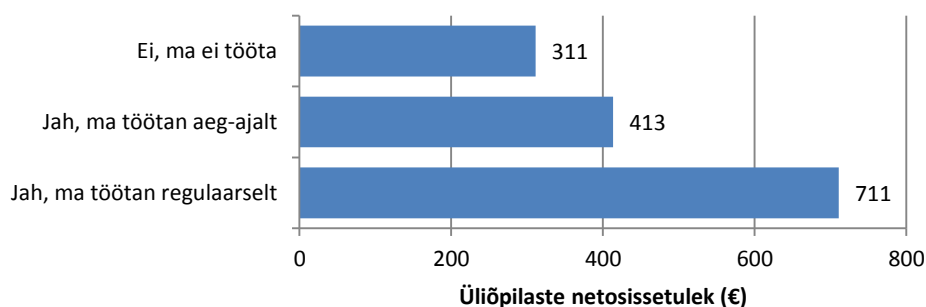

Joonis 9.1. Üliõpilaste jagunemine kuise netosissetuleku alusel (€)

Allikas: EUROSTUDENT V, 2013.

Regulaarselt töötas 2013. aastal 50% üliõpilastest (vt peatükk 8) ja töötavate üliõpilaste sissetulek oli ligikaudu kaks korda kõrgem kui mittetöötavatel ja aeg-ajalt töötavatel üliõpilastel (joonis 9.2).

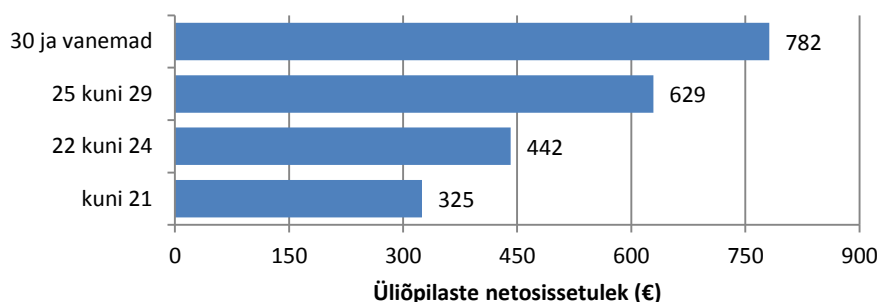
²¹ Arvestatud on vaid otsest rahalist sissetulekut, üliõpilastel paluti jätta märkimata kaudsed toetused (kui keegi teine tasub nende eest üüri vmt). Keskmise arvutamisel on valimist kõrvale jäetud 2% suurimate ja 2% väikseimate väärtustega vaatlusi, samuti doktorandid ja küsitluse hetkel välismaal õppivad üliõpilased.

Joonis 9.2. Üliõpilaste netosissetulekute erinevus üliõpilase tööturuseisundi alusel²²

Allikas: EUROSTUDENT V, 2013.

Kuna töötavate üliõpilaste osakaal kasvab koos vanusega (vt peatükk 8, joonis 8.2), siis kasvab koos vanusega ka üliõpilaste sissetulek (joonis 9.3). Kuni 21-aastasel üliõpilastel oli keskmiselt kasutada kuus 325 eurot, mis on väga sarnane 2013. aasta elatusmiinimumi suurusele (320 eurot kuus²³), 30-aastaste ja vanemate üliõpilaste kuine netosissetulek oli enam kui kaks korda suurem.

Joonis 9.3. Üliõpilaste netosissetulek kuus vanusegruppide kaupa²⁴

Allikas: EUROSTUDENT V, 2013.

Samuti erines sissetulek olenevalt õppevormist. Päevases õppes õppivatel üliõpilastel olid sissetulekud oluliselt väiksemad (keskmiselt 579 eurot kuus) kui õhtusel ajal või kaugõppes õppivatel üliõpilastel (keskmine 818 eurot). See peegeldab ülikoolide taotlust, et kaugõppes õpiksid töötavad inimesed (82% kaugõppes õppijaist ja 80% õhtusel ajal õppijaist töötab regulaarselt).

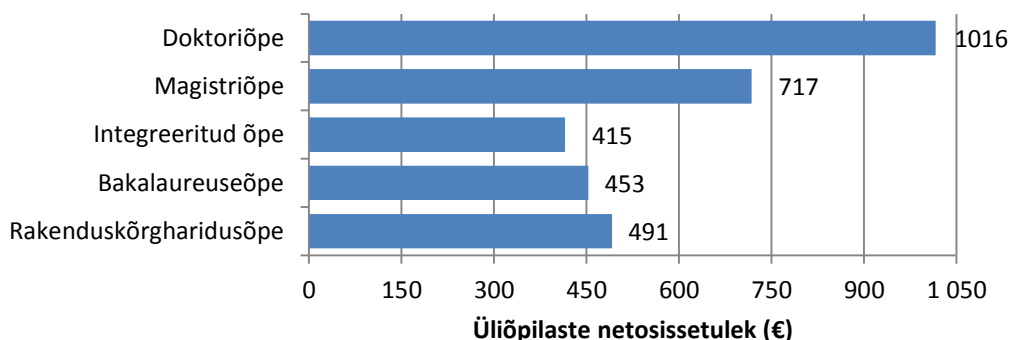
Üliõpilaste netosissetulek erines ka õppeastmeti. Kõige kõrgemad olid tulud doktorantidel, järgnesid magistrandid (joonis 9.4). See on ka ootuspärane, kuna doktoriõppe üliõpilased ongi juba pigem töötavad (teadustööd tegevad) inimesed, mitte niivõrd õppurid (vt ka peatükk 8). Samuti kajastab eri õppeastmete võrdlus teataval määral üliõpilaste vanusest tulenevat sissetulekute muutumist (joonis 9.3). Kuna üliõpilaste sissetulekud varieeruvad väga suures ulatuses, on statistiliselt oluline ainult doktorantide

²² Keskmiste arvutamisel on valimist kõrvale jäetud 5% suurimate ja 5% väikseimate väärtustega vaatlusi igas rühmas.

²³ Vabariigi Valitsuse 14. jaanuar 2013. a määrus nr 6 „Töötasu alammäära kehtestamine“, RT I, 11.01.2013, 7

²⁴ Keskmiste arvutamisel on valimist kõrvale jäetud 5% suurimate ja 5% väikseimate väärtustega vaatlusi igas rühmas

keskmise sissetuleku erinevus integreeritud õppe, bakalaureuse- ja rakenduskõrgharidusõppe üliõpilaste keskmisest sissetulekust.

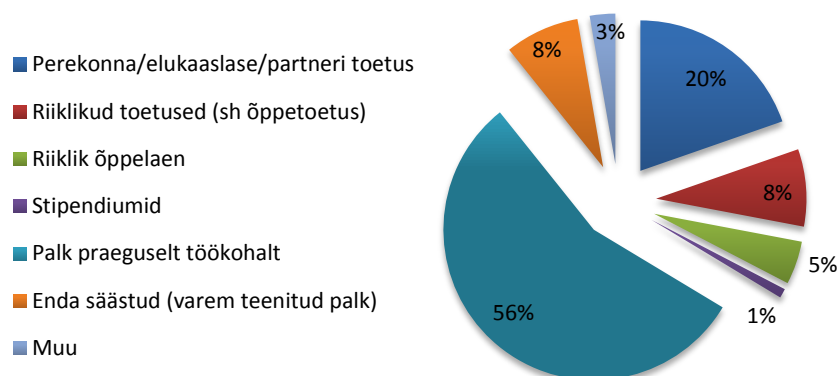
Joonis 9.4. Üliõpilaste netosissetulek koos õppeastmete kaupa²⁵

Allikas: EUROSTUDENT V, 2013.

Eesti üliõpilased on majanduslikult üsna iseseisvad. Üliõpilase netosissetuleku ja tema vanemate sotsiaalmajandusliku staatuse hinnangu vahel on nõrk korrelatsioon. Keskmisest kõrgema staatusega vanemate lastel kasvab sissetulek koos üliõpilase hinnanguga oma vanemate sotsiaalmajandusliku staatuse kohta.

Töötamine on Eesti üliõpilaste hulgas kasvanud (vt peatükk 8), selle üheks põhjuseks on peetud üliõpilaste majanduslikku olukorda. Keskmiselt moodustaski üliõpilaste sissetulekutes enam kui poole (56%) töötasu praeguselt töökohalt, st õppimisega paralleelselt töötamise eest saadud tasu (joonis 9.5). Tähtsuset järgmine oli perekonna või elukaaslase toetus (20%), ülejäänud sissetulekud moodustasid igauks keskmiselt vähem kui 10% ja kõik kokku vähem kui veerandi üliõpilaste sissetulekutes. Selline jaotus on peaaegu identne üliõpilaste keskmiste tulude jagunemisega 2010. aastal (Kirss jt 2011). Võrreldes toonasega on pisut suurenenud perekonna või elukaaslase toetus (2010. aastal oli see 18%), mis võib olla seotud leibkondade paranenud majandusliku olukorraga majandussurutisest taastumise järel. Veidi on vähenenud üliõpilaste endi varem teenitud säästude osakaal (2010. aastal 11%). Stabiilsena on püsinud õppelaenude madal osakaal sissetulekutes ja stipendiumide ning riiklike toetuste osakaal kokku, ehkki toimunud on suur nihe riiklike toetuste (nii õppetoetused kui sotsiaaltoetused kokku) suurenemise ja stipendiumide vähenemise suunas.

²⁵ Keskmiste arvutamisel on valimist kõrvale jäetud 5% suurimate ja 5% väikseimate väärtustega vaatlusi igas rühmas.

Joonis 9.5. Üliõpilaste sissetulekute jaotumine erinevate allikate vahel²⁶

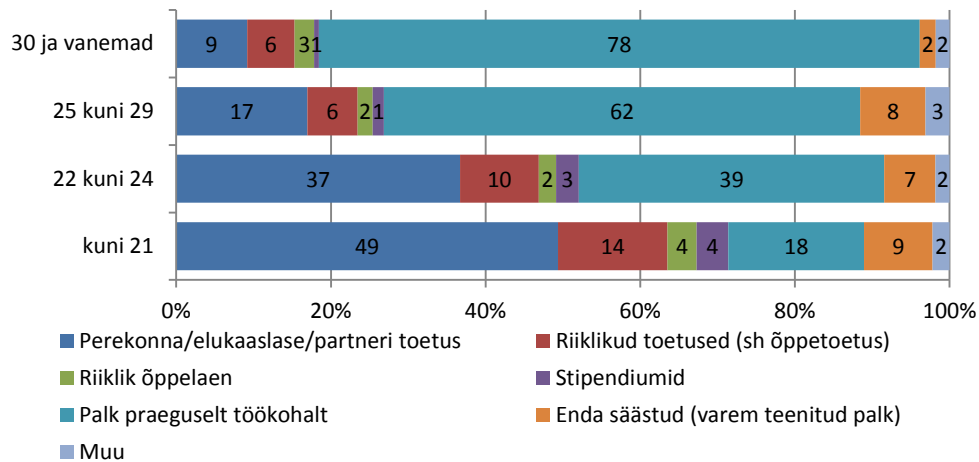
Allikas: EUROSTUDENT V, 2013.

Üliõpilaste vanuse kasvades muutub peamiselt perekonna toetuse ja õpingute ajal töötamisest teenitud sissetuleku proportsioon (joonis 9.6). Kui kuni 21-aastastest üliõpilastest peaaegu pooltel (49%) oli peamiseks sissetulekuallikaks perekonna või elukaaslase toetus, siis 30-aastaste ja vanemate hulgas oli selliseid üliõpilasi vaid 9%. Õpingute ajal töötamisest saadav sissetulek oli peamiseks sissetulekuallikaks 18% kuni 21-aastastest üliõpilastest, 62%-l 25–29-aastastest ning peaaegu 80%-l 30-aastastest ja vanematest üliõpilastest.

Eri vanusegruppides kuni vanuseni 29 aastat on sarnane nende üliõpilaste osakaal, kelle peamiseks sissetulekuks on varem teenitud säästud (nt suvisest töötamisest): 7–8%. 30-aastaste ja vanemate üliõpilaste hulgas oli see märksa madalam, kuid selles vanuses üliõpilaste seas on aeg-ajalt töötajaid ka märksa vähem kui nooremates vanusegruppides (vt peatükk 8).

Erinevaid riiklikke toetusi (nii sotsiaaltoetusi kui õppetoetusi kokku) nimetas oma peamiseks sissetulekuallikaks 14% kuni 21-aastastest üliõpilastest, 10% 22–24-aastastest üliõpilastest ja 6% 25-aastastest ja vanematest üliõpilastest. Seega on tulude jaotumises üliõpilaste erinevates vanuserühmades selge muster. Nooremate üliõpilaste hulgas on enam neid, kelle peamine sissetulek on pere toetus ja riiklikud toetused. Mida vanemate üliõpilaste rühma vaadelda, seda rohkem on neid üliõpilasi, kes teenivad oma sissetuleku peamiselt ise õppimise kõrvalt töötades. See on ilmses seoses üliõpilaste iseseisvumisega. Muud tuluallikad, sealhulgas riiklik õppelaen ja erinevad stipendiumid, on peamiseks sissetulekuallikaks väga vähestele üliõpilastele (vt ka jooniseid 9.5 ja 9.6).

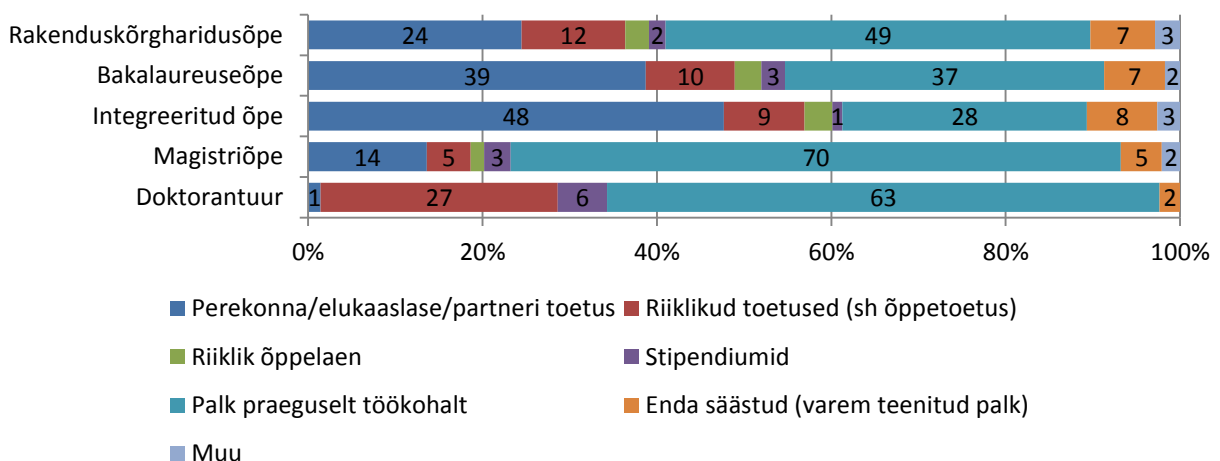
²⁶ Iga sissetulekuliigi keskmise arvutamisel on vaatluse alt välja jäetud 0,5% suurimate ja 0,5% väikseimate väärtustega vaatlusi.

Joonis 9.6. Erinevas vanuses üliõpilaste jagunemine peamise sissetulekuallika järgi

Allikas: EUROSTUDENT V, 2013.

Üliõpilaste peamine sissetulekuallikas erines erinevatel õppeastmetel õppivate üliõpilastel (joonis 9.7). Perekonna toetus oli kõige sagedasem sissetulek (48% üliõpilastest) integreeritud õppes õppivate üliõpilastel ja oluline ka bakalaureuseastme üliõpilastele (39%). Rakenduskõrgharidusõppes seevastu oli perekonna toetus peamiseks sissetulekuks ainult veerandil üliõpilastest (24%). Magistri- ja doktoriõppes perekonna toetus järsult langeb ning suureneb märgatavalt nende üliõpilaste osakaal, kes teenivad oma tulu töötamisega. See on seletatav üliõpilaste iseseisvumisega. Samas viitab see, et 70% magistriõppe üliõpilastest teenisid oma peamise sissetuleku õppimise kõrvalt töötades, et neil on võimalik vähem pühenduda aega õppimisele ning töötundide arvelt kahaneb õppetöös osalemise aeg (vt peatükk 7).

Joonis 9.7. Erinevatel õppeastmetel õppivate üliõpilaste jagunemine peamise sissetulekuallika järgi

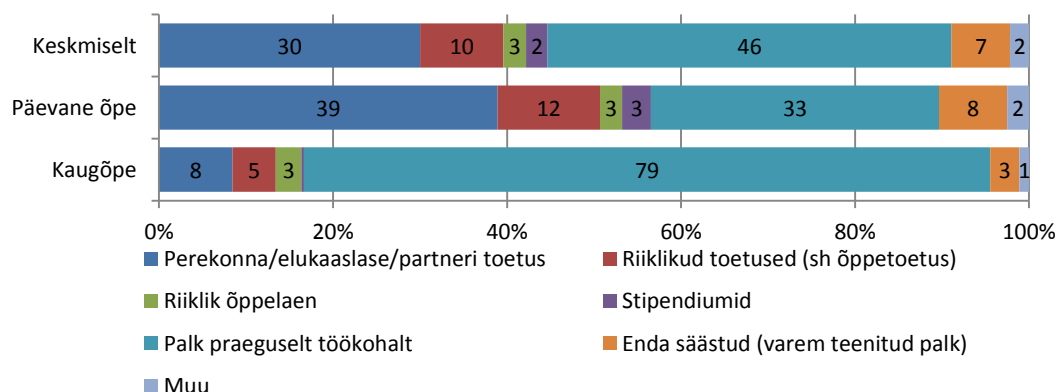
Allikas: EUROSTUDENT V, 2013.

Doktoriõppe üliõpilastest enam kui veerandil (27%) olid peamiseks sissetulekuallikaks riiklikud toetused. See viitab riiklike õppetoetuste suuruse tähtsusele. Doktorantide toetus on oluliselt suurem kui teistel

õppeastmetel makstav toetus. Siiski on ka teistel õppeastmetel, välja arvatud magistriõpe, 9–12% üliõpilasi, kelle peamiseks sissetulekuallikaks on erinevad riiklikud sotsiaal- ja õppetoetused.

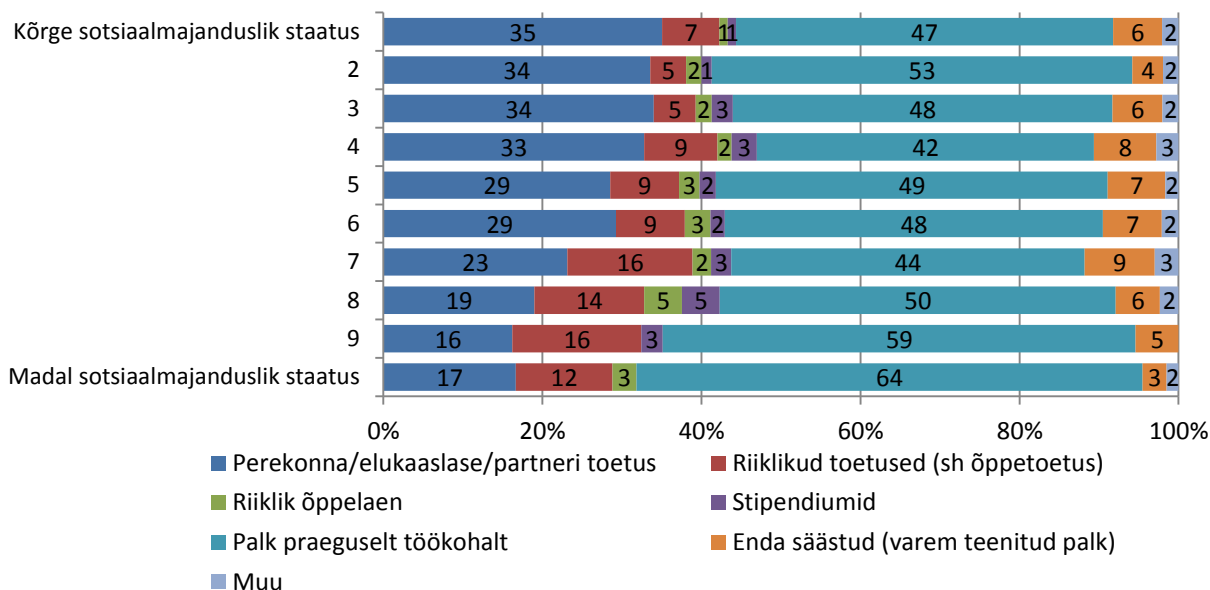
Kõige harvemini said oma peamise sissetuleku õppimise kõrvalt töötamisest integreeritud õppe üliõpilased. Kuna selles õppevormis domineerib meditsiini eriala, mis on väga intensiivse õppetööga, siis viitab see mõneti ka teiste erialade õppetöö koormuse vähesusele. Ülikoolide õppetöö on kohandunud üliõpilaste vajadusega töötada ja üliõpilaste õppetöö koormust on vähendatud sedavõrd, et neil on võimalik tööl käia. Kui õppetöö on aga väga intensiivne (nagu integreeritud õppes), siis jääb üliõpilastel töötamiseks vähem võimalusi ja nende sissetulek sõltub enam pere ja lähedaste toetusest.

Päevases õppes ja kaugõppe vormis õppivad üliõpilased erinesid samuti oluliselt peamise sissetulekuallika põhjal (joonis 9.8). Kaugõppe üliõpilased valdavalt töötavad ja on oma vanematest lahus elavad täiskasvanud, nende peamiseks sissetulekuks on kõige sagedamini enda teenitud töötasu. Pere toetus, mis on päevase õppe üliõpilastel väga sage peamine sissetulekuallikas, on kaugõppes seda üsna harva. Ka kõik teised sissetulekuallikad, va riiklik õppelaen, on päevase ja kaugõppe üliõpilaste vahel peamiseks sissetulekuallikaks erineva sagedusega. Statsionaarõppe üliõpilased sõltusid sagedamini riiklikest toetustest, stipendiumidest (mida ei nimetanud oma peamiseks sissetulekuallikaks ükski küsitlusele vastanud kaugõppe üliõpilane) ja ka enda varem teenitud säästudest.

Joonis 9.8. Päevases ja kaugõppes õppivate üliõpilaste jagunemine nende peamise sissetulekuallika järgi
Allikas: EUROSTUDENT V, 2013.

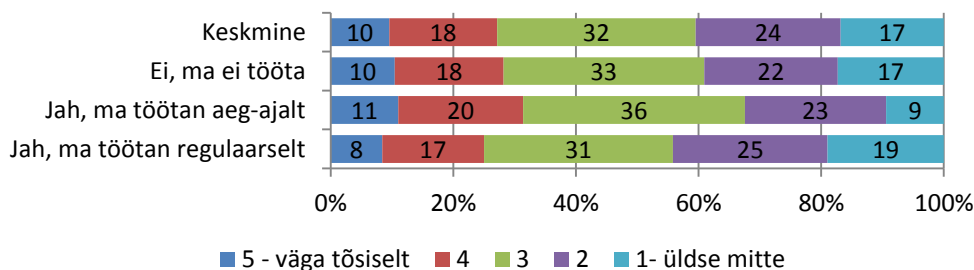
Üliõpilaste peamine sissetulekuallikas on seotud vanemate sotsiaalmajandusliku staatusega (joonis 9.9). Ehkki kõigis vanemate staatuse poolest erinevates üliõpilaste rühmades (siinkohal on analüüsist välja jäetud doktorandid) oli kõige enam neid üliõpilasi, kelle peamiseks sissetulekuallikaks oli töötamisest saadav sissetulek, on selliste üliõpilaste osakaal kõrgem madalama sotsiaalmajandusliku staatusega vanemate gruppides. Samuti kasvas vanemate staatuse kahanemisel üliõpilaste osakaal, kelle peamiseks sissetulekuallikaks olid erinevad riiklikud sotsiaal- ja õppetoetused. Samal ajal on kõrgema sotsiaalmajandusliku staatusega vanemate laste hulgas kõrgem nende osakaal, kelle peamiseks sissetulekuallikaks on perekonna toetus. Eelnev viitab, et madalama sotsiaalmajandusliku staatusega peredest pärit üliõpilased peavad sagedamini ise oma õpinguid finantseerima ja saavad vähem loota vanemate toele.

Joonis 9.9. Vanemate sotsiaalmajandusliku tausta poolest erinevate üliõpilaste jagunemine peamise sissetulekuallika järgi

Allikas: EUROSTUDENT V, 2013.

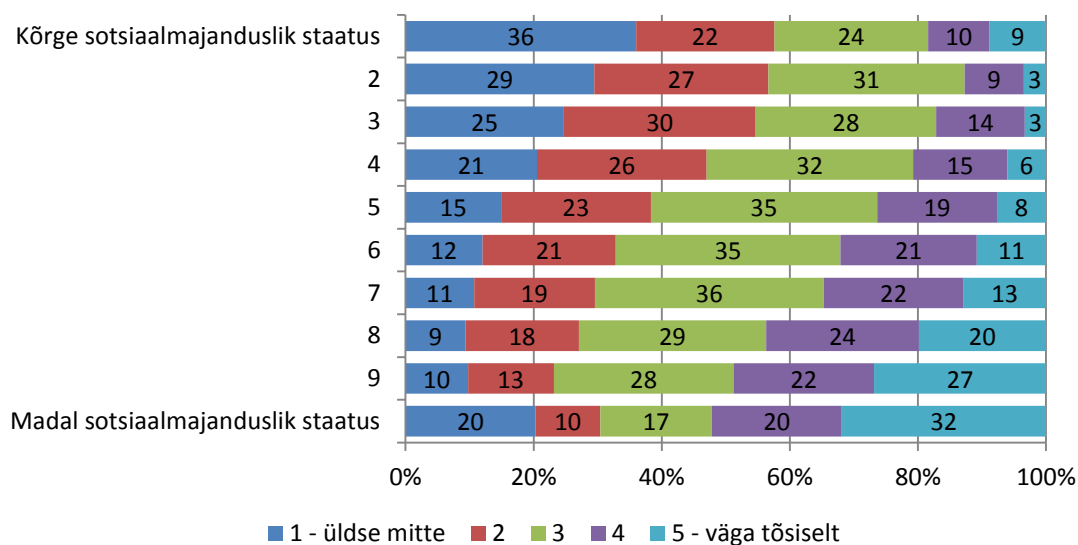
Neid üliõpilasi, kes tunnevad, et neil on praegu rahalisi raskusi (vastasisid joonisel 9.10 toodud küsimusele „väga tõsiselt“ või „tõsiselt“), oli enam kui veerand (28%; vt joonis 9.10). See selgitab töötamise suurt osakaalu üliõpilaste seas ning viitab erinevate toetusmeetmete ja stipendiumite vajadusele. 41% leidis, et neil kas on vähe rahalisi raskusi või pole üldse rahalisi raskusi. Taas võib oletada töötamise tähtsust nende vastanute sissetulekute kujunemises. Regulaarselt töötavate üliõpilaste hulgas oli teistest rühmadest oluliselt vähem neid, kes väitsid, et neil on praegu kas väga tõsiseid või tõsiseid rahalisi raskusi (joonis 9.10) ja rohkem neid, kes ütlesid, et neil on kas väikeseid rahalisi raskusi või pole neid üldse. Samas tuleb arvestada, et rühmade vahelised erinevused on vaid mõne protsendipunkti suurusel (ehkki statistiliselt olulised). Seetõttu võib arvata, et suur osa üliõpilasi saab ka teistest allikatest piisavalt toetust, et olla oma sissetulekute tasemega suhteliselt rahul. Sealjuures ei ole erineval määral rahalisi raskusi tunnetavate üliõpilaste sissetulekute suurusel statistiliselt oluliselt erinevad.

Joonis 9.10. Hinnang rahaliste raskuste tajumisele töötavate ja mittetöötavate üliõpilaste hulgas

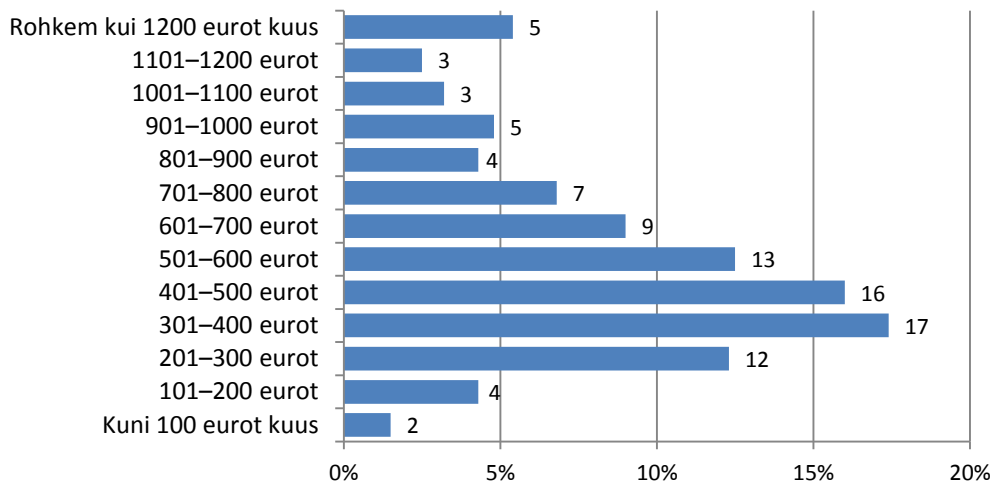
Allikas: EUROSTUDENT V, 2013.

Eelnev viitab perekondliku tausta olulisusele üliõpilaste hinnangus oma toimetulekule. Majanduslike raskuste tunnetamise ja üliõpilase vanemate sotsiaalmajandusliku tausta enesehinnangu vahel on tugev seos: mida kõrgemaks hindab üliõpilane oma vanemate sotsiaalmajanduslikku staatust, seda vähem tunnetab ta ka rahaliste raskuste olemasolu (joonis 9.11). Kuna sotsiaalmajanduslik staatus kätkeb endas nii finantsseisu kui ühiskondlikku positsiooni, siis võib vanemate kõrge sotsiaalmajanduslik staatus tähendada üliõpilase jaoks lisaks majanduslikule toele ka suurt sotsiaalse ja kultuurilise kapitali pagasit, mis omakorda võib mõjutada hakkamasaamist (nt oskus ja julgus kandideerida stipendiumitele, parematele töökohtadele jne).

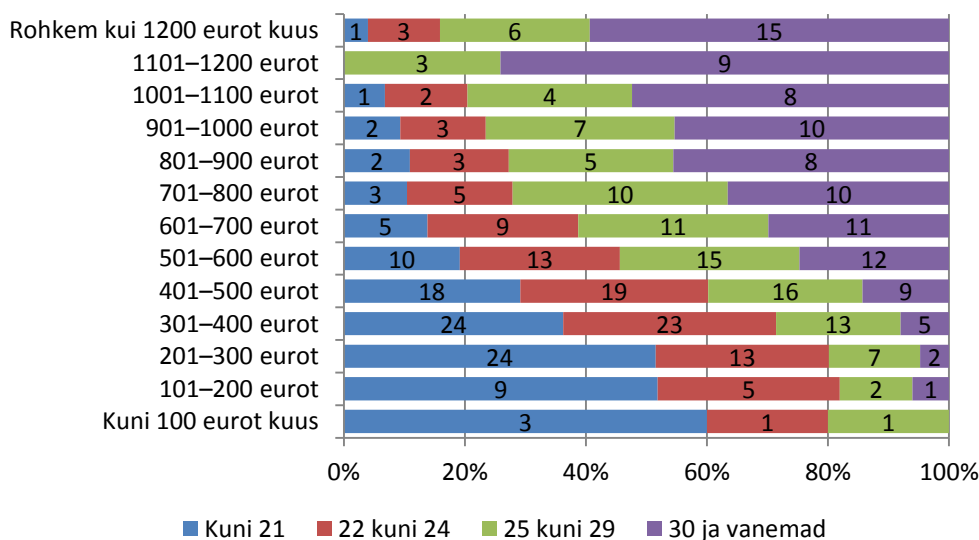
Joonis 9.11. Üliõpilase hinnang oma vanemate sotsiaalmajanduslikule staatusele seostatuna hinnanguga, mil määral ta tunnetab rahalisi raskusi
Allikas: EUROSTUDENT V, 2013.

Kõige rohkem oli neid üliõpilasi, kes hindasid, et neil võimaldaks ilma tööl käimata täiskoormusel õppimisele pühenduda sissetulek vahemikus 301–400 eurot kuus (joonis 9.12). See summa on väiksem kui praegune üliõpilaste keskmine netosissetulek, mis omakorda seletab suhteliselt kõrget rahulolu sissetulekute tasemega (joonis 9.10). Üliõpilaste arvamuste varieeruvus on suur. Sissetulekut 301–400 eurot kuus pidas piisavaks vähem kui viiendik üliõpilastest. Kolmandiku üliõpilaste arvates oleks õppimisele pühendumiseks piisav sissetulek vahemikus 301–500 eurot kuus, 201–600 eurot kuus oleks piisav 58% üliõpilaste arvates. Pooled üliõpilastest hindasid, et neile oleks piisav sissetulek kuni 500 eurot kuus.

Joonis 9.12. Üliõpilaste jagunemine arvamuse järgi, milline sissetulek kuus võimaldaks neil täiskoormusega õppida ilma töötamata
Allikas: EUROSTUDENT V, 2013.

Üliõpilaste tunnetatud sissetulekuvajadus kasvab ootuspäraselt koos üliõpilase vanusega (joonis 9.13). Kui sissetulekut kuni 300 eurot kuus piisavaks hindavate üliõpilaste seas olid pooled kuni 21-aastased ja üle 25-aastasi oli vaid viiendik, siis 1000 eurost suuremat sissetulekut piisavaks pidavate üliõpilaste hulgas oli 30-aastasi üle poole ja alla 21-aastasi vähem kui 7%. Koos vanusega kasvab üliõpilastel iseseisvus, tekivad uued kohustused (sh seoses lastega), muutuvad harjumused ja seoses sellega tõuseb ka vajadus kõrgema sissetuleku järele.

Joonis 9.13. Üliõpilaste hinnangud sellele, milline sissetulek kuus võimaldaks neil täiskoormusega õppida ilma töötamata, vanusegruppide lõikes
Allikas: EUROSTUDENT V, 2013.

10. ÜLIÕPILASTE KULUTUSED

Käesolevas peatükis antakse ülevaade üliõpilaste kulutustest, eristades kahte peamist kulutuste gruppi: elamiskulusid ja õpingutega seotud kulusid. Esimesse rühma kuuluvad kulud eluasemele (üür, kommunaalmaksud jt), toidule, transpordile, tervishoiule ja vaba aja tegevustele, samuti muud kulud nagu kulud riietusele, lemmikloomadele, kindlustusele jms. Õpingutega seotud kulud hõlmavad õppemaksu, üliõpilasorganisatsioonide liikmemakse, õppematerjalidega seonduvaid kulusid ning muid õpingutega seotud kulusid nagu eratunnid, õppekavavälised kursused jms.

Üliõpilaste kogukulud ühes kuus (sh elamiskulud ja õpingutega seotud kulud) olid 2013. aasta kevadsemestril keskmiselt²⁷ 613 eurot, 2010. aastal olid üliõpilaste kogukulud kuus keskmiselt 560 eurot (8772 krooni, Kirss jt 2011). Kuigi keskmised kulud on kasvanud, tuleb arvesse võtta ka kiiret inflatsiooni ja kaupade hindade tõusu vaatlusalusel perioodil (statistikaameti andmetel oli tarbijahinnaindeksi tõus perioodil 2010-2012 9,1%). Seetõttu ei saa suurenenud kulutusi üheselt seostada üliõpilaste oluliselt paranenud elujärgiga, sest kõrge inflatsiooni tõttu on teatud kaupade ja teenuste hinnad suurenenud enam, kui on kasvanud üliõpilaste kulutused. Väga selgelt erinevad päevasel ajal õppijate (520 eurot) ning kaugõppes õppijate (782 eurot) keskmised kuised kulutused. Samuti on keskmised kulud oluliselt erinevad õppetasemete lõikes: madalaimad on kulud bakalaureuseõppes (544 eurot) ning rakenduskõrgharidusõppes (599 eurot), kõrgeimad magistritasemel õppijate seas (731 eurot).

Sarnaselt varasema, EUROSTUDENT IV uuringuga (Kirss jt 2011) ilmnes ka 2013. aastal oluline lahknevus üliõpilaste keskmiste kulude ja keskmiste sissetulekute osas (joonis 10.1). Üliõpilaste keskmised tulud ühes kuus olid 2013. aastal 545 eurot (vt peatükk 9), mis on ligi 11% vähem kui ühes kuus tehtavate kulutuste keskmine. Keskmiste tulude ja kulude erinevust võib põhjustada see, et tulenevalt eriliigiliste kulude suurest arvust on üliõpilastel neid keeruline meenutada ja kulude hindamine on seetõttu ebatäpsem kui sissetulekute kajastamine. Samuti võib kulude ja tulude lahknevus tuleneda sellest, et üliõpilased elavad mitmekesi koos ning vastajad ei ole näiteks eluasemega seotud kulusid ankeedile vastates proportsionaalselt jaotanud kõigi elamispiinal elavate inimeste vahel, vaid need on kajastatud üliõpilase kuludes täies mahus. Kulude ja tulude erisuse põhjuseks võib olla ka kaudsete sissetulekute alahindamine. Suurimad on erisused sissetulekute ja kulutuste vahel eelkõige madalamates sissetulekugruppides. Kuni 150 eurot kuusissetulekuga üliõpilasi on küsitluse andmetel ligikaudu 12%, sama suurusega kuludega üliõpilaste osakaal on vaid 7%. Sarnane kulutuste ja tulude jaotuse ebakõla esines ka EUROSTUDENT IV uuringus (Kirss jt 2011).

²⁷ Keskmise arvutamisel on valimist kõrvale jäetud 2,5% suurimate ja 2,5% väikseimate väärtustega vaatlusi, samuti doktorandid ja parasjagu välismaal õppivad üliõpilased (N=4050).

Joonis 10.1. Üliõpilaste jagunemine kulutuste ja sissetulekute järgi, € (vastavate kulutustega gruppide osakaal kõigist üliõpilastest)

Allikas: EUROSTUDENT V, 2013.

Üliõpilaste keskmised kulutused on seotud üliõpilase hinnanguga oma vanemate sotsiaalmajanduslikule staatusele. Samas ei ole seos lineaarne, vaid U-kujuline: kõige madalamad on keskmised kulud nendel üliõpilastel, kes on hinnanud oma vanemate sotsiaalmajanduslikku staatust keskmiseks. Samas tuleb arvestada, et sotsiaalmajandusliku staatuse hinnangu näol on tegemist vastajate subjektiivsete arvamustega (nn *self-reporting*).

Elamiskulud moodustasid üliõpilaste kogukuludest ligikaudu 96% ehk 588 eurot ühes kuus²⁸, seejuures mediaanvastajal täpselt 500 eurot. Suurimad elamiskulud on magistriõppe üliõpilastel ja kaugõppes õppijatel (tabel 10.1).

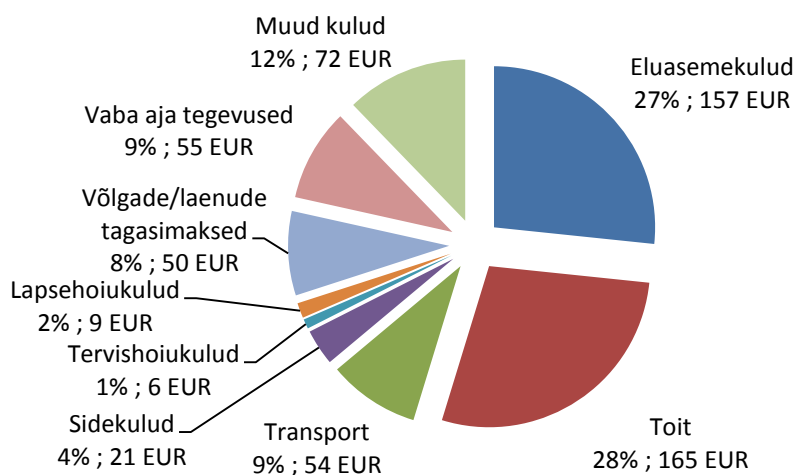
Tabel 10.1. Üliõpilaste elamiskulude jaotus õppeastmete ja õppetöö toimumise aja järgi (keskmised kulud ühes kuus, eurot)

Õppeaste	
rakenduskõrgharidusõppes	589
bakalaureuseõppes	532
integreeritud bakalaureuse- ja magistriõppes	510
magistriõppes	714
Õppetöö toimumise aeg	
päevasel ajal	512
kaugõppena (nädalavahetustel või tsükliõppena)	769

Allikas: EUROSTUDENT V, 2013.

²⁸ Keskmise arvutamisel on tulenevalt ebaharilike vaatluste suurest arvust jäetud valimist kõrvale 2,5% suurimate ja 2,5% väikseimate väärtustega vaatlusi, samuti doktorandid ja parasjagu välismaal õppivad üliõpilased.

Suurimateks kulukohtadeks olid toit (keskmiselt 165 eurot kuus), eluasemekulud (157 eurot) ning muud kulud, mille hulka kuuluvad kulud riietusele, tubakale, alkoholile jms (72 eurot, joonis 10.2). Statistikaameti leibkonna eelarve uuringu kohaselt kulutas leibkonnaliige 2012. aastal kuus keskmiselt 289 eurot²⁹, suurimateks kuluartikliteks olid seejuures kulud toidule, mis moodustasid 27% ning kulud eluasemele, mis moodustasid 18% tarbimiskuludest. Kuigi keskmise leibkonnaliikme suurimad kuluartiklid ning nende proportsioonid elamiskuludes on sarnased üliõpilaste kulude struktuuriga, on absoluutsummana üliõpilaste kulud märkimisväärselt suuremad. Eesti keskmise leibkonnaliikmega võrreldes on selgelt suuremad ka üliõpilaste kulud transpordile (vastavalt 36 ja 54 eurot). Keskmise leibkonnaliikmega võrreldes on madalamad vaid üliõpilaste kulutused tervishoiule (vastavalt 10 ja 6 eurot), mis on ootuspärane, sest tegemist on noorte inimestega, kellel esineb terviseprobleeme harvem kui vanemates vanusegruppides.

Joonis 10.2. Üliõpilaste elamiskulude jaotus erinevate kulugruppide vahel

Allikas: EUROSTUDENT V, 2013.

Keskmise leibkonnaliikmega võrreldes ligi kaks korda kõrgemaid üliõpilaste keskmisi elamiskulusid võib ühelt poolt pidada üllatavaks, sest üliõpilasi on traditsiooniliselt peetud vähenõudlikeks. Samas on keskmise leibkonnaliikmega võrreldes suurte kulude põhjuseks ilmselt asjaolu, et üliõpilased moodustavad tihti üksinda ühe leibkonna (vt peatükk 6), mistõttu kõik kulutused jagunevad vaid ühe inimese peale. Keskmise leibkonna suurus 2012. aastal oli aga 2,2 inimest, mistõttu kulud jagunesid enama arvu leibkonnaliikmete vahel. Näiteks OECD modifitseeritud ekvivalentsuskaalude kohaselt on teise täiskasvanud leibkonnaliikme kulud vaid 50% leibkonnapea kuludest ning kuni 14-aastase lapse kulud vaid 30% leibkonnapea kuludest³⁰.

Suur erisus elamiskulude suuruse osas esineb sõltuvalt üliõpilaste tööturustaatuses. Uuringuperioodil regulaarselt töötanud üliõpilaste kulutused (keskmiselt 756 eurot) ületasid oluliselt vaid õpingutele pühendunud üliõpilaste kulusid (456 eurot). Samuti on suured erisused elamiskulude suuruses vanuserühmade lõikes (tabel 10.2). 30-aastaste ja vanemate elamiskulud (keskmiselt 994 eurot) ületasid 21-aastaste ja nooremate üliõpilaste kulusid (keskmiselt 443 eurot) enam kui kahekordselt. Seejuures

²⁹ Allikas: Eesti Statistikaamet.

³⁰ OECD <http://www.oecd.org/eco/growth/OECD-Note-EquivalenceScales.pdf>.

suureneb vanemates vanusegruppides eelkõige võlgade ja laenude tagasimaksete osakaal kulude struktuuris, mis on tingitud oma kodu soetamise ja kodulaenu teenindamisega. Samuti suurenevad vanuse kasvades märgatavalt kulutused toidule ja transpordile.

Tabel 10.2. Üliõpilaste elamiskulude struktuur vanuserühmade kaupa (keskmised kulud ühes kuus, eurot)

	21-aastane või noorem	22-24-aastane	25-29-aastane	30-aastane või vanem
Eluasemekulud	141	158	200	206
Toit	126	156	209	259
Transport	40	52	66	96
Sidekulud	18	22	25	33
Tervishoiukulud	4	6	8	14
Lapsehoiukulud	2	3	13	40
Võlgade/laenude tagasimaksed	9	22	74	160
Vaba aja tegevused	42	59	75	73
Muud kulud	61	74	89	114
KOKKU	443	553	758	994

Allikas: EUROSTUDENT V, 2013.

Üheks põhjuseks, miks vanemate üliõpilaste keskmised elamiskulud on märgatavalt kõrgemad, võib taas pidada kulude jaotamise aspekti: kuigi uuringus paluti vastata ainult „oma“ kulude kohta, siis võivad märgitud kulud kajastada kohati kõigi leibkonnaliikmete kulusid. Sellele viitab ka asjaolu, et lastega üliõpilaste kulud on kõigi vanuserühmade puhul märgatavalt kõrgemad kui ilma lasteta üliõpilastel (tabel 10.3).

Tabel 10.3. Elamiskulude jaotus vanuse ja lapse olemasolu järgi (keskmised kulud ühes kuus, eurot)

	21-aastane või noorem	22-24-aastane	25-29-aastane	30-aastane või vanem
Lapse või lastega	649	655	931	850
Ilma lasteta	424	511	619	774

Allikas: EUROSTUDENT V, 2013.

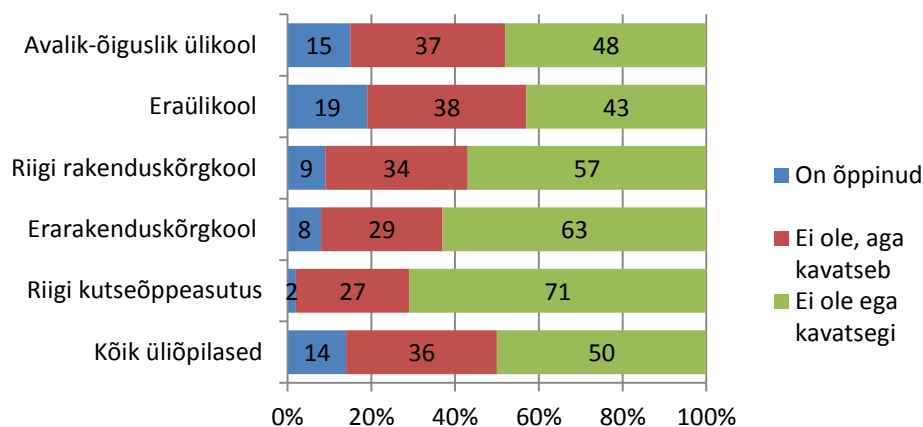
Õpingutega seotud kulud moodustasid 2013. aastal kogukuludest keskmiselt vaid 4% ehk 25 eurot ühes kuus³¹. Võrreldes 2010. aasta uuringuga (68 eurot, 1062 krooni) on keskmised õppekulud oluliselt kahanenud. Oodatult on õppekulude olulisim komponent õppemaks: riigieelarvelisel kohal õppijate keskmised õppekulud ühes kuus on vaid neli eurot, tasulistel kohtadel õppivatel üliõpilastel 102 eurot. Osa õppekulude kahanemisest võrreldes EUROSTUDENT IV (Kirss jt 2011) uuringutulemustega ongi seletatav sellega, et vahepealse ajaperioodil on kasvanud riigieelarvelistel õppekohtadel ning kahanenud riigieelarvevälistel õppekohtadel õppivate üliõpilaste osakaal üliõpilaskonnas.

³¹ Keskmise arvutamisel on jäetud valimist kõrvale 2,5% suurimate ja 2,5% väikseimate väärtustega vaatlusi, samuti doktorandid ja parasjagu välismaal õppivad üliõpilased.

11. RAHVUSVAHELINE MOBIILSUS

Välismaal õppimine annab noorele inimesele võimaluse nii erialaseks kui isiklikuks arenguks. Seetõttu on üliõpilaste rahvusvahelise mobiilsuse tõstmise olnud kõrghariduse sotsiaalse dimensiooni kõrval algusest peale Bologna protsessi keskmes. Euroopa Liidu tasandil on seatud eesmärgiks, et aastaks 2020 õpiks vähemalt 20% Euroopa Kõrgharidusruumi üliõpilastest mingi perioodi välismaal (Leuveni kommünikee).

EUROSTUDENT V uuring näitab, et Eesti üliõpilased on välismaal õppimisest huvitatud. Seniste kõrgharidusõpingute jooksul oli mingi perioodi välismaal õppinud 14% üliõpilastest ning lisaks neile kavatses 36% küsitletud üliõpilastest seda oma õpingute jooksul teha (joonis 11.1). EUROSTUDENT IV andmetel oli aastal 2010 välismaal õppinud 8% üliõpilastest ning 20% kavatses seda teha (Kirss jt 2011). Need tulemused on kooskõlas mobiilsustoetuste statistikaga, mis näitab, et välismaal õppimine on üliõpilaste seas kasvav trend³².

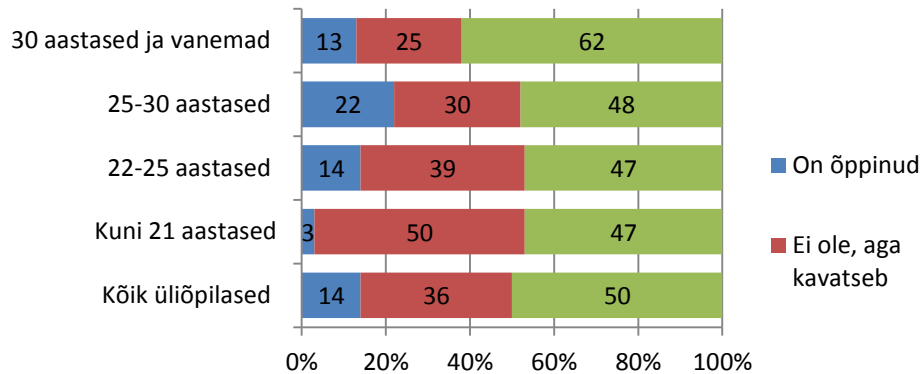
Joonis 11.1. Kõrgharidusõpingute ajal välisriigis õppimine õppeasutuse tüübi kaupa
 Allikas: EUROSTUDENT V, 2013.

Proportsionaalselt kõige rohkem oli mingi perioodi välismaal õppinud eraülikoolide üliõpilasi ning nende seas oli kõige rohkem ka neid, kes tõid välja soovi välisriigis õppida (38%). Keskmisest veidi enam oli välismaal õppinud ka avalik-õiguslike ülikoolide üliõpilased (15%). Rahvusvaheliselt kõige vähem mobiilsed olid riigi kutseõppeasutuste üliõpilased, kellest oli ajutiselt välismaal õppinud 2% ning välismaal õppida soovis 27% üliõpilastest.

Vanusegruppide lõikes oli õpingute kestel välismaal õppinute osakaal suurim 25–30-aastaste vanusegrupis, kellest on mingi perioodi oma kõrgharidusõpingutest välismaal veetnud 22% vastanutest (joonis 11.2). Üle 30-aastaste ning 22–25-aastaste vanusegruppides oli neid, kes on mingi perioodi välismaal õppinud, ligikaudu ühepalju (veidi alla 15%). Samas tuleb arvestada, et tegemist on väga erinevate gruppidega: üle 30-aastastel on perekondlike ja tööalaste kohustuste tõttu õpirändes osalemisel rohkem takistusi ja nende seas on võrreldes teiste vanusegruppidega vähem neid, kes kavatsesid veel välismaale õppima minna, samas kui 22–25-aastased on välismaal õppimise jaoks parimas eas ning tunnevad suurt huvi välisõpingute vastu. Kõige väiksem oli välismaal õppinute osakaal noorimas vanusegrupis (kuni 21-aastased), kelle puhul on see seletatav sellega, et oma nooruse tõttu ei ole nad veel

³² Allikas: SA Archimedese aastaraamatud 2005–2013.

jõudnud oma välismaal õppimise plaane teoks teha: 3% neist on mingi perioodi välismaal õppinud, kuid 50% selle vanusegrupi üliõpilastest plaanib seda teha.

Joonis 11.2. Kõrgharidusõpingute ajal välisriigis õppimine vanusegruppide kaupa

Allikas: EUROSTUDENT V, 2013.

Kõige sagedamini oli välismaale õppima suundunud kas bakalaureuse- või magistritaseme õpingute raames, vastavalt 39% ja 23%. Vähem oli välismaale õppima mindud rakenduskõrghariduse, integreeritud õppe ja doktoriõppe õppekavadel õppimise ajal, vastavalt 13%, 6% ja 7%. Välisõpingute sihtriikide esikümne moodustasid 1. Saksamaa, 2. Soome, 3. Hispaania, 4. Taani, 5.-7. Ameerika Ühendriigid, 5.-7. Prantsusmaa, 5.-7. Rootsi, 8. Suurbritannia, 9. Portugal ja 10. Austria. Keskmine välisõpingute kestus oli kuus kuud.

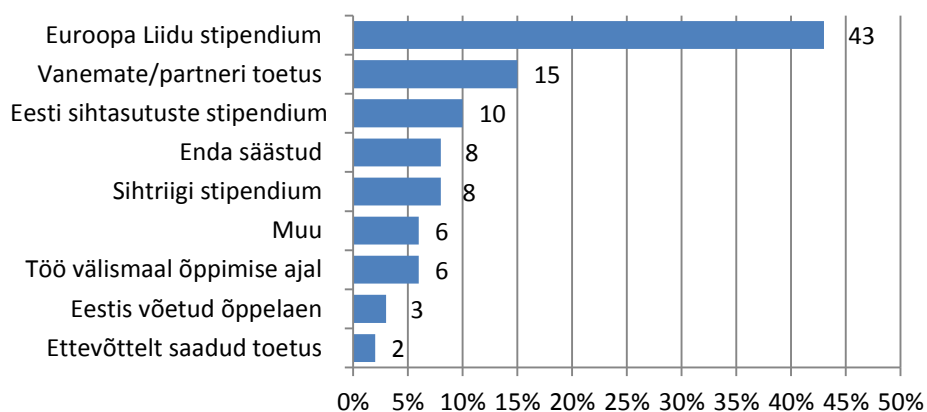
Välisõpingute puhul on oluline, kas kodukõrgkool tunnustab välismaal läbitud ainekursusi. Kõik välismaal kogutud ainepunktid kanti üle veidi rohkem kui pooltel (55%) välismaal õppinud üliõpilastel. Osa kogutud ainepunktidest kanti üle 14% üliõpilasel, mitte ühtegi ainepunkti 9% üliõpilasel. 10% üliõpilastest ei kogunudki oma välisõpingute jooksul ainepunkte ning 12% ootas uuringu läbiviimise hetkel otsust selle kohta, kas nende ainepunkte kodukõrgkoolis tunnustatakse või mitte.

Eesti üliõpilased suundusid välisriiki õppima peamiselt erinevate Euroopa Liidu programmide kaudu (Erasmus, Erasmus Mundus, Tempus, Leonardo da Vinci jms). Nende programmide poolt pakutavaid võimalusi oli kasutanud 61% välismaal õppinud üliõpilastest. Põhiosa nendest moodustasid Erasmuse programmi raames välismaal õppinud üliõpilased. Erasmuse programmis osalejate arv on aastate lõikes pidevalt kasvanud: kui EUROSTUDENT IV küsitluse ajal 2009/2010 sai Erasmuse programmist toetust 939 üliõpilast, siis 2011/2012 õppeaastal juba 1092³³. Muude programmide raames oli välismaal õppinud 18% välismaal õppinud üliõpilastest. Muudest stipendiumiprogrammidest olid populaarseimad DoRa, Kristjan Jaak ning vastuvõtva riigi või ülikooli poolt pakutavad stipendiumid. Umbes viiendik (21%) välismaal õppinud üliõpilastest pole seda teinud ühegi konkreetse programmi raames. Nii näiteks olid doktorantuuris õppivad üliõpilased viibinud mõnda aega välismaal doktorikooli rahastusel. Kuna välismaal õppimine on kulukas ja välisõpingute rahastamiseks väljaspool erinevaid stipendiumiprogramme pole väga palju võimalusi, kuid samas oli mitte ühegi konkreetse programmi raames välismaal õppinute protsent väga kõrge, on tõenäoline, et vähemalt osad selliselt vastanud üliõpilastest ei suutnud

³³ SA Archimedese aastaraamatud 2010 ja 2012.

küsimustiku täitmise ajal meelde tuletada, millise programmi raames nad välismaal käisid ning märkisid seetõttu vastusevariandi, kus nad ei pidanud oma välisõpinguid rahastanud programmi täpsustama.

Euroopa Liidu stipendiumiprogrammide olulisus üliõpilaste rahvusvahelise mobiilsuse toetamisel saab täiendavat kinnitust, kui vaadata välisõpingute peamisi rahastusallikaid (joonis 11.3). Mõni Euroopa Liidu stipendium on olnud peamine rahastusallikas 43% välismaal õppinud üliõpilaste jaoks. Välisõpingute peamiste rahastusallikadena on tihedamini mainitud veel vanemate või partneri toetust (15%), Eesti sihtasutuste stipendiume (10%) ning enda sääste ja sihtriigi stipendiume (mõlemad 8%). Kõige harvem on välisõpinguid rahastatud ettevõtelt saadud toetuse ning Eestis võetud õppelaenu abil, välismaal oli õppelaenu võtnud üks vastaja. Välisõpingute ajal õpingute kõrvalt töötamine ei ole samuti väga levinud viis oma välisõpingute rahastamiseks. Sarnane muster erinevate rahastusallikate kasutamissageduses joonistus välja ka EUROSTUDENT IV uuringus (Kirss jt 2011).

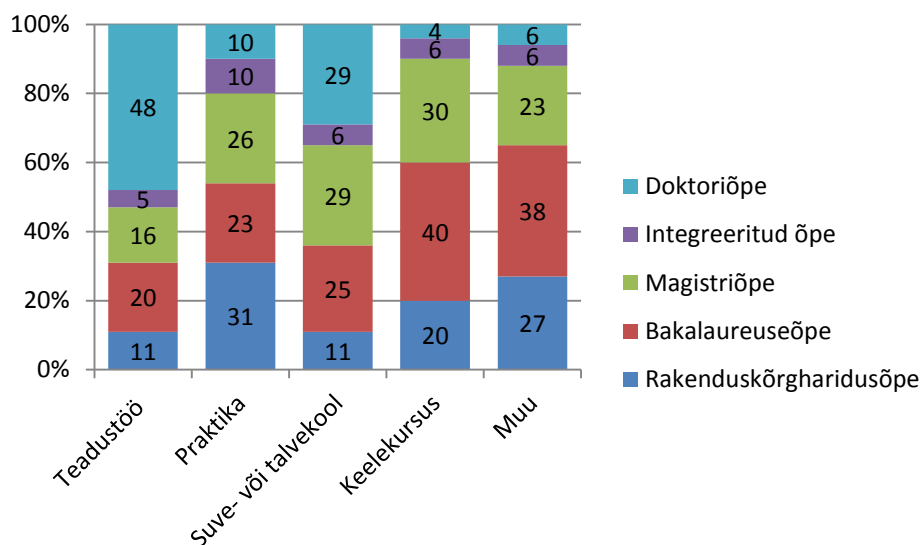
Joonis 11.3. Välisõpingute peamised rahastusallikad

Allikas: EUROSTUDENT V, 2013.

Nendest üliõpilastest, kes ei ole välismaal õppinud, kuid plaanivad seda teha, teadis 34%, millises välisriigis nad õppida sooviksid: esikümne moodustasid 1. Saksamaa, 2. Soome, 3. Suurbritannia, 4. Rootsi, 5. Ameerika Ühendriigid, 6. Prantsusmaa, 7. Hispaania, 8. Taani, 9. Holland ja 10. Venemaa. Ligikaudu pooled välismaale suunduda soovivatest üliõpilastest teadsid ka seda, millise programmi raames nad välismaale lähleksid. Nendest 61% läheks välismaale õppima mõne Euroopa Liidu stipendiumiprogrammi raames, 13% mõne muu programmi raames ja 26% eelistaks minna mitte ühegi konkreetse programmi raames.

Semester või kaks mõnes väliskõrgkoolis õppida pole ainus võimalus kõrgharidusõpinguid väliskogemusega rikastada. Praktika oma erialal, suve- või talvekoolides ja keelekursustel osalemine või teadustöö tegemine mõne uurimisgrupi juures pakuvad selleks samuti häid võimalusi. Sellistel õppetöoga seotud eesmärkidel on lühiajaliselt välismaal viibinud umbes kolmandik vastanutest. Kõige sagedamini jäeti selliste õppeviiside eesmärk ankeedis täpsustamata (35% muudel õppetöoga seotud eesmärkidel välismaal viibinud vastajatest), väljapakutud vastusevariantidest märgiti kõige tihedamini praktikat (22%) ja keelekursusi (17%), veidi vähem teadustööd ja suve- või talvekoole (mõlemad 13%). Kui vaadata erinevaid välismaal viibimise põhjuseid õppeastmete lõikes, siis väljajoonistuv muster näitab, et erinevat tüüpi välislähetused on populaarsed erinevatel õppeastmetel (joonis 11.4). Ootuspäraselt domineerivad seoses teadustööga välismaal viibinud üliõpilaste seas doktorandid, praktikavõimalusi on kõige enam

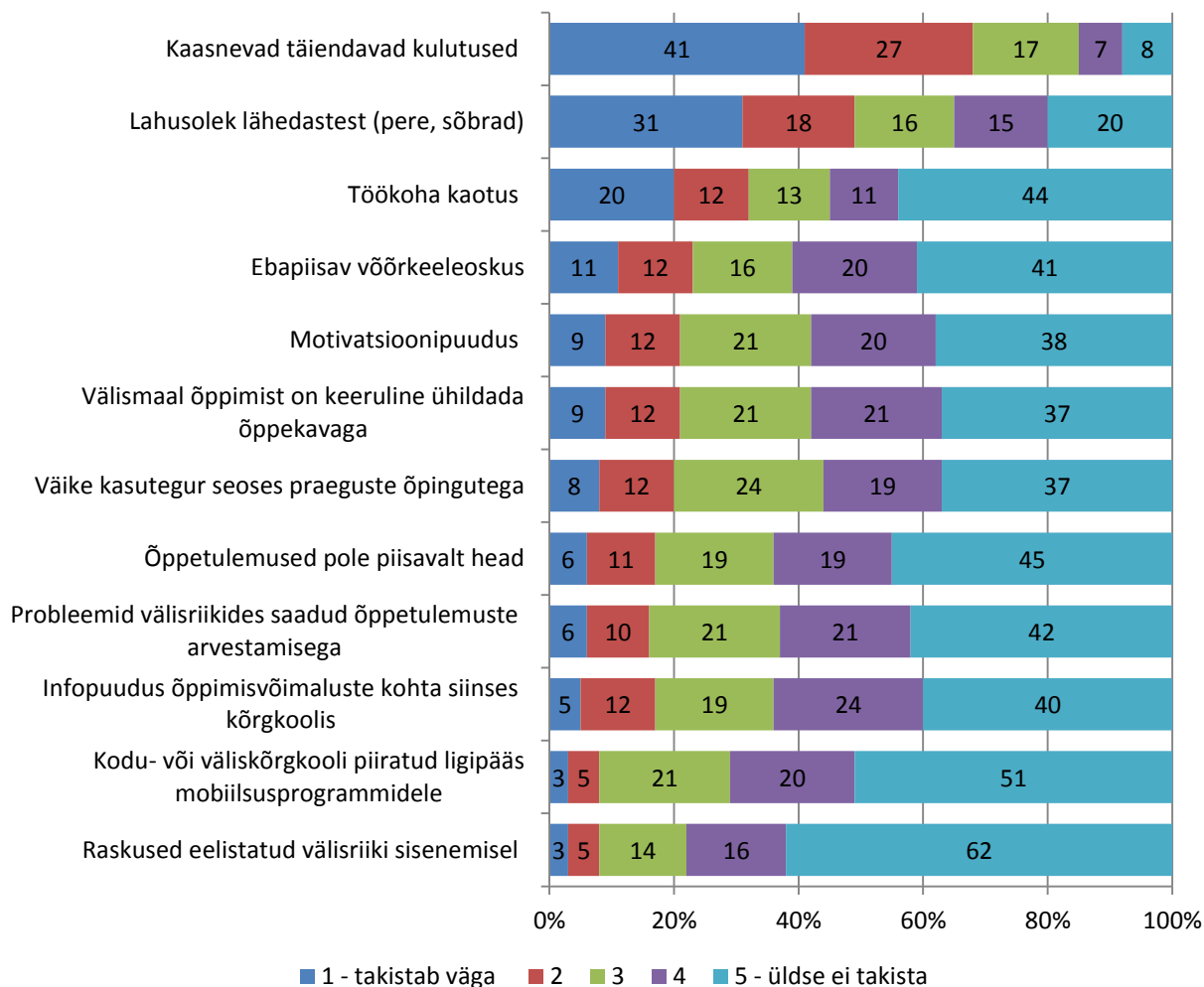
kasutanud rakenduskõrgharidusõppe üliõpilased, suve- ja talvekoolides on kõige rohkem käinud magistrandid ning keelekursustel bakalaureuseõppe üliõpilased. Mõnevõrra üllatuslikult on viiendik bakalaureuseastme üliõpilastest õppinud välismaal teadustööga seotud eesmärkidel, edestades sellise tulemusega magistrante. Ilmselt võib sellist tulemust osaliselt seletada sellega, et bakalaureuseõppe üliõpilased võivad võrreldes magistrantidega suhteliselt kergekäelisemalt igasuguse õppevisiidi liigitada teadustöö alla, samas kui magistrandid on õppe- ja teadustöö eristamisel mõnevõrra ettevaatlikumad.

Joonis 11.4. Muudel õppetöoga seotud eesmärkidel välismaal viibimine õppeastmete lõikes

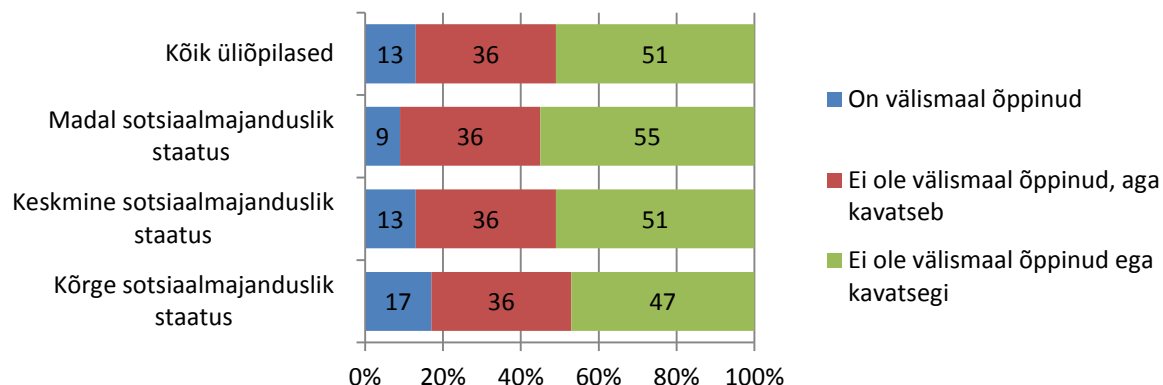
Allikas: EUROSTUDENT V, 2013.

Uuringus osalenutelt küsiti ka võimalikke takistuste kohta, mis piiravad üliõpilaste rahvusvahelist mobiilsust (joonis 11.5). Kõige rohkem toodi välismaal õppimist takistava asjaoluna välja sellega kaasnevaid kulusid, mida pidas takistuseks 68% vastanud üliõpilastest. Ligikaudu pooled üliõpilased hindasid välisõpinguid takistavaks teguriks lahusolekut lähedastest (perest, lastest ja sõpradest). Arvestades, kui paljud üliõpilased Eestis töötavad, ei ole üllatav, et kõrgel kohal välisõpinguid takistavate tegurite seas oli ka töökoha kaotus (45% juhtudest). Välisõpinguid takistavate tegurite esikolmik oli sarnane ka kolm aastat tagasi läbiviidud EUROSTUDENT IV uuringu (Kirss jt. 2011) tulemuste põhjal, kuigi võrreldes tollaste tulemustega olid lähedastest lahusolek ja rahateenimisvõimaluse kadumine seekord omavahel kohad vahetanud.

Joonis 11.5. Üliõpilaste hinnang välismaal õppimise plaane takistavate tegurite olulisusele
Allikas: EUROSTUDENT V, 2013.

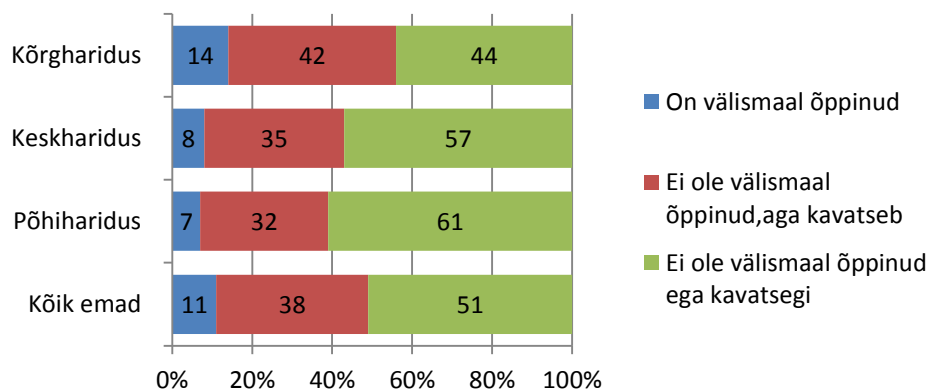
Üheks välisõpinguid takistavaks teguriks võib olla ka üliõpilase sotsiaalmajanduslik taust, sest kuigi erinevate stipendiumiprogrammide toel on avanenud võimalus välismaal õppida oluliselt suuremale hulgale noortele kui varem, domineerivad välismaale õppima suundujate seas sarnase taustaga üliõpilased. Rahvusvahelised uuringud on näidanud, et erineva sotsiaalmajandusliku taustaga üliõpilased erinevad üksteisest muuhulgas ka välismaal õppimise kogemuste osas (Bohonnek jt 2010). Kõrgema sotsiaalmajandusliku staatusega Eesti üliõpilased on välismaal õppinud sagedamini kui madala sotsiaalmajandusliku staatusega peredest pärit üliõpilased (joonis 11.6).

Joonis 11.6. Üliõpilase välismaal õppimise kogemus/plaanid vanemate sotsiaalmajandusliku staatuse alusel

Allikas: EUROSTUDENT V, 2013.

Samuti on rahvusvahelised uuringud näidanud, et kõrgharitud vanematega üliõpilastel on kordades suurem tõenäosus mõnda aega välismaal õppida kui madalama haridusega vanematega üliõpilastel (Bohonnek jt 2010). Samasugune tendents on täheldatav ka Eestis: kõrgharitud emade järeltulijaid on mõnda aega välismaal õppinud üliõpilaste seas keskmisest rohkem (joonis 11.7). Samuti on kõrgharitud emade lastel keskmisest suurem huvi välismaal õppimise suhtes juhul, kui nad seda veel teinud ei ole.

Joonis 11.7. Üliõpilase välismaal õppimise kogemus/plaanid üliõpilase ema hariduse alusel

Allikas: EUROSTUDENT V, 2013.

12. KOKKUVÕTE JA SOOVITUSED

EUROSTUDENT uuring on üleeuroopaline üliõpilaste seas läbiviidav uuring, millega kogutakse ühtse metoodika alusel võrdlevaid andmeid üliõpilaste sotsiaalmajandusliku olukorra kohta. Eesti osales 2013. aastal uuringus kolmandat korda. Uuringu läbiviimisel lähtuti standardiseeritud metoodikast, mida kohandati Eesti oludele. Rahvusvaheliselt on kokku lepitud küsimustiku ühised küsimused, st küsimused, mis on kõikidele EUROSTUDENT V voorus osalevatele riikidele ühesugused. Selles osas küsiti üliõpilastelt infot nende kõrgharidusõpinguteni jõudmise tee, sotsiaalmajandusliku tausta, elamistingimuste, sissetulekute, toetuste ja kulutuste, tööhõive, ajakasutuse ning rahvusvahelise mobiilsuse kohta. Eestis küsiti üliõpilastelt täiendavalt infot peamise õppetöö toimumise aja, õppemaksu, keskhariduse omandamise õppeasutuse, keskhariduse omandamise keele, keskkooliaegse elukoha, eriala ja kõrgkooli valikut mõjutanud tegurite, rahalise toimetuleku ja rahvuse kohta.

EUROSTUDENT V rahvusvahelise uuringu sihtgruppi kuulusid kõik rakenduskõrghariduse, bakalaureuse, magistri ja integreeritud õppekavadel õppivad üliõpilased, nii osa- kui ka täisajaga õppijad, nii päevases kui ka kaugõppes õppivad üliõpilased, samuti Eesti kõrgkoolides immatrikuleeritud välisüliõpilased. Eesti valim oli sellest laiem ning hõlmas ka doktoriõppes õppivaid üliõpilasi. Küsitluses osalesid kõik Eesti kõrgkoolid, kus 2012/2013 õppeaasta kevadsemestril oli võimalik õppida kõrgharidusõppekavadel. 1. mai 2013 seisuga õppis Eesti kõrgkoolides 60 378 üliõpilast (sh doktorandid), küsitlusele vastas 6418 üliõpilast. Küsitlus kirjeldab Eesti üliõpilaste olukorda vahetult viimase (2013. aasta) kõrgharidusreformi eel.

Üliõpilaste arv Eestis on seoses demograafiliste muutustega (nn laulva revolutsiooni põlvkonna beebibuumi järgne laste arvu kahanemine) vähenemas, eriti märgatav on üliõpilaste arvu langus bakalaureuse- ja rakenduskõrgharidusastmes ning sotsiaalteaduste, ärinduse ja õiguse õppevaldkonnas. Üliõpilased koonduvad üha enam avalik-õiguslikesse ülikoolidesse. Kõikides õppeastmetes on naisüliõpilaste osakaal meesüliõpilaste omast kõrgem. Bakalaureuse- ja rakenduskõrgharidusõppes on viimastel õppeaastatel naisüliõpilaste ülekaal veidi vähenenud, kuid magistri- ja doktoriõppes püsib naiste ülekaal. Ka õppevaldkonnad on sooliselt tugevalt segregeeritud: kui hariduse ning tervise ja heaolu õppevaldkondades õpivad enamjaolt ainult naised, siis tehnika, tootmise ja ehituse ning loodus- ja täppisteaduste õppevaldkondades eelkõige mehed. Varasemad uuringud on välja toonud ka üliõpilaskonna majandusliku ebavõrdsuse süvenemise Eestis. Seepärast pöörati käesolevas uuringus eraldi tähelepanu madalama sotsiaal-majandusliku staatusega peredest pärit üliõpilaste ligipääsule kõrgharidusele ja teistele kõrghariduse sotsiaalse dimensiooni ilmingutele.

Järgnevalt on toodud välja uuringu olulisemad tulemused.

ERIALAVALIK JA HINNANG ÕPPEKAVALE

Eriala ja kõrgkooli valikul on üliõpilased lähtunud eelkõige huvist eriala vastu, aga ka kooli mainest ja asukohast, tasuta õppimise võimalustest, tulevases töökohast ja selle leidmise perspektiivist. Teatud õppevaldkondade (nt põllumajandus, humanitaaria, kunstid) vilistlaste kesised väljavaated erialase ja hästitasustatud töö leidmiseks on 2013. aastal pälvinud ohtralt meedia tähelepanu. Käesolev uuring näitab, et eriala- ja kõrgkooli valikut tehes tähtsustavad humanitaaria ja kunstide valdkonna üliõpilased

teiste valdkondade üliõpilastest vähem tulevase töökoha väljavaateid, mis võib olla ka põhjuseks, miks neil on keeruline tööturul rakendust leida.

Tasuta õppimise võimalus on eriala ja kõrgkooli valikul olulisem madala ja keskmise sotsiaalmajandusliku staatusega peredest, kuni 29-aastaste ning päevase õppe üliõpilaste jaoks.

Arvestades, et 2013. aasta sügisest on kõrgharidus kõigile tasuta, peaks järgmine EUROSTUDENTi uuring näitama, kuivõrd aitab kõrgharidusreform kaasa kõrghariduse paremale kättesaadavusele madala ja keskmise sotsiaalmajandusliku staatusega peredest pärit üliõpilaste seas. Erinevatest õpingutega seotud aspektidest olid üliõpilased kõige enam rahul õpperuumidega, õppeabipersonali ja õppejõudude suhtumisega üliõpilastesse ning kõige vähem rahul ainekursuste valiku mitmekesisusega.

LIGIPÄÄS KÕRGHARIDUSELE

Erinevate kapitalide (majandusliku, sotsiaalse ja kultuurilise) hulk mõjutab Eesti üliõpilaste kõrghariduseni jõudmise teid ja valikuid kõrgharidussüsteemis. **Perekondlik taust (vanemate sotsiaalmajanduslik staatus, haridustase, tööalane positsioon) mõjutab oluliselt seda, kus, mida ja millise õppeastmeni üliõpilane õpib.** Seejuures on eelisseisus kõrge sotsiaalmajandusliku staatusega perekondadest pärit üliõpilased, kes jätkatavad sagedamini oma kõrgharidusõpinguid magistri- ja doktoriõppes ning kellel on seetõttu suurem tõenäosus saada oma ala tippspetsialistiks. Majanduslikult vähemkindlustatud peredest pärit noored asuvad õppima pigem praktilisi erialasid (põllumajandus, tehnika). See tekitab ohu, kus madal sotsiaalmajanduslik staatus pärandub ühelt põlvkonnalt teisele, sest Eesti kõrgkoolide vilistlaste seas läbiviidud uuring näitas, et põllumajanduse suunal, kus madalama sotsiaalmajandusliku staatusega peredest pärit üliõpilased on proportsionaalselt ülesindatud, on palgatase kõige madalam (Eamets jt 2011).

Eesti üliõpilaste valikuvõimalusi kõrgharidussüsteemis mõjutavad oluliselt ka lõpetatud kool ja keskhariduse omandamise keel. Nendest teguritest oleneb, millises kõrgkoolis inimene kõrghariduse omandab ning millise eriala kasuks otsustab (samal ajal tuleb arvestada ka kooli seost lapse võimetega – andekamad lapsed asuvad õppima eliitkoolides, mis mõjutab nende tulevikuotsuseid ja -võimalusi edasiõppimise osas). **Gümnaasiumi asukoht määrab paljuski ära, millises kõrgkoolis selle lõpetajad tõenäoliselt õpivad.** Maagümnaasiumi ja väljaspool Tallinna ja Tartut linnagümnaasiumi lõpetanud üliõpilasi õpib rohkem riigi rakenduskõrgkoolides, erarakenduskõrgkoolides ning kõrgharidusõppekavu pakkuvates riigi kutseõppeasutustes, samas kui Tallinna ja Tartu gümnaasiumide lõpetajad on enim esindatud avalik-õiguslike ülikoolide üliõpilaskonnas. **Eliitkoolide lõpetajad koonduvad avalik-õiguslikesse ülikoolidesse.** Kõrgkooli valikut mõjutab ka gümnaasiumihariduse omandamise keel: venekeelse gümnaasiumi lõpetanud õpivad erarakenduskõrgkoolides ja eraülikoolis sagedamini kui eesti keeles keskhariduse omandanud üliõpilased. Soovitusena võib järgmistes EUROSTUDENT küsitlustes täiendava küsimusega koguda infot selliste valikute põhjuste kohta, mis annaks haridus- ja teadusministeeriumile väärtuslikku sisendit (kas valmistutakse järgmisel õppeastmel välismaale õppima või tööle minemiseks, on põhjuseks see, et valitud koolides on võimalik õppida inglise keeles või on valiku põhjused teised).

Takistuseks kõrghariduse omandamisel võib kujuneda ka õppetööd segava terviseprobleemi või muu erivajaduse olemasolu (13% üliõpilastest), mis võib viidata kõrghariduse kättesaadavuse paranemisele

erivajadusega inimeste seas. Arvestades, et võrreldes EUROSTUDENT IV uuringuga (Kirss jt 2011) on suurenenud õpinguid segavate terviseprobleemidega üliõpilaste arv (nt kroonilised haigused), tuleks pöörata suuremat tähelepanu sellele, et **kõrgkoolide infrastruktuur ja personali ettevalmistus võimaldaksid ka terviseprobleemidega üliõpilastel tulemuslikult õppetöös osaleda.**

ELAMISTINGIMUSED

Eesti üliõpilaste rahulolu oma eluasemega on võrdlemisi kõrge, võrreldes 2010. aastal läbiviidud EUROSTUDENT IV uuringuga (Kirss jt 2011) on üliõpilaste rahulolu oma eluasemega pisut tõusnud. Oma eluasemega olid kõige rohkem rahul need üliõpilased, kes olid oma vanemate sotsiaalmajanduslikku staatust hinnanud kõrgeks ning kõige vähem olid oma eluasemega rahul need üliõpilased, kes olid oma vanemate sotsiaalmajanduslikku staatust hinnanud madalaks. See viitab eluruumi üürimiste võimaluste erinevustele üliõpilaste seas. Ühiselamus elavate üliõpilaste osakaal oli kõrgem nende üliõpilaste seas, kes olid oma vanemate sotsiaalmajanduslikku staatust madalamalt hinnanud. Kõrgema sotsiaalmajandusliku staatusega vanematega üliõpilaste seas elas ühiselamus vaid 11%.

Kulutused eluruumile moodustasid märkimisväärse osa üliõpilaste kulutuste struktuuris. Arvestades seda, et kõrghariduses kavandatakse lähiaastatel õppekavade dubleerimisi vähendada, võib juhtuda, et kulutused majutusele kasvavad üliõpilaskonna hulgas lähiaastatel veelgi, kui reformi tulemusena peab praegusest rohkem üliõpilasi oma eelistatud eriala õppimiseks asuma elama mõnda teise linna. See võib ka kaasa tuua olukorra, kus teravnevad veelgi elamispinnaga seotud probleemid. Samuti tuleb silmas pidada, et kõige enam ohustab asjade selline areng madalama sotsiaalmajandusliku staatusega vanematega üliõpilaste õppimisvõimalusi. Uuring näitas, et selles grupis elatakse võrreldes kõrgema sotsiaalmajanduslik staatusega üliõpilastega tõenäolisemalt kõrgharidusõpingute ajal kodus. Eelnevalt tulenevalt **tuleb toetuste maksmisel arvestada seda, kas üliõpilane elab kodus või õpib teises linnas.**

AJAKASUTUS

Eesti üliõpilastel kulub nende endi hinnangul 2013. aasta kevadsemestril nädalas õppe- ja palgatööle kokku keskmiselt 46 tundi – 31 tundi õppetööle ja 15 tundi palgatööle. Kuigi üldiselt oli õppetööle pühendatav aeg mittetöötavate üliõpilaste seas erialati sarnane, kerkis erandina esile tervise ja heaolu valdkond, mille üliõpilased pühendasid õppetööle enam aega kui teiste valdkondade üliõpilased. Kõige madalamaks hindasid oma õppekoormust sotsiaalteaduse, äranduse ja õiguse valdkonna üliõpilased, seda nii töötavate kui ka mittetöötavate üliõpilaste puhul. Üliõpilased, kes õppisid riigieelarvelisel õppekohal, kulutasid endi hinnangul enam aega õppetööle kui need, kes pidid oma õpingute eest tasuma, mis annab aluse eeldada, et tasuta kõrghariduse tingimustes võib õppetööle pühendatud aeg kasvada.

Õppetööle kuluv aeg ei sõltu oluliselt vanusest, kuid tasustatud tööle kuluv aeg nädalas ning sellest tulenevalt ka koormus üldiselt suureneb vanuse kasvades. Kuna töökoormuse kasvamine mõjutas auditoorses õppetöös osalemist, siis oli vanematel üliõpilastel (üle 30-aastased) võrreldes 21-aastaste ja nooremate üliõpilastega tunduvalt vähem võimalik osaleda auditoorses õppetöös.

TÖÖTAMINE

Võrreldes EUROSTUDENT IV (Kirss jt 2011) uuringuga on **regulaarselt töötavate üliõpilaste osakaal märkimisväärselt tõusnud, ulatudes kuni 50%** (eelmises küsitluses 40%) ning üliõpilaste töökoormus on kõrge. Palgatööd tegevad Eesti üliõpilased töötasid tasustatud töökohal nädalas keskmiselt 31 tundi. Samas on regulaarselt töötavate üliõpilaste hulk ja ajakasutus erialati väga erinev. Näiteks sotsiaalteaduse, ärimise ja õiguse valdkonnas kulub võrreldes teiste õppevaldkondadega õppimisele vähem aega ka neil üliõpilastel, kes tööl ei käi. Põhjalikum analüüsi vajab küsimus, kas see, et osade valdkondade üliõpilased kulutavad palgatööle teistest rohkem aega, on pigem tingitud vajadusest sisetuleku järele või sellest, et teatud erialadel on väiksem õppekoormus, mis võimaldab õpingute kõrvalt ka tööl käimist. Sellele annaks vastuse üliõpilaste ajakasutuste põhjalikum uurimine.

Vajadust täiendava sisetuleku järele ei saa põhjusena eirata, sest uuring näitas, et **riiklikult määratud toetusrahaga suudavad ära elada vähesed üliõpilased**. Need üliõpilased, kes ei saa täiendavat toetust kas oma vanematelt või muudest allikatest (näiteks stipendiumitena), peavad toimetulemiseks töötama. Vanuse kasvades muutub üliõpilane vähem sõltuvaks perekonna toetusest ning vajab teisi sisetulekuallikaid: uuring näitas, et vanemate toetus on noorematele üliõpilastele (kuni 21-aastased) oluline sisetulekuallikas, kuid kõigis järgnevates vanusegruppides väheneb see märgatavalt. Seetõttu on raske jätkata õpinguid magistri- või doktoriastmes, kui pole võimalik õpingute kõrval lisaraha teenida. Regulaarse töötamise põhjusena toodi kõige sagedamini välja toimetuleku vajadust ja elatustaseme tõstmist. Vaadates summasid, mida üliõpilased oma hinnangul vajaksid, et ainult õppetööle pühenduda ja mitte tööl käia, ei ole tõenäoline, et üliõpilaste töötamine kõrgharidusreformi tulemusena hüppeliselt väheneks, sest summad, mida üliõpilased äraelamiseks vajalikuna nimetavad, on valdavalt suuremad kui pakutav toetusraha.

Üliõpilaste töötamist ei tohiks vaadata üksnes negatiivses valguses, sest kui integreeritud bakalaureuse- ja magistriõppekavade üliõpilaste (st eelkõige tervise ja heaolu valdkonna üliõpilased) jaoks on praktika õppetöö osa, siis näiteks tööturuväljavaadete seisukohalt on oluline, kui üliõpilased, kelle õppekava praktikat ei võimalda, omandavad õpingute kõrvalt ka töökogemuse ning loodavad seeläbi tõsta ka oma konkurentsivõimet tööturul. Kui integreeritud õppe üliõpilased välja arvata, siis peab kõigil teistel õppeastmetel üle poole üliõpilastest oma peamiseks tegevuseks töötamist, mitte õppimist.

SISETULEKUD JA TOETUSED

Eesti üliõpilaste sisetulekud olid 2013. aastal praktiliselt samal tasemel nagu 2010. aastal ning arvestades tarbijahinnaindeksi muutust, on Eesti üliõpilaste ostujõud 2010. aastaga võrreldes vähenenud. Samas varieeruvad üliõpilaste sisetulekud suurel määral olenevalt vanusest, õppeastmest ja tööturustaatuselt. Ootuspäraselt kasvab üliõpilaste sisetulek koos vanusega, kõige suuremad tulud on doktorantidel. Kaugõppes või õhtusel ajal õppivad üliõpilased teenivad rohkem kui päevase õppe üliõpilased ning töötavate üliõpilaste sisetulekud on suuremad kui mittetöötavatel üliõpilastel.

Üliõpilase tööturustaatus olulisust ei tohi kindlasti alahinnata, sest **töötasu moodustas üliõpilaste sisetulekutes enamuse**. Tähtsuset järgmine sisetulekuallikas oli perekonna või elukaaslase toetus, kuid perekonna toega saavad arvestada siiski peamiselt kõige nooremad üliõpilased ning vanuse kasvades pere toetus väheneb ja sisetulekuallikana muutub aina olulisemaks töötasu. Samuti oleneb üliõpilaste

sissetulekute jaotus nende perekondlikust taustast. Madalama sotsiaalmajandusliku staatusega peredest pärit üliõpilaste sissetulekutes on suurem osakaal õppimise kõrvalt töötamisest saadavatel sissetulekutel ja riiklikel sotsiaal- ja õppetootustel. Kõrgema sotsiaalmajandusliku staatusega peredest pärit üliõpilaste hulgas on suurem nende osakaal, kelle peamiseks sissetulekuallikaks on perekonna toetus.

Kõrghariduse võrdse ligipääsu huvides **tuleb tagada, et rahaline toetus jõuaks vähemkindlustatud üliõpilasteni**. 2013. aasta sügisest rakendunud vajaduspõhine toetuse süsteem vajab ülevaatamist, **toetuse andmise reegleid tuleb muuta nii, et raha jõuaks tegelike abivajajateni**. Näiteks ei arvestata hetkel vajaduspõhise toetuse arvestamisel perekonda täisealiseks saanud õde-venda, kes elab kodus ja õpib alles keskkoolis, aga üliõpilane arvestatakse pereliikmeks, kuigi ta võib olla juba mitu aastat täisealine ja elada teises linnas. Eriti suur vajadus toetuste järele tekib peale bakalaureuseõppe lõppu, sest uuring näitab, et pärast 22-aastaseks saamist väheneb vanemate toetuse osatähtsus märgatavalt ning peamiseks sissetulekuallikaks saab enda teenitud töötasu.

KULUTUSED

Üliõpilaste kogukulud ühes kuus olid 2013. aasta kevadsemestril keskmiselt 598 eurot, mis on mõnevõrra rohkem kui 2010. aastal. Valdava osa kuludest moodustasid elamiskulud – eelkõige toit, eluasemekulud ja transport. Üliõpilaste kulude struktuur oli suhteliselt sarnane leibkonna eelarve uuringu keskmisele leibkonnaliikmele, mõnevõrra suurema osakaaluga olid kulud transpordile, mis on mõistetav arvestades, et märkimisväärne osa üliõpilastest elab vanematest lahus. Kaugõppes õppijate kulud olid suuremad kui päevasel ajal õppijate kulud, samuti ületasid magistritaseme üliõpilaste kulutused teiste õppetasete üliõpilaste omi. Sellist erisust saab osalt selgitada tööturustaatusiga – kaugõppes ning magistriõppes õppijate seas on suhteliselt rohkem töötavaid inimesi. Uuringuperioodil regulaarselt töötanud üliõpilaste kulutused (keskmiselt 756 eurot) ületasid oluliselt vaid õpingutele keskendunud üliõpilaste kulusid (456 eurot). Õpingutega seotud keskmised kulud olid 2013. aastal ligikaudu poole väiksemad kui 2010. aastal (68 eurot), languse põhjuseks võib olla riigieelarvevälistel õppekohtadel õppivade üliõpilaste osakaalu kahanemine.

RAHVUSVAHELINE MOBIILSUS

Sarnaselt töökogemusele peaks konkurentsivõimet tööturul aitama tõsta ka välismaal õppimise kogemus ning Eesti üliõpilased on välismaal õppimisest väga huvitatud. **Välisriigis on õppinud 14% üliõpilastest ning 36% kavatab seda õpingute jooksul teha.** Eesti üliõpilased suundusid välisriiki õppima peamiselt erinevate Euroopa Liidu programmide kaudu (Erasmus, Erasmus Mundus, Tempus, Leonardo da Vinci jms). Nende programmide poolt pakutavaid võimalusi on kasutanud 61% välismaal õppinud üliõpilastest. Euroopa Liidu programmid on eelistatud ka nende üliõpilaste poolt, kes alles plaanivad välismaale õppima minna. Välismaal õppimist takistavate asjaoludena toodi kõige rohkem välja sellega kaasnevaid kulusid, lahusolekut lähedastest ja võimalikku töökaotust. Seega võib ka rahvusvahelist mobiilsust pärssiva peamise tegurina tuua välja Eesti üliõpilaste majanduslikku olukorra ning kartuse elatustaseme halvenemise ees.

KASUTATUD ALLIKAD

- Bohonnek, A., Camilleri, A. F., Griga, D., Mühleck, K., Miklavič, K., Orr, D. (2010). *Evolving diversity. An overview of equitable access to HE in Europe*. Arvutivõrgus. (Kättesaadav: http://www.eurostudent.eu/download_files/documents/Evolving_Diversity.pdf; 10.10.2013).
- Bologna Process 2020 – The European Higher Education Area in the new Decade*. Kommünikee. Euroopa kõrgharidusministrite kohtumine Leuvenis, Belgias, 28.-29. aprill 2009.
- Bourdieu, P. (1974). The School as a Conservative Force: Scholastic and Cultural Inequalities. Eggeston, J. (Toim.) *Contemporary Research in the Sociology of Education*. Lk 32-46.
- Bourdieu, P. (1979). *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*. Harvard: Routledge & Kegan, Harvard University Press.
- Bourdieu, P. (1983). Ökonomisches Kapital, kulturelles Kapital, soziales Kapital. Kreckel, R. (Toim.) *Soziale Ungleichheiten*. Göttingen. Lk 183-199.
- Bourdieu, P. (1996), [1989]. *The State Nobility: Elite Schools in the Field of Power*. Cambridge: Polity Press.
- Bourdieu, P. & Passeron, J. (1977), [1970]. *Reproduction in Education, Society and Culture*. London, New Delhi: Sage Publications, Thousand Oaks.
- Eamets, R., Krillo, K. & Themas, A. (2011). *Eesti kõrgkoolide 2009. aasta vilistlaste uuring*. Tartu: Sihtasutus Archimedes.
- Eesti üliõpilaskonna küsitluse kokkuvõte. Üliõpilaste sotsiaalmajanduslik olukord 2005/2006* (2006). Arvutivõrgus. (Kättesaadav: http://www.eyl.ee/public/files/uuringu_tulemused.pdf; 07.10.2013).
- Euroopa Komisjon (1994). *European Social Policy – A Way Forward for the Union. A White Paper*. COM (94) 333. Arvutivõrgus. Kättesaadav: http://europa.eu/documentation/official-docs/white-papers/pdf/social_policy_white_paper_com_94_333_a.pdf; 10.10.2013).
- Eurostudent. Annual report 2012*. Arvutivõrgus. (Kättesaadav: http://www.eurostudent.eu/download_files/documents/EUROSTUDENT_Annual_Report_15_03_2013.pdf; 10.10.2013).
- Eurydice Network (2012). *The European Higher Education Area in 2012: Bologna Process Implementation Report*. Arvutivõrgus. (Kättesaadav: http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/138EN.pdf; 10.10.2013).
- Fessler, P. & Schneebaum, A. (2012). Gender and educational attainment across generations in Austria. *Feminist Economics*, 18, 161-188.
- Frempong, G., Ma, X. & Mensah, J. (2012). Access to postsecondary education: can schools compensate for socioeconomic disadvantage? *Higher Education*, 63, 19-32.

- Goyette, K. A. & Mullen, A. L. (2006). Who studies the arts and sciences? Social background and the choice and consequences of undergraduate field of study. *Journal of Higher Education*, 77, 497-538.
- Halapuu, V. ja Valk, A. (2013). *Täiskasvanute oskused Eestis ja maailmas. PIIAC uuringu esmased tulemused*. Tartu: Haridus- ja Teadusministeerium.
- Helemäe, J., Saar, E. ja Vöörmann, R. (2000). *Kas haridusse tasus investeerida? Hariduse selekteerivast ja stratifitseerivast rollist kahe põlvkonna kogemuse alusel*. Tallinn: Teaduste Akadeemia Kirjastus.
- Kirss, L., Nestor, M., Haaristo, H.-S., Mägi, E. (2011). *Eesti üliõpilaste eluolu 2010. Rahvusvahelise üliõpilaste uuringu EUROSTUDENT IV Eesti analüüs*. Tallinn: SA Poliitikauuringute Keskus Praxis.
- Koucký, J., Bartušek, A. & Kovařovic, J. (2010). *Who gets a degree? Access to tertiary education in Europe 1950-2009*. Prague: Education Policy Centre, Faculty of Education, Charles University.
- Kraaykamp, G., Tolsma, J. & Wolbers, M. H. J. (2013). Educational expansion and field of study: trends in the intergenerational transmission of educational inequality in the Netherlands. *British Journal of Sociology of Education*. 34, 888-906.
- Ma, Y. (2009). Family socioeconomic status, parental involvement, and college major choices – gender, race/ethnic, and nativity patterns. *Sociological Perspectives*, 52, 211-234.
- Mägi, E., Aidla, A., Reino, A., Jaakson, K., Kirss, L. (2011). *Uuringu „Üliõpilaste töötamise fenomen Eesti kõrghariduses“ lõppraport*. Tartu: Tartu Ülikooli majandusteaduskond, SA Poliitikauuringute Keskus Praxis.
- Mägi, E., Kirss, L., Lill, L., Beerkens, M., Orr, D. (2010). *Missugune on Eesti üliõpilaskond? Uuringu „Õiglane ligipääs kõrgharidusele Eestis“ lõppraport*. Tallinn: SA Poliitikauuringute Keskus Praxis, Eesti Üliõpilaskondade Liit.
- Mägi, E. & Nestor, M. (2012). *Koolilõpetajad ja nende karjäärivalikud. Keskkaridusastme lõpetajate valikute uuringu lõpparuanne*. Tartu: SA Archimedes.
- Naidoo, R. & Jamieson, I. (2005). Knowledge in the Marketplace: The Global Commodification of Teaching and Learning in Higher Education. Innes, P. & Hellstein, M. (Toim.) *Internationalizing Higher Education. Critical Perspectives for Critical Times*. Springer: Netherlands.
- OECD (2007). *Recognition of non-formal and informal learning in Denmark*. Paris: OECD.
- OECD. *What are equivalence scales?* Arvutivõrgus. (Kättesaadav: <http://www.oecd.org/eco/growth/OECD-Note-EquivalenceScales.pdf>; 10.10.2013)
- Parker, P. D., Tsai, Y.-M., Schoon, I., Nagy, G., Trautwein, U. & Eccles, J. (2012). Achievement, Agency, Gender, and Socioeconomic Background as Predictors of Postschool Choices: A Multicontext Study. *Developmental Psychology*, 48, 1629-1642.
- Realising the European Higher Education Area. Berliini kommünikee*. Euroopa kõrgharidusministrite kohtumine Berliinis, Saksamaal, 19. september 2003.

-
- SA Archimedes (2013). Aastaraamat 2012. Arvutivõrgus.
(Kättesaadav: <http://www.scribd.com/doc/139897815/Sihtasutuse-Archimedes-aastaraamat-2012>; 08.01.2013).
- SA Archimedes (2012). Aastaraamat 2011. Arvutivõrgus.
(Kättesaadav: <http://www.scribd.com/doc/98190714/SA-Archimedes-aastaraamat-2011>; 08.01.2013).
- SA Archimedes (2011). Aastaraamat 2010. Arvutivõrgus.
(Kättesaadav: <http://www.scribd.com/doc/59852549/SA-Archimedes-aastaraamat-2010>; 08.01.2013).
- SA Archimedes (2010). Aastaraamat 2009. Arvutivõrgus.
(Kättesaadav: <http://archimedes.ee/File/aastaraamat/Archimedes2009.pdf>; 08.01.2013).
- SA Archimedes (2009). Aastaraamat 2008. Arvutivõrgus.
(Kättesaadav: http://archimedes.ee/File/aastaraamat/Archimedes2008_web.pdf; 08.01.2013).
- SA Archimedes (2008). Aastaraamat 2007. Arvutivõrgus.
(Kättesaadav: http://archimedes.ee/File/aastaraamat/aastaraamat_2007.pdf; 08.01.2013).
- SA Archimedes (2007). Aastaraamat 2006. Arvutivõrgus.
(Kättesaadav: http://archimedes.ee/File/aastaraamat/aastaraamat_2006.pdf; 08.01.2013).
- SA Archimedes (2006). Aastaraamat 2005. Arvutivõrgus.
(Kättesaadav: <http://archimedes.ee/File/aastaraamat/aastaraamat2005.pdf>; 08.01.2013).
- Saar, E. (1997). Transitions to Tertiary Education in Belarus and the Baltic Countries. *European Sociological Review*, 13, 139–158.
- Sadovnik, A.R. (2004). Theories in the Sociology of Education. Ballantine, J.H. & Spade, J.Z. (Toim.) *Schools and Society. A Sociological Approach to Education*. Wadsworth: Thomson Wadsworth. Lk 7-26.
- Santiago, P., Tremblay, K., Basri, E. & Arnal, E. (2008). *Tertiary Education for the Knowledge Society, Volume 1*. Paris: OECD Publishing.
- Schwarzenberger, A. (2008). *Public / private funding of higher education: a social balance*. Hannover: Hochschul-Informations-System GmbH.
- Schwarz-Hahn, S. & Rehbarg, M. (2002). *Studienkosten und Studienfinanzierung in Europa*.
- Seletuskiri "Õppetoetuste ja õppelaenu seaduse ning maksukorralduse muutmise seaduse" eelnõu juurde (2012). Arvutivõrgus. (Kättesaadav: http://www.riigikogu.ee/index.php?page=en_vaade&op=ems&enr=236SE&koosseis=12; 09.10.2013).

-
- The European Higher Education Area – Achieving the Goals. Bergeni kommünikee.* Euroopa kõrgharidusministrite kohtumine Bergenis, Norras, 19.-20. mai 2005.
- Towards the European Higher Education Area. Praha kommünikee.* Euroopa kõrgharidusministrite kohtumine Prahas, Tšehhis, 19. mai 2001.
- Towards the European Higher Education Area: responding to challenges in a globalised world. Londoni kommünikee.* Euroopa Kõrgharidusministrite kohtumine Londonis, Suurbritannias, 18. mai 2007.
- Trow, M. (2005). *Reflections on the Transition from Elite to Mass to Universal Access: Forms and Phases of Higher Education in Modern Societies since WWII.* Berkley: University College Berkley: Institute of Governmental Studies.
- Van de Werfhorst, H. G., de Graaf, N. D. & Kraaykamp, G. (2001). Intergenerational resemblance in field of study in the netherlands. *European Sociology Review*, 17, 275-293.
- Van Doorn, M., Pop, I. & Wolbers, M. H. J. (2011). Intergenerational transmission of education across European countries and cohorts. *European Societies*, 13, 93-117.
- Vukasovic, M. (2009). *Financing Higher Education in South Eastern Europe.* Belgrade: Center for Education Policy.

LISA 1. KÜSITLUSANKEET EESTI KEELES

EUROSTUDENT V küsimustik

Palume Sul võtta hetk aega ning vastata küsitlusele EUROSTUDENT V!

EUROSTUDENT on suur üleeuroopaline üliõpilaste uuring, kus osaleb sellel aastal 27 riiki. Uuringut viib Eestis läbi Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusuuringute keskus koostöös Haridus- ja Teadusministeeriumi ning SA Archimedesega.

EUROSTUDENTi eesmärgiks on koguda võrdlevaid andmeid üliõpilaste õppe- ja elutingimuste kohta, et poliitikakujundajad nii riikide kui ka Euroopa tasemel saaksid hinnata kõrghariduspoliitika toimimise tulemuslikkust (nt õppetoetuste süsteemi toimimine, ühiselamukohtade vajadus, õppekorralduse probleemid jne). Võrdlevad andmed üliõpilaste kohta võimaldavad anda hinnangut iga riigi kõrghariduspoliitika mõjususe kohta ning hinnata kohaliku süsteemi tugevusi ja nõrkusi rahvusvahelises võrdluses.

Uuringu õnnestumiseks vajame aga üliõpilaste abi. Ainult teie arvamuste põhjal saame kokku panna pildi Eesti erinevate kõrgkoolide üliõpilaste õppe- ja elutingimustest ja leida üles lahendamist vajavad probleemid. Seega on iga vastus väga oluline ja väärtuslik!

Käesoleva küsimustiku täitmine võtab aega ligikaudu 30 minutit. Palun loe küsimused hoolikalt läbi ja vasta enda kohta võimalikult täpselt. Küsitlus on anonüümne ning tulemusi kasutatakse vaid üldistatud kujul.

NB! Kõikide vastanute vahel loositakse välja auhindu SA Archimedeselt. Loosimises osalemiseks sisesta küsimustiku lõppu oma telefoninumber ja/või e-postiaadress. Kontaktandmeid kasutatakse ainult loosiauhindade võitjatega ühenduse võtmiseks.

Küsimuste või probleemide korral võite pöörduda küsitluse Eesti koordinaatori Mai Beilmanni poole (mai.beilmann@ut.ee).

Isiklik taust

Sünniaeg

Kuu (numbriga) _____ Aasta _____

Sugu

- Naine
- Mees

Rahvus

- eestlane
- venelane
- muu (palun täpsusta)

Millises riigis Sina ja Su vanemad (või Sind kasvatanud kasuvanemad) sündisid?

Palun arvesta vastamisel praegu kehtivate riigipiiridega.

	Riik	Ei tea
Sina	_____	☐
Ema	_____	☐
Isa	_____	☐

Palun hindama oma suulist ja kirjalikku keeleoskust.

	Emakeel	Väga hea				Ei valda
Eesti	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Inglise	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Vene	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Saksa	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Prantsuse	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Hispaania	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Soome	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Rootsi	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Muu (palun täpsusta)	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Kas Sul on lapsi?

- Ei
- Jah, mul on [] laps/last

Kui "Ei" (jätkka vastamist küsimusega 100.)

Noorima lapse vanus (täisaastates):

1. Praegused õpingud

Juhul, kui õpid mitmes kõrgkoolis ja/või mitmel õppekaval, siis palun vali neist üks ja vasta kõikidele küsimustele selle kohta.

100. Käesoleval semestril õpin...

- Eestis asuvas ülikoolis
- Eestis asuvas rakenduskõrgkoolis või kutseõppeasutuses
- ajutiselt välisriigis asuvas kõrgkoolis (nt Erasmuse programmi raames)
- ajutiselt Eestis asuvas kõrgkoolis vahetusüliõpilasena (nt Erasmuse programmi raames)
- ei, ma olen hetkel oma õpingud ajutiselt katkestanud (ükskõik kas ametlikult (nt akadeemiline puhkus) või mitte)
- ei, ma olen oma õpingud pooleli jätanud
- ei, ma olen kõrgkooli juba lõpetanud

➤ Vastusevariantide 1-3 korral palun jätkka küsimustikule vastamist küsimusega 101.

➤ Vastusevariantide 4-7 korral palun jäta küsimustik täitmata.

101. Kas Sa õpid...

Kui Sa õpid korraga enam kui ühel õppekaval, palun vasta siin ja edaspidi ühe õppekava kohta.

- rakenduskõrgharidusõppes
- bakalaureuseõppes
- magistriõppes
- integreeritud bakalaureuse- ja magistriõppes (5-6-aastane õpe)
- doktoriõppes

102. Millise koormusega Sa ametlikult õpid?

Selgitus: Täiskoormusega õppides täidab üliõpilane iga õppeaasta lõpuks vähemalt 75 protsenti õppekava mahust, osakoormusega õppides 50 kuni 75 protsenti. Üldjuhul tähendab see, et täiskoormusega õppes tuleb õppeaasta jooksul koguda vähemalt 45 EAPd, osakoormusega õppides vähem.

- Täiskoormusega
- Osakoormusega

103. Millisel ajal toimub enamik Sinu õppetööst (auditoorne töö, praktikumid)?

- Päevasel ajal
- Õhtusel ajal
- Kaugõppena (nädalavahetustel või tsükliõppena)
- e-õppena

104. Kas Sa maksad õppemaksu (õppeteenustasu)?

- Jah
- Ei

105.1. Millises linnas Sa õpid?

Selgitus: Kui õpid õppeasutuse filiaalis või kolledžis, märgi selle asukoht.

- Haapsalu
- Jõhvi
- Kohtla-Järve
- Kuressaare
- Kärdla
- Narva
- Paide
- Paikuse
- Pärnu
- Rakvere
- Rapla
- Sillamäe
- Tallinn
- Tartu
- Viljandi
- Väike-Maarja
- Võru
- Muu, palun täpsusta...

105.2. Millises kõrgkoolis Sa õpid?

- Arvutikolledž
- EELK Usuteaduse Instituut
- Eesti EKB Liit Kõrgem Usuteaduslik Seminar
- Eesti Hotelli- ja Turismikõrgkool
- Eesti Infotehnoloogia Kolledž
- Eesti Kunstiakadeemia
- Eesti Lennuakadeemia
- Eesti Maaülikool
- Eesti Mereakadeemia
- Eesti Metodisti Kiriku Teoloogiline Seminar
- Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia
- Eesti-Ameerika Äriakadeemia
- Estonian Business School
- Euroakadeemia
- Kaitseväe Ühendatud õppeasutused
- Lääne-Viru Rakenduskõrgkool
- Eesti Ettevõtluskõrgkool Mainor
- Majanduse ja Juhtimise Instituut
- Sisekaitseakadeemia
- Tallinna Majanduskool
- Tallinna Tehnikakõrgkool
- Tallinna Tehnikaülikool
- Tallinna Tervishoiu Kõrgkool
- Tallinna Ülikool
- Tartu Kõrgem Kunstikool
- Tartu Teoloogia Akadeemia
- Tartu Tervishoiu Kõrgkool
- Tartu Ülikool
- Võrumaa Kutsehariduskeskus

106. Millisel erialal Sa õpid?

Eriala: _____

107. Kas plaanid pärast praeguste õpingute lõpetamist veel õppida (ükskõik, millisel õppeastmel)?

- Jah, plaanin jätkata õpinguid aasta jooksul pärast praeguse õppekava lõpetamist
- Jah, aga mitte varem kui aasta möödumisel pärast praeguse õppekava lõpetamist
- Ei, ma ei kavatse õpinguid jätkata
- Ma ei tea veel

➤ Kui "Jah, aasta jooksul...", siis palun jätkata vastamist küsimustele 108.-109., ära vasta küsimusele 1.10.

➤ Kui "Jah, aga mitte aasta jooksul ...", siis palun jätkata vastamist küsimusele 108.-110.

➤ Kui "Ei, ma ei kavatse ..." või "ma ei tea veel", siis palun jätkata vastamist küsimusele 110.

108. Millisel õppeastmel kavatsed pärast praeguste õpingute lõpetamist õpinguid jätkata?

- Rakenduskõrgharidusõppes
- Bakalaureuseõppes

2. Õpingute taust

201. Millisele haridustasemele jõudsid järjest õppides enne kõrgharidusõpingute alustamist, st ilma õpingutes pausi tegemata?

Selgitus: juhul, kui oled õpingutes enne kõrghariduse omandamise alustamist teinud pausi, siis märgi vastuses õppeaste, mille enne õpingutes pausi tegemist edukalt lõpetasid. Näiteks, kui lõpetasid põhikooli ja ei läinud kohe pärast seda gümnaasiumisse või kutsekooli, siis märgi „põhiharidus“. Juhul, kui lõpetasid ilma õpinguid katkestamata keskkooli/gümnaasiumi (ei pea olema sama kool, kus said põhihariduse, oluline on, et õpingutes poleks tekkinud pausi), siis märgi „üldkeskharidus“. Kui pärast põhikooli või keskkooli lõpetasid kutseõppe, siis märgi see.

- Põhiharidus
- Üldkeskharidus
- Kutseharidus põhihariduse baasil
- Kutsekeskharidus
- Kutseharidus keskhariduse baasil
- Keskeri-/tehnikumiharidus põhihariduse baasil
- Keskeri-/tehnikumiharidus keskhariduse baasil
- Välisriigis omandatud keskharidus

202. Kus Sa lõpetasid kooli järjest õppides enne kõrgharidusõpingute alustamist, st ilma õpingutes pausi tegemata?

Selgitus: juhul, kui oled õpingutes enne kõrghariduse omandamise alustamist teinud pausi, siis märgi vastuses kooli asukoht, mille enne õpingutes pausi tegemist edukalt lõpetasid. Näiteks, kui lõpetasid põhikooli ja ei läinud kohe pärast seda gümnaasiumisse või kutsekooli, siis märgi vastuses põhikooli asukoht. Juhul, kui lõpetasid ilma õpinguid katkestamata keskkooli/gümnaasiumi (ei pea olema sama kool, kus said põhihariduse, oluline on, et õpingutes poleks tekkinud pausi), siis märgi gümnaasiumi asukoht. Kui pärast põhikooli või keskkooli lõpetasid kutseõppe, siis märgi kutseõppeasutuse asukoht.

Linn/vald: _____

Riik: _____

203. Millal Sa lõpetasid kooli järjest õppides enne kõrgharidusõpingute alustamist, st ilma õpingutes pausi tegemata?

Selgitus: juhul, kui oled õpingutes enne kõrghariduse omandamise alustamist teinud pausi, siis märgi aasta, mille enne õpingutes pausi tegemist õppeastme lõpetasid. Juhul, kui lõpetasid ilma õpinguid katkestamata keskkooli/gümnaasiumi/kutsehariduse, siis märgi aasta, millal lõpetasid.

Kuu _____ Aasta _____

204. Mis koolis Sa omandasid keskhariduse?

Palun kirjuta kooli nimi: _____

205. Mis keeles Sa omandasid keskhariduse?

- Eesti
- Vene
- Inglise
- Muu (palun täpsusta)

206. Kas elasid keskhariduse lõpetamise ajal:

- Eesti linnas (→ küsimus 207)
- Eesti maa-asulas (→ küsimus 208)
- Välisriigis

207. Mis linnas Sa keskharidusõpingute lõpetamise ajal elasid?

- Abja-Paluoja
- Antsla
- Elva
- Haapsalu
- Jõgeva
- Jõhvi
- Kallaste
- Karksi-Nuia
- Kehra
- Keila
- Kilingi-Nõmme
- Kiviõli
- Kohtla-Järve
- Kunda
- Kuressaare
- Kärdla
- Lihula
- Loksa
- Maardu
- Mustvee
- Mõisaküla
- Narva
- Narva-Jõesuu
- Otepää
- Paide
- Paldiski
- Põltsamaa
- Põlva
- Pärnu
- Püssi
- Rakvere
- Rapla
- Rāpina
- Saue
- Sillamäe
- Sindi
- Suure-Jaani
- Tallinn
- Tamsalu
- Tapa
- Tartu
- Tõrva
- Türi
- Valga

- Viljandi
- Võhma
- Võru

208. Mis maakonnas Sa keskkaridusõpingute lõpetamise ajal elasid?

- Harju
- Hiiu
- Ida-Viru
- Jõgeva
- Järva
- Lääne
- Lääne-Viru
- Põlva
- Pärnu
- Rapla
- Saare
- Tartu
- Valga
- Viljandi
- Võru

209. Millal omandasid keskkariduse?

Kuu _____ Aasta _____

210. Millise eelneva haridusastme lõpudiplomi esitasid kõrgkooli astumisel?

- Üldkeskkaridus
- Kutsekeskkaridus
- Üldkeskkaridus õhtukoolist/täiskasvanute gümnaasiumist
- Keskeri-/tehnikumiharidus põhihariduse baasil
- Keskeri-/tehnikumiharidus keskkariduse baasil
- Välisriigis omandatud keskkaridus

211. Millal alustasid esimest korda kõrgharidusõpinguid?

Kuu _____ Aasta _____

212. Millal alustasid kõrgharidusõpinguid praegusel õppekaval?

Kuu _____ Aasta _____

213. Kas Sinu õpingutes on olnud pärast kõrgharidusõpingute alustamist mingil perioodil vähemalt 1-aastane paus? (võib valida mitu vastusevarianti)

- Jah, mu õpingutes oli paus kõrghariduse omandamise ajal
- Jah, mu õpingutes oli paus ühe õppekava lõpetamise ja teise alustamise vahel
- Ei

214. Kas Sa olid enne kõrgharidusõpingute alustamist töötanud tasustatud töökohal?

Selgitus: Tasustatud töökoht on töökoht, kus said töötamise eest töötasu.

- Jah, mul oli tasustatud töökoht/osalesin kutsealases väljaõppes vähemalt üks aasta ning vähemalt 20 tundi nädalas.
- Jah, mul oli tasustatud töökoht /osalesin kutsealases väljaõppes vähem kui 1 aasta **või** vähem kui 20 tundi nädalas.
- Ei, mul ei olnud töökogemust.

215. Millised allolevates teguritest mõjutasid Sinu eriala ja kõrgkooli valikut?

	Eelkõige see	Ka see	See mitte
Huvitav eriala	☐	☐	☐
Eriala maine	☐	☐	☐
Kooli maine	☐	☐	☐
Kooli asukoht	☐	☐	☐
Tulevane töökoht	☐	☐	☐
Töökoha leidmise võimalused	☐	☐	☐
Tulevane palk	☐	☐	☐
Tasuta õppimise võimalus	☐	☐	☐
Õppemaks ja muud õppimisega seotud kulud	☐	☐	☐
Sissesaamise tõenäosus	☐	☐	☐
Eriala õppekeel	☐	☐	☐

3. Elu-olu

301. Kellega koos Sa õpingute ajal elad (esmaspäevast reedeni)? (mitu vastusevarianti)

Selgitus: Märki koht, kus elad õpingute ajal (semestri jooksul), mitte koht, kus veedad vaheaegu või elad siis, kui õpinguid ei toimu.

- Vanematega/teiste sugulastega
- Abikaasa/elukaaslasega
- Enda/partneri lapsega/lastega
- Kellegi teisega, keda pole eelmistes vastusevariantides nimetatud (palun täpsusta)
- Ma elan üksi

[Küsimus 302.: ainult üliõpilastele, kes ei ela koos vanemate või teiste sugulastega.]

302. Kas Sa elad ühiselamus?

- Jah
- Ei

303. Kuidas oled rahul oma eluasemega?

Anna palun hinnang 5-palli skaalal, kus 5 tähistab "Väga rahul" ja 1 "Üldse mitte rahul".

5 – „Väga rahul“ 1 – „Üldse ei ole rahul“

304. Palun märgi kõik transpordiliigid, mida kasutad sel semestril sageli elukoha ja õppeasutuse vahel liiklemisel. Too nende seast välja see, mida kasutad kõige sagedamini.

Selgitus: Elukoht on siinkohal koht, kus Sa elad õpingute ajal.

	Kasutan sageli	Kõige sagedasem
Jalgsi	☐	☐
Jalgratas	☐	☐
Auto/mootorratas vms	☐	☐
Ühistransport	☐	☐
Muu	☐	☐

305. Kui palju aega kulub Sul tavalisel päeval elukohast kõrgkooli jõudmiseks (ligikaudne aeg minutites numbriga)?

Selgitus: Elukoht on koht, kus Sa elad õpingute ajal.

306. Palun anna ülevaade rahast, mis on Sinu käsutuses keskmiselt ühes kuus sel semestril.

Selgitus: Palun märgi üksnes rahasumma, mis on Sinu käsutuses keskmiselt ühes kuus, ükskõik millal see raha oli teenitud. Jäta märkimata kaudne rahaline toetus, nt kui vanemad tasuvad otse Sinu üüri või maksavad õppemaksu vmt.

Palun kirjuta „0“ nende sissetulekuallikate juurde, kust Sa raha ei saa!

Perekonnalt/elukaaslaselt/partnerilt saadud raha	_____
Riiklik õppetoetus	_____
Riiklik õppelaen	_____
Stipendium erasektorist (sihtasutused jmt)	_____
Stipendium avalikust sektorist (ministeeriumid, ülikoolid, teadusprojektid jmt)	_____
Muu laen	_____
Enda teenitud palk praeguselt töökohalt (netopalk ehk summa, mis laekub Sinu pangakontole)	_____
Varem enda teenitud palk (nt vaheajal töötamisest)	_____
Toetused (sh lastetoetus, toimetulekutoetus, pension)	_____
Muud allikad	_____
Kokku	_____

307.1. Palun anna ülevaade oma ühe kuu keskmistest elamiskuludest sel semestril.

Selgitus: märgi ainult jooksvad või igapäevased kulud. Jäta arvestamata ühekordsed suured kulutused, nt auto ostmine, reis, mööbel vmt. Vanemate/partneri poolt tasutud kulutus on toetus, mille nad tasuvad otse, mitte Sulle selleks raha andes.

Palun kirjuta 0, kui mõnes valdkonnas kulusid ei olnud!

A) Elamiskulud ühes kuus	Sinu poolt tasutud kulud eurodes	Vanemate/partneri poolt tasutud kulutused eurodes
Eluasemekulud (sh üür, kommunaalmaksud)	_____	_____
Toit	_____	_____
Transport	_____	_____
Sidekulud (telefon, internet jne)	_____	_____
Tervishoiukulud (sh tervisekindlustus)	_____	_____

- Kui "Jah, ma töotan käesoleva semestri ajal igapäevaselt" või "Jah, ma töotan käesoleva semestri ajal aeg-ajalt", siis palun jätkata vastamist küsimusele 311.
- Kui "Ei, ma ei tööta käesoleva semestri ajal", siis palun jätkata vastamist küsimusele 315.

311. Mil määral järgmised väited Sinu puhul kehtivad?

Anna palun hinnang 5-palli skaalal, kus 5 tähistab "Täiesti" ja 1 "Üldse mitte".

	5 – „Täiesti“			1 – „Üldse mitte“	
Ma töotan, et toime tulla	☐	☐	☐	☐	☐
Ma töotan, et oma elatustaset tõsta	☐	☐	☐	☐	☐
Ma töotan, et saada töökogemust	☐	☐	☐	☐	☐
Ma töotan, sest mul on selleks piisavalt vaba aega	☐	☐	☐	☐	☐

312. Kuivõrd on Sinu töö seotud õpitava erialaga?

Anna palun hinnang 5-palli skaalal, kus 5 tähistab "Olulisel määral" ja 1 "Ei ole seotud".

5 – „Olulisel määral“					1 – „Ei ole seotud“
☐	☐	☐	☐	☐	☐

313. Milline allpool toodud väidetest kirjeldab Sinu praegust olukorda kõige paremini?

- Minu peamine tegevus on õppimine
- Minu peamine tegevus on töötamine ning ma õpin töötamise kõrvalt
- Ma olen peamiselt hõivatud teiste kohustustega (nt lapse/lähedase eest hoolitsemine)

314. Mitu tundi Sa sel semestril keskmiselt nädalas töötad (numbriga)?

Selgitus: Mõeldud on ainult tasustatud tööd.

315. Mitu tundi kulutad keskmiselt nädalas õppimisele?

Selgitus: Palun meenuta erinevatele tegevustele kulutatud aega 1 nädala jooksul, sh ka nädalavahetus.

	E	T	K	N	R	L	P
Auditoorne õppetöö (loengud, seminarid, praktikumid jne)	___	___	___	___	___	___	___
Iseseisev õppetöö (kodutöö, lugemine, ettevalmistused)	___	___	___	___	___	___	___

316. Mil määral oled rahul oma koormusega, arvestades oma õpingutele ning töötamisele kuluvat aega?

Anna palun hinnang 5-palli skaalal, kus 5 tähistab "Koormus võiks väiksem olla" ja 1 "Koormus võiks suurem olla".

	5 – „Koormus võiks väiksem olla“			1 – „Koormus võiks suurem olla“	
Õppetööga seotud tegevused	☐	☐	☐	☐	☐
Palgatöö	☐	☐	☐	☐	☐
Koormus kokku	☐	☐	☐	☐	☐

4. Rahvusvaheline mobiilsus

401. Kas oled oma kõrgharidusõpingute ajal õppinud mõnes välisriigis?

Selgitus: Õppimise all mõeldakse siin konkreetselt ühe või mitme ainekursuse võtmist välisriigis kõrgkoolis. See tähendab ka, et üliõpilane viibis reaalselt välisriigis, mitte ei osalenud ainekursusel e-õppe vahendusel.

- Jah, olen välismaal ajutiselt õppinud
 - (palun jätkata vastamist küsimusele 402.)
- Jah, olen välismaal läbinud õppekava ja omandanud kraadi
 - (palun jätkata vastamist küsimusele 409.)

Selgitus: Juhul, kui sinu kohta kehtivad nii A kui B, siis vali A ning lähtu edaspidistes küsimustes sellest.

- Ei, aga kavatsen seda teha
 - (palun jätkata vastamist küsimusele 407.)
- Ei, ega kavatsegi
 - (palun jätkata vastamist küsimusele 409.)

Küsimused 402. kuni 406.: ainult tudengitele, kes on välismaal õppinud.

402. Millisel õppeastmel Sa õppisid, kui läksid välismaale õppima?

Juhul, kui oled välismaal õppinud mitu korda, siis märgi kõik.

- Rakenduskõrgharidusõpe
- Bakalaureuseõpe
- Magistriõpe
- Doktoriope
- Integreeritud bakalaureuse- ja magistriõpe
- Muu

403. Mis välisriigis Sa viimati õppisid ja kui kaua?

Kui oled välismaal õppinud rohkem kui ühe korra, palun vasta oma viimaste välisõpingute kohta.

Riik _____

Kestvus kuudes _____

404. Kas koduülikool kandis Sinu poolt välisõpingute jooksul kogutud ainepunktide üle?

Kui oled välismaal õppinud rohkem kui ühe korra, palun vasta oma viimaste välisõpingute kohta.

- Jah, kõik kogutud ainepunktide kanti üle
- Jah, osa kogutud ainepunktide kanti üle
- Ei, ühtegi kogutud ainepunktide kanti ei kantud üle
- Ma ei tea (veel)
- Ma ei kogunud oma välisõpingute jooksul ühtegi ainepunkti

405. Kas Sa viimati õppisid välisriigis mõne järgneva programmi raames?

Kui oled välismaal õppinud rohkem kui ühe korra, palun vasta oma viimaste välisõpingute kohta.

- EL programm (nagu Erasmus, Erasmus Mundus, Tempus, Leonardo da Vinci jne) (palun täpsustada)
- Muu programm (nagu Kristjan Jaak, vastuvõtva riigi/kõrgkooli stipendiumiprogramm jne) (palun täpsustada)
- Ei õppinud ühegi konkreetse programmi raames

406. Kuidas rahastasid oma õpinguid välismaal?

Kui oled välismaal õppinud rohkem kui ühe korra, palun vasta oma viimaste välisõpingute kohta.

Palun võta arvesse kõiki välismaal õppimisega seotud kulusid, sh reisikulud välisriiki ja tagasi, registreerumistasud, õppemaks ja õppematerjalid vastuvõtvast ülikoolis.

Palun märgi ära kõik finantsallikad, mida oma õpingute rahastamiseks kasutasid ja too välja üks peamine rahastusallikas, märkides tekstiväljale „x“.

	Kasutasin ka seda rahastusallikat	Peamine rahastusallikas
Perekonna/vanemate/partneri toetus	☐	☐
Sissetulek eelmisest töökohast/ enda säästud	☐	☐
Töötasin välismaal õppimise ajal	☐	☐
Sihtriigi stipendium	☐	☐
Sihtriigi õppelaen	☐	☐
Eestis võetud õppelaen	☐	☐
Eesti sihtasutuste stipendium välisõpingute rahastamiseks	☐	☐
Euroopa Liidu stipendium (Erasmus, Tempus vms)	☐	☐
Ettevõttelt saadud toetus	☐	☐
Muu	☐	☐

Küsimused 407. kuni 408.: ainult tudengitele, kes pole välismaal õppinud, kuid kavatsavad seda teha.

407. Millises välisriigis kavatsed ajutiselt õppida?

Riik _____

- Ma ei tea veel

408. Millise programmi raames kavatsed välismaale õppima minna?

- EL programm (Erasmus, Tempus jne)
- Muu programm (nt Kristjan Jaak vms)
- Mitte ühegi programmi raames
- Ma ei tea veel

Küsimused 409. kuni 410.: kõigile tudengitele.

409. Mil määral takistavad/takistasid Sinu välismaal õppimist järgmised tegurid?

Anna palun hinnang 5-palli skaalal, kus 5 tähistab "Takistab väga" ja 1 "Üldse ei takista".

Selgitus: Kui Sa oled välismaal õppinud, palun hinda, kuivõrd nimetatud tegurid raskendasid välisõpingute planeerimist ning välismaal õppimist. Kui Sa ei ole (veel) välismaal õppinud, palun hinda, kuivõrd nimetatud tegurid takistavad Sind välismaale õppima minemast.

	5 – „Takistab väga“				1 – „Üldse ei takista“
Ebapiisav võõrkeeleoskus	☐	☐	☐	☐	☐
Infopuudus õppimisvõimaluste kohta minu kõrgkoolis	☐	☐	☐	☐	☐
Lahusolek lähedastest (pere, lapsed, sõbrad)	☐	☐	☐	☐	☐
Kaasnevad täiendavad kulutused	☐	☐	☐	☐	☐
Töökoha kaotus	☐	☐	☐	☐	☐
Motivatsioonipuudus	☐	☐	☐	☐	☐
Väike kasutegur seoses minu praeguste	☐	☐	☐	☐	☐

Õpingutega					
Välismaal õppimist on keeruline ühildada minu õppekavaga	☐	☐	☐	☐	☐
Probleemid välisriikides saadud õppetulemuste tunnustamisega (nt ainepunktide ülekandmisega) siinses õppeasutuses	☐	☐	☐	☐	☐
Raskused minu eelistatud välisriiki sisenemisel (viisa, elamisluba)	☐	☐	☐	☐	☐
Õppetulemused pole piisavalt head	☐	☐	☐	☐	☐
Kodu- või väliskõrgkooli ligipääs mobiilsusprogrammidele on piiratud	☐	☐	☐	☐	☐
Muu	☐	☐	☐	☐	☐

410. Kas Sa oled viibinud välismaal muudel õpingutega seotud eesmärkidel?

	Jah	Ei	Suunamine
Teadustöö	☐	☐	Kui „ei“, siis palun jätkata vastamist küsimusele 501.
Praktika	☐	☐	Kui „ei“, siis palun jätkata vastamist küsimusele 501.
Suve- või talvekool	☐	☐	Kui „ei“, siis palun jätkata vastamist küsimusele 501.
Keelekursus	☐	☐	Kui „ei“, siis palun jätkata vastamist küsimusele 501.
Muu	☐	☐	Kui „ei“, siis palun jätkata vastamist küsimusele 501.

411. Andmed muudel õpingutega seotud eesmärkidel välismaal viibimise kohta.

Selgitus: Kui Sa oled mõnel allnimetatud põhjusel viibinud välismaal rohkem kui üks kord, siis vasta viimase korra kohta.

	Kestus kuudes	Sihtriik	Kas see oli Su õppeprogrammi osa?	Kas Sa said selle eest ainepunkte?
Teadustöö	_____	_____	Jah/ei	Jah/ei
Praktika	_____	_____	Jah/ei	Jah/ei
Suve- või talvekool	_____	_____	Jah/ei	Jah/ei
Keelekursus	_____	_____	Jah/ei	Jah/ei
Muu	_____	_____	Jah/ei	Jah/ei

5. Perecondlik taust ja tervis

501. Mis haridus on/oli Sinu isal ja emal?

	Isa	Ema
Põhiharidus või alla selle	☐	☐
Kutseharidus põhihariduseta inimestele	☐	☐
Kutseharidus põhihariduse baasil	☐	☐
Keskeri-/tehnikumiharidus põhihariduse baasil	☐	☐
Kutsekeskharidus	☐	☐
Üldkeskharidus	☐	☐
Kutseharidus/kutsekeskharidus keskhariduse baasil	☐	☐
Keskeri-/tehnikumiharidus keskhariduse baasil	☐	☐
Rakenduskõrgharidus	☐	☐
Bakalaureusekraad	☐	☐
Magistrikraad	☐	☐

Doktorikraad	☐	☐
Ei oska öelda	☐	☐

502. Mis on/oli Sinu isa ja ema viimane töökoht?

Palun vali ametiala alljärgnevalt loetletud positsioonide seast.

	Isa	Ema
Seadusandja, kõrgem ametnik, juht (nt direktor, juhataja, väikeettevõtte juht)	☐	☐
Tippspetsialist (nt insener, informaatik, arst, õpetaja, jurist, avaliku teenistuse spetsialist)	☐	☐
Tehnik või keskastme spetsialist (nt maakler, tehnik, raamatupidaja, politseiinspektor, müügiesindaja jne)	☐	☐
Ametnik (nt sekretär, kontoriametnik, andmesisestaja jne)	☐	☐
Teenindus- või müügitöötaja (nt kokk, lapsehoidja, juuksur, tuletõrjuja, müüja jne)	☐	☐
Põllumajanduse või kalanduse oskustöeline (nt talunik, kalur, loomakasvatataja, jahimees jne)	☐	☐
Oskus- või käsitöeline (nt ehitaja, mehaanik, rätsep, elektrik jne)	☐	☐
Seadme- või masinaoperaator (nt vedurijuht, autojuht, masinapoeraator jne)	☐	☐
Lihttöeline (nt koristaja, aknapesija, kojamees, uksehoidja jne)	☐	☐
Relvajõud	☐	☐
Ei oska öelda	☐	☐
Ei ole kunagi töötanud	☐	☐

503. Kas Sul on mõni terviseprobleem või muu erivajadus, mis segab Sinu õppetööd? (mitu vastusevarianti)

- Jah, mul on krooniline haigus
- Jah, mul on psüühilised probleemid
- Jah, mul on liikumispuue
- Jah, mul on nägemis- või kuulmispuue
- Jah, mul on õpiraskused (nt hüperaktiivsus, ärevushäired, düsleksia)
- Jah, muu pikaajaline terviseprobleem või erivajadus
- Ei

Kui "Ei" palun mine edasi küsimuse 506.juurde.

504. Mil määral takistavad Sinu terviseprobleemid/erivajadused Sinu õpinguid?

Anna palun hinnang 5-palli skaalal, kus 5 tähistab "Takistab olulisel määral" ja 1 "Üldse ei takista".

5 – „Takistab olulisel määral“	☐	☐	☐	☐	☐	1 – „Ei takista üldse“
--------------------------------	-----------------------	-----------------------	-----------------------	-----------------------	-----------------------	------------------------

505. Mil määral arvestavad kõrgkooli pakutavad õppetingimused (sh tugiteenused) Sinu erivajadustega?

Anna palun hinnang 5-palli skaalal, kus 5 tähistab "Takistab olulisel määral" ja 1 "Üldse ei takista".

5 – „Olulisel määral“	☐	☐	☐	☐	1 – „Üldse mitte“	Ma ei vaja/taha mingeid eritingimusi/tugimeetmeid	☐
-----------------------	-----------------------	-----------------------	-----------------------	-----------------------	-------------------	---	-----------------------

LISA 2. VALIMI JAOTUS ENNE JA PÄRAST KAALUMIST

Õppeasutus	Kaalumata		Kaalutud ³⁴	
	Arv	Osakaal	Arv	Osakaal
Tallinna Ülikool	1374	21%	1029	16%
Tartu Ülikool	1302	20%	1740	27%
Tallinna Tehnikaülikool	837	13%	1340	21%
Eesti Maaülikool	506	8%	458	7%
Teised ülikoolid	399	6%	345	5%
Tallinna Tehnikakõrgkool	296	5%	291	5%
Tallinna Tervishoiu Kõrgkool	273	4%	153	2%
Tartu Tervishoiu Kõrgkool	201	3%	106	2%
Teised kõrgkoolid	1204	19%	929	15%
Õppeaste				
Bakalaureuse- või rakenduskõrgharidusõpe	4453	70%	4366	68%
Magistri- või integreeritud õpe	1649	26%	1715	27%
Doktoriõpe	290	5%	310	5%
Sugu				
Mees	1773	28%	2620	41%
Naine	4619	72%	3772	59%
Vanus				
alla 21-aastane	2079	33%	1495	23%
22-25-aastane	2101	33%	1988	31%
25-30-aastane	1210	19%	1613	25%
30-aastane või üle selle	1002	16%	1295	20%
Kokku	6392	100%	6392	100%

³⁴ Kuna kaalud on siiski ümardamise tulemus, on praegusel juhul õppeasutuste, õppeastmete lõikes ja vanuste lõikes vastanute summa tegelikult 6391.